İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 70 AĞUSTOS 1996 150.000.TL(KDV DAHİL)ISSN1300-4158

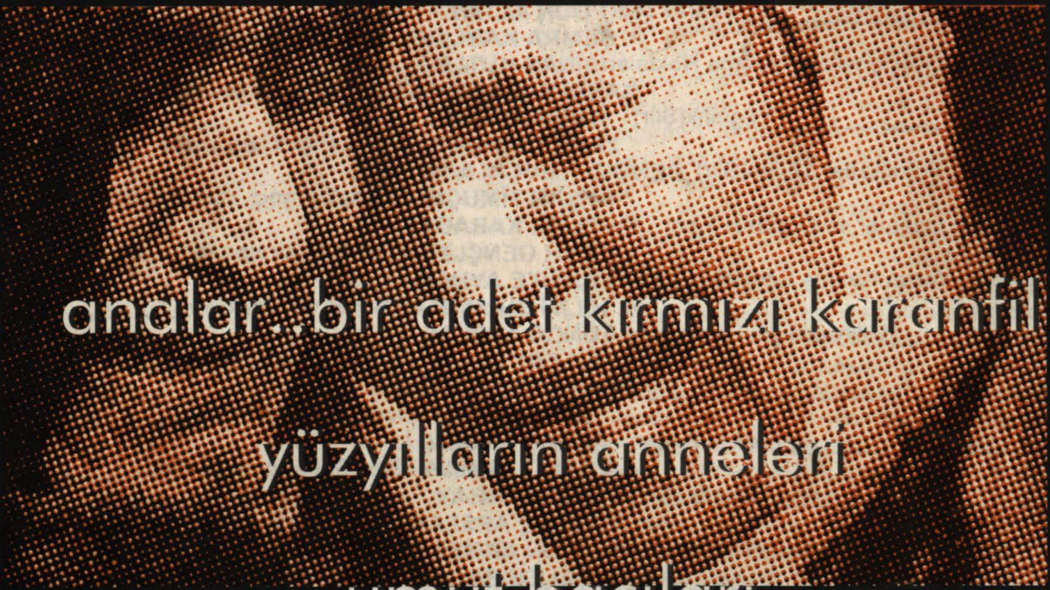

analar...bir adet kırmızı karanfil

yüzyılların anneleri

umut bacıları

mektup

insanlık durumu

İÇİNDEKİLER

BERRİN TAŞ Analar... Bir Adet Kırmızı Karanfil 1
3 Yüzyılların Anneleri ÖNER YAĞCI
PAUL ELUARD Umut Bacıları (Şiir) 4
5 Cumartesi Anneleri AYDIN ÖZTÜRK
MEKTUP 10
11 İnsanlık Durumu TEMEL DEMİRER
EROL DÜNDAR Yeni Bir Türkü Gerekli 12
13 Karikatür AŞKIN AYRANCIOĞLU
BALABAN'IN YERİ 14
15 Çirkin Adam (Şiir) NİHAT ATEŞ
HÜSEYİN İLBEY Balaban'a (Şiir) 16
17 Bir Deneyci Filozof: Thomas Aquinas O. FARUK AKYOL
METİN İLKİN Kuram ve Sosyalizmin Kuramı 21
23 Şiirler HÜSEYİN ELÇİ
MUSTAFA TOPAL Eleştirerek Güçlendirmek 24
28 Açlığın 28. Gününde AYHAN VAROL
ZÜHTÜ BAYAR Srı Aurobındo ve Dünyanın İdealist Yorumu 29
32 Yaprak (Şiir) GÜN ALTAY
SEMRA KARLIBEL Jean Tardieu ve Absurde Tiyatro Üzerine 31
33 S.Aras Şiirinde Kesişme ve Ayrışma Noktaları SİNAN KUTLU
SABRİ KUŞKONMAZ Bir Filme Nereden Bakılır 36
37 Yılgınlık(Şiir) İMRAN DUMAN
ZİHNİ T. ANADOL Tevfik Fikret'i Anıyoruz 38
39 Güller Fotoğraflar Yüzün(Şiir) CENGİZ TİMUÇİN ASİLTÜRK
AFŞAR TİMUÇİN Dostluklarımız Yalnızlıklarımız 40
42 Karınca İnsanlar ve Örgütsel Tavır MÜSLÜM KABADAYI
NEZİH GENÇLER Devlet Tiyatrolarında Pazartesi Toplantıları 44
46 Yarım Kalmış Sevinçler(Şiir) HÜSNİYE AYHAN
H. HİLMİ BULUNMAZ Sanat ve Sermaye 47
48 Milliyetçiliğin Panorayası TUNCA ARSLAN
BÜLENT CELAL Kapitalizm Kumaşından İki Pantolon 49
50 İNSANCIL'A MEKTUP
BERRİN TAŞ Dost Körpe ile Söyleşi 51
52 Ben ki Bahar AYHAN ERGÜN
YILMAZ ELMAS Zeki Sarıhan ile Söyleşi 53
55 Düşsüz (Şiir) VECDİ ERBAY
REMZİYE ARSLAN İki Tarzı Hayat 56
57 Ne Gün Ne Güzel Gün Bir Gündü Günlerden ÜSTÜN AKMEN
S. ÖZLEM BACAK Umut Gülüşleri(Şiir) 58
59 Yıldız Güncesi CENGİZ GÜNDOĞDU

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması rica olunur.

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Bir-Yay

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Reşatbey Mh. Adliye Arkası. 3. Sk. No 20/A Adana
Çanakkale Temsilciliği Songül Beştürk, Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
İstanbul Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kültür Merk. H. Hilmi Bulunmaz. Aznavur Psj. 212/8 Galatasaray. (0212) 251 85 23
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Analar... Bir Adet Kırmızı Karanfil

İlk kez televizyonda gördüm saçlarından sürükleyerek kollarından çekiştirerek otobüslere dolduruyorlardı Sonra gazetelerde boy boy fotoğraflarını gördüm. yürürken.. bağırırken yerlerde sürüklenirken bile onurluydular Cumartesi Annelerinden sözediyorum. kaybolan çocuklarını arayan annelerden. Haftalarca Galatasaray Lisesi'nin önünde oturdular ellerinde silah yoktu. yalnızca seslerini duyurmak. kamuoyunun dikkatini çekmek ve çocuklarını bulmak istiyorlardı ölü ya da diri. Belirsizlik toplumu boşlukta bırakır onlar kocalarını oğullarını. kızlarını. kardeşlerini arayanlar sessiz bir çığlığı yüreklerinden insanın vicdanına taşıdılar Ellerinde silah yoktu ellerinde birer adet kırmızı karanfil.

Önceleri Galatasaray Lisesi önündeki oturma eylemine karışmadı devlet. Sonra çığlığın büyümeye başladığını anlayınca Cumartesi Annelerine copların. gözaltıların. tartaklanmaların yolu açıldı. Birdenbire tehlikeli olmuşlardı. dernekler sendikalar sanatçılar bağrı yanan başka analar da katıldılar Cumartesi Annelerinin oturma eylemine Bir Cumartesi öğle saatlerinde Cumartesi Annelerine destek vermeye gelenler daha Galatasaray Lisesi önüne varmadan coplandılar tartaklandılar gözaltına alındılar Sıra sıra dizilmiş otobüslere doldurularak götürüldüler yaralananlar oldu. Analar vazgeçmediler her hafta ellerinde kırmızı karanfillerle gözaltına alınmaya gidiyorlar İçimde derin bir sızı. dinmeyen bir ateş. birdenbire kaybolan bir evlat bir koca bir kardeş nasıl duygular yaşatır insana. Sormak istiyorum. analar bizim analarımız oturma eylemi yapmayıp ne yapsalardı Kapitalist sistem bütün dünyada insanın yaşama hakkına saldırıyor Arjantinde'de Plaza Del Mayo anneleri geçenlerde bininci yürüyüşlerini gerçekleştirdiler Onlar da kaybolan yakınlarını arıyorlar hiç değilse başlarına ne geldiğini öğrenmek ve suçluların cezalandırılması istemiyle bininci kez yollara dökülmüşler Anaları ne coplar ne gözaltılar ne de ölüm korkusu vazgeçirebilir Kadın dişi varlık türü sürdürmek türü korumak zorundadır bu içgüdüsel bir davranış biçimidir Hiç kimse sabah uğurladığı evladı kocası ya da kardeşinin birdenbire buhar olup uçmasını kabullenemez. Herkesin bir anası var anaları coplayanları da akşama bir başka ana bekliyor

Annemi anımsadım birden. Kızım derdi seni çok zor doğurdum. kafan büyük üç gün sancı çektim Ben ilk çocuğuyum. köylerde kızları küçük yaşlarda everirler annem ondördünde evlenmiş.. üç yıl sonra da ben doğmuşum. Beş kız kardeşiz... bizler için her şeyin en güzelini isterdi. nefis yemekler pişirir temiz. ütülü çarşaflarda yatırır bayramlarda hediye almaya özen gösterirdi. Bir defasında bana ördüğü kırmızı yün kazak bayramın birinci gününe yetişmemişti de çok üzülmüştü. Onun üzülmesini hiç istemezdim. bu nedenle hiç aksilik yapmamıştım. Anneciğim önemli değil. eteğimin üstüne başka bir kazak da giyebilirim demiştim. Kardeşimin boynunda bezeler oluştuğunda çok telaşlanmış... kardeşimi hemen doktora yetiştirmişti. Ne yazık ki ur selim değildi. Kardeşimin hastalığını hiç kimseyi üzmemek için bizlerle paylaşmamış. bütün gece tavana bakarak yatmıştı Sabah kalktığında onu da doktora götürmek zorunda kaldık.. göğsü ağrımaya başlamıştı. Kardeşimi yaşatmayı başardık. ama annemi kaybettik. Annemi düşünüyorum... birdenbire kaybolsaydım benim annem ne yapardı... Cumartesi Annelerine katılırmıydı.

Devlet analara bakışında da çifte sandart uyguluyor Bir yandan Anap Lideri Mesut Yılmaz'ın karısına yılın annesi ödülü veriliyor Sakatlar Derneğince.. öte yandan kaybolan yakınlarını arayan analar hapisane kapılarında açlık grevindeki çocuklarına destek vermeye çalışan analar coplanıyor itiliyor yerlerde sürükleniyor Açlık grevleri 50. gününü geçti. bir çok hapisanede açlık grevleri ölüm orucuna dönüştü. Analar çığlık çığlığa kapılarda.

Analar açlık grevlerinin sona erdirilmesini... çocuklarının hapisanede bile olsa insanca yaşamasını. insani haklarının korunmasını istiyorlar Ne müthiş çelişki. sesi çıkan düzenle uzlaşmayan anaları coplayacaksın. onlar haketmişlerdir Kimilerine de statü gereği ödül vereceksin. kocaman salonlarda analar en yüce varlıklar onlara iyi bakmalı diyerek alkışla noktalanan gün ve gecelerde kendini kandıracaksın. Analar gününü kutlamak için çocuk doğurmak yetmez. analar doğurdukları çocukları koruyamamanın acısını yaşıyorlar Damaltındakiler ne istiyor kitap okuma. gazete okuma haklarının engellenmemesini. yakınlarıyla görüşme haklarının engellenmemesini. bir şehirde mahkemeleri sürerken uzak hapisanelere nakledilmemeyi.. tutukluların mahkum muamelesi görmemesini. Dünkü gazetede Mayıs genelgesinin iptal edildiği ancak Eskişehir tabutluğunun kapatılamayacağı yazıyordu. Şevket Kazan tutukluların siyasi talepleri kabul edilemez diyor Bence bu yanlış siyasi talebin ötesinde bu istemler insanın yaşama hakkının savunulması ve yaşama hakkının korunmasıdır Onlar yaşamlarını ortaya koyacak kadar ölüm orucuna dönüştürecek kadar kararlıyken siyasi talepleri gerçekleştirilemez demek vurdumduymazlıktır Hapisane kapılarındaki analar da açlık grevine başladılar Bu yazı yayınlandığında ölüm orucundakilerden bir kısmı ölmüş olacak. Ölmeyenler de açlık grevinin tahribatından kendilerini kurtaramayacaklar onlar zaten dört duvar arasında bir çok haklarından yoksunlar bunca eziyet yetmez mi... devlet ne istiyor

Analarım. acılarınızın önünde saygıyla eğiliyorum ellerimde katledilmesine izin vermeyeceğim bir adet kırmızı karanfille.

Berrin TAŞ

Dergimiz baskıya girerken ajanslar, ölüm orucundaki Aygün Uğur'un ölüm haberini duyurdular. Nerde olursa olsun insanın yaşama hakkının korunmasını yetkililere bir kez daha hatırlatıyoruz. İnsancıl Emekçileri

Duyuru

İnsancıl'a Bir Yıl (12 Sayı) Abone Olun

Üç Seçenekli
İnsancıl Abone Etkinliği'nden yararlanın

Seçenek 1:

Çağrısız Hayalim (Roman) Kaan ARSLANOĞLU
Arka Balkon (Öykü) Kezban ÖZBAY
Taş Bebek Ağlamaz ki (Şiir) H. Hilmi BULUNMAZ
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Seçenek 2:

Proxıma Centauri (Roman) Ömer BAYTAŞ
Martısız Deniz (Öykü) Semiha UÇUK
Abc Denemesi (Şiir) Aytekin ARIK
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Seçenek 3:

Şiir Gündemi (Deneme) Sennur SEZER
Uzaydan Gelen Kadın (Öykü) Semiha UÇUK
Açık Gece (Şiir) Ömer BİLGE
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Ayrıntılar: 1-12 sayı İnsancıl tükenmiştir. Bu yüzden abone etkinliğinde değerlendirmeye alınmamalıdır. Bunun dışında **12 sayı İnsancıl**, değişik yıllardan değişik sayılar olabileceği gibi, bir yıla ait sayılar da olabilir.

Kitapların gönderiminde posta masrafı nedeniyle abone bedeli bu etkinlik **1. 600. 000** TL'sı olarak saptanmıştır.

Abone bedeli PTT yoluyla **666 043** nolu çek hesabına ya da banka yoluyla T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul **11 386 78** Berrin Taş hesabına gönderilmelidir. Abone bedeli yatırıldıktan sonra gönderi makbuzunun aslıyla birlikte seçeneği belirten mektubu İnsancıl Dergisine göndermek gerekmektedir.

Yurt dışından abone olmak isteyenleri abone bedeli **130 Alman Markıdır**. Yurt dışı abone bedeli T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy 301.003.179305 nolu döviz hesabına yatırılmalıdır.

Bu etkinlik, Ağustos-Eylül aylarını kapsamaktadır. Abone etkinliğimiz **1 Ekim 1996**'de bitecektir.

Yüzyılların Anneleri

ÖNER YAĞCI

1 *Cumartesi anneleri* ne demekti?

Bazı bilinen gerçeklikler vardı.

Bunlardan yola çıktım, bunlardan başladım düşünmeye.

Doğurma görevinin ve mülkiyetin ortaya çıkışının, insanlar arasındaki işbölümünün biçimlenmesinde belirleyiciliği söz konusuydu.

Bu nedenle, tarih boyunca en ağır işleri yapan dişi insanlar (kadınlar, analar), eşitlik ve insanca yaşama haklarından yararlanmayı hak etmişlerdi.

Ama doğal gelişmenin kendilerine yüklediklerini onurla taşıdıkları halde, ekonomik ve toplumsal gelişmenin yükü altında ezilen dişi insanları; bilinçlenme, bilgilenme, özgüven, ekonomik özgürlük, kendisini bir insan olarak görebilme yeteneğini geliştirme gibi zorlu görevler beklemekteydi günümüzde.

2.

1996'lar Türkiye'sinde *Cumartesi Anneleri*'nin var olması, direngenliği, toplumsal yaşamımızın önemli bir odağını oluşturması acaba bu tarihsel gerçeklikle mi ilgili diye düşündüm.

Elbette böyleydi, ama bugünün bir olayını *yalnızca* tarihe sığınıp tarihten gelişiyle açıklamaya çalışmak eksik bir değerlendirme olacaktı.

Tarih dünü öğretirdi ve bugünü kavramamıza da yardım ederdi, doğru değerlendirirsek.

Tarihsel gerçeği, günümüzün gerçeğiyle bütünleştirmek zorundaydık.

3.

"Cumartesi Anneleri" ve" *Kayıplar*" günümüzün gerçeğiydi. "Kayıp" (Missing) flmini anımsadım; Thomas Hauser'in romanından (Alan Yayıncılık, Türkçesi Mahmut Tali Öngören) uyarlanan flmi.

Şili'de Allende'yi (Halk Cephesi'ni, Unitad Popülar'ı; hani "*Şili'de halk bugün savaşıyor/ Cesaret ve aklın gücüyle/ Kahrolsun halkın katili cunta/ Yaşasın Unitad Popülar"* diye şarkısını söylediğimiz iktidarı) deviren faşist Pinochet darbesinin arkasında doğrudan doğruya ABD'nin olduğunu kanıtlayan gazeteci Charles Horman'ın Santiago'daki evinden sürüklenerek götürülüp kaybedilişinin anlatıldığı filmi. Bir "*kayıp*"ın filmini.

Bir *kayıp'lı* Horman ve ailesi bir daha onu canlı olarak görememişti.

Ya Arjantinli analar?

Faşist Cunta'nın "kaybettiği" oğullarını, kızlarını arayan analar?

Ülkelerinin yağmalanmasına karşı duyarsız kalmadıkları, özgürlük çığlıklarından vazgeçmedikleri, sömürüsüz bir demokrasi istedikleri için kaybedilen çocuklarını, eşlerini hep arayan, hep acı çeken, acı çektirilen analar?

Latin Amerika'nın Kesik Damarları'nda (Alan Yayıncılık, Türkçesi Atillâ Tokatlı-Roza Hakmen) Eduardo Galeano'nun, *"Binlerce ölü ve 'kayıp' ülkesi"* diye tanımladığı Arjantin'in anaları?

Ne mi yapmışlardı?

Açlığı, yoksulluğu ve korkuyu arttıran sistem, *"kapitalizmin kanlı yaşlılık dönemi*"nin iğrenç yüzüyle saldırıyordu analara ve çocuklarını, eşlerini alıyordu ellerinden; "*kaybediyordu* "

Analarsa, Buenos Aires'te, *"Casa Rosada başkanlık sarayının önünde her hafta kurbanların anne ve karıları -Mayıs alanının dişi çılgınları!- adalet istemek üzere toplanırlardı yığınlar halinde."*

"Dişlerini sıkarak acı çekmeye alışmış bulunan bu "analar, büyük bir inatla doğurmaya devam etmişlerdi.

Arayışlarını toplumsal bir davaya dönüştürmüşlerdi ve tüm dünya duymuştu çığlıklarını.

Gerçeği değiştirebilmenin ilk koşulu onu tanımaktan geçiyordu ve analar "*kayıp*" gerçeğinin üstüne üstüne yürümüşlerdi.

Yürümüşler ve kıyılmışlardı

4.

Bir başka gerçeğimiz, onurumuz, gururumuz Nâzım Hikmet daha yıllar öncesinde sanki buna tepkisini söylemişti:

"Analardır adam eden adamı/ aydınlıklardır önümüzde gider/ Sizi de bir ana doğurmadı mı?/ analara kıymayın efendiler " (Bulutlar Adam Öldürmesin şiirinden)

Dünü bugüne, bugünü yarına bağlamanın ustası Nâzım Hikmet, bu konuda da yolumuzu aydınlatıyordu.

Ya nasıl kıyıyorlardı?

Ya nasıl kıyıyorlardı insana?

Her ülkenin kendi koşullarına uygun yöntemlerle düzenini sürdüren uluslararası tekeller, "*kayıplar*"la beslenerek ve kıyımlarla sürdürüyordu korku ve vahşet dolu düzenini.

Bunun için işkencecileri, cellatları, şiddet ve terör memurları vardı düzenin.

Düzeni sürdürme yöntemlerini merkezlerindeki okullarda öğretiyorlardı dünyanın dört bir tarafındaki memurlara.

Öğrettikleri yöntemleri dünyanın hemen her yerine bir işkence aracı, bir susturma aracı, bir korkutma aracı, bir yıldırma aracı olarak ihraç ediyorlardı. Mal gibi, alınıp satılan her şey gibi. Zaten düzenin amacı, her şeyi alınır satılır hale getirip bir tüketim toplumu oluşturmak değil miydi?

"Kaybetmeyi" de böyle göndermişlerdi işte ülkemize.

5.

Önce vicdan mı kaybolmuştu? Önce vicdan mı unutulmuştu?

Ömrünün son yıllarında, insanlara yitirdikleri "*vicdan, vatan, insanlık*..." gibi sözcükleri anımsatmak için "*Unutulmuş Sözcükler*" adlı bir yapıt yazmaya başlayan büyük Rus edebiyatçısı Saltıkov Sçedrin, başyapıtı olan *Büyüklere Masallar*'daki (Öteki Yayınlar, Türkçesi Mazlum Beyhan) Vicdan Kayboldu masalına, "*Vicdan ortadan kayboldu* " cümlesiyle girmiş.

İnsanlar vicdanın kaybolmasından hiç rahatsızlık duymuyorlarmış, habersizmişler, mutluymuşlar İnsan yıkımı başlamış. Vicdan, insanların ayakları altında, çiğneniyor, sürünüyor, eziliyormuş. Vicdana tükürüyorlarmış insanlar Kimse vicdana gerek duymuyormuş. İtilip kakılmış vicdan. Dünyanın dört bir yanını dolaşmış, kimse almak istemiyormuş onu. Bu işe çok üzülmüş vicdan. Sonunda, iki yakası bir araya gelmeyen bir esnaftan rica etmiş:

"Bir küçük yavrunun temiz yüreğini gözünün önünde yar ve beni oraya göm! Belki o temiz yavrucak beni barındırır, yüreğinde büyütür ve insanların içine benimle çıkmayı yüzkızartıcı bulmaz."

Esnaf vicdanın dediğini aynen yapmış...

Masal nasıl mı bitiyor?

"*Şimdi küçük yavru büyüyor; onunla birlikte yüreğindeki vicdan da büyüyor Küçük çocuk büyüyüp koca adam olduğunda, vicdan da büyümüş olacak ve o zaman haksızlıklar, aldatmacalar, zorbalıklar yok olacak, çünkü o zaman vicdan çekingen olmayacak ve her şeye dilediği düzeni verebilecek.*"

6.

"*Cumartesi Anneleri*", vicdanımızdır.

Yüzyılların anneleridir onlar; Yüreklerinde vicdanımızı büyütüyorlar, kaybettiğimiz vicdanımızı.

Onlar büyüdükçe, onlar direndikçe, onlar çoğaldıkça, sömürü ve zulüm düzeni korkacak.

Korktuğu için saldırıyor yüzyılların annelerine.

"*Cumartesi Anneleri*" vicdanımızla buluşma fırsatıdır, dünyanın tüm "*kayıplarıyla*" buluşma fırsatı.

Ve "*kaybeden*" düzenlere "*insan*"ım deme fırsatıdır.

Umut Bacıları

Umut bacıları, ey yürekli kadınlar
Ölüme karşı bir antlaşma yaptınız
Aşkın erdemlerini birleştirmeydi bu.

Ey sağ kalmış bacılarım
Hayatınızla oynuyorsunuz
Zafer kazansın diye hayat.

Ey yüceler yücesi bacıların gün doğdu
doğacak
O gün gülünç sözcüklerdir yoksulluk ve savaş
Acı adına bir şey kalmayacak

Her yüz okşanmaya hak kazanacak

Paul ELUARD
(Türkçesi: Faruk SUR)

Cumartesi Anneleri(*)

senden de bir yürüyüşü saklıyor bu meydanlar
senden kalan bir ses bu gökyüzünde
giderken çiçekler açmamıştı -olsun-
seni çiçekli dallarına anlatacak ağaçlar
bir kayıp ilanı gülüşünü unutturur mu hiç
inan ki senden uzun yaşamayacak
boğazını sıkan telin devamındaki o zalim el

Aydın ÖZTÜRK

Karla karışık bir yağmur ve rüzgârın uğultusu kenti ıslak bağrına basmış, dişleri takırdayan uzun bir geceye hazırlanıyor. Sokak lambalarının ışık halelerinde yağışın artan şiddetini seçebilenler adımlarını giderek hızlandırıyor. Rüzgâr görünmeyen bir duvar, yararak geçiyorsunuz. Otobüs duraklarında birbirine sokulmuş sıcak ev özlemleri.

Tekerlekleri oyulan asfaltın çukurlarında zıpladıkça havalanan çamurlu su minibüsün camlarındaki bu görüntüyü siliyor. Işığı yansıtmayan, şekilleri yutmuş kirli bir tülbentin arkasından bakıyormuşsunuz gibi bir duyguya kapılıyorsunuz. Soğuk camı silmeniz bir şeye yaramıyor. Nereden geçtiğinizi anlamak güç. İçinize geçmiş ıslaklık ve buharlaşan giysilerin kokusu iyice çekilmez kılıyor bu gidişi. Ani bir frenle önümdeki koltuğa çarpıyor yüzüm. Dilime tırmanan küfrü, tükürüğüm gibi yutuyorum. Arkası savrulan minibüs duruyor.

Başındaki eşarbı kaymış, kırçıl saçlarından sular damlayan bir kadının başı eklendi kapıdaki kalabalığa. Mecalsiz gözleri içerisini kolaçan ediyordu ki minibüs hareket etti. Ancak dengesi bozulup sendelediğinde, açılan aralıktan kucağındaki çocuğu görebildim. Annesinin göğsüne bir örümcek gibi tutunmuştu. Islak, üşümüş belki de aç olacak ki ağlamaya başladı. Anne sırtına dokunup sakinleştiremedi, diğer elinde bir poşet tutuyordu. Poşetten sefertasları seçiliyordu. Besbelli işçiydi, yemeğini evinden götürmüştü. Yerimi verdiğimde çok sevinmiş, mecalsiz gözlerini söndüren küçük bir ateşle, sıcacık bakmıştı. Annenin kucağında sallayıp durduğu küçük yaramaz sakinleşmiş, annesinin memelerine çevirdiği hamlelerden mızmızlanarak vazgeçmişti. Soğuktan morarmış burnu, yaşlı gözleri, kirli yanağıyla gülümsemeye çalışıyordu. Bir ara minik parmakları, düşmemek için tutunduğum direği kavrayan ellerime dokunmuştu. Bedenime bir çocuğun saf sıcaklığı yayıldı. Ürperdim. Sevgiyi ve acıyı düşündüren bir korkuydu. Cumartesi Anneleri'nin korkusuydu

(Fotoğraf Kaan SAĞANAK (detay) Cumhuriyet)

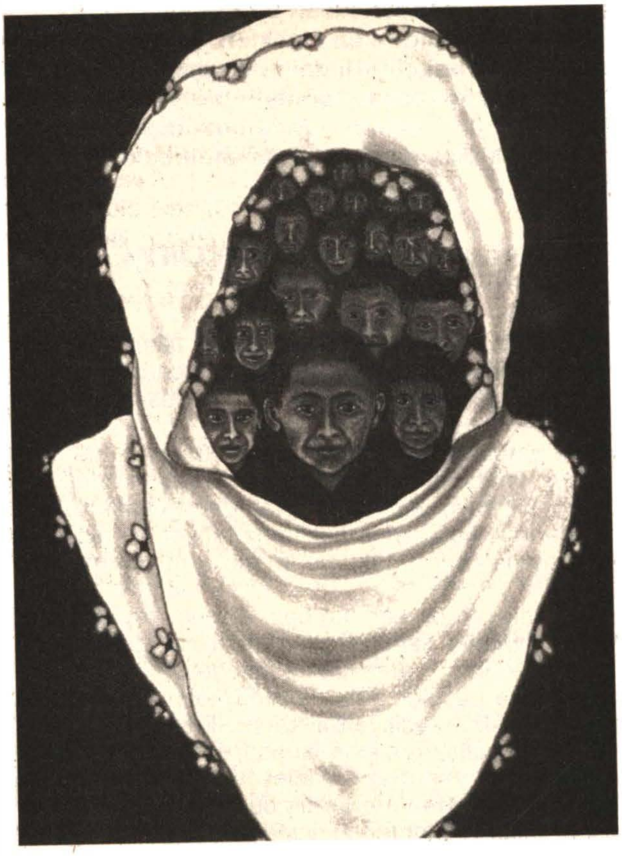

eğer yolunuz beyoğluna düştüyse
ve günlerden cumartesiyse
zaman da öğlene yaslanmışsa
yürüyüp Galatasaray Lisesi'nin
tam da önüne geldiyseniz
önce kalkanlı polisleri görürsünüz
kayışlarını zorlayan kurt köpeklerini
panzerleri, dizilmiş çelik haskları

kiminiz hızla yürür geçersiniz
başınıza birşey gelsin istemezsiniz
kiminizin içi burkulur, onları görürsünüz
cumartesi annelerini

ellerinde yükselen kayıp fotoğraflarını
çığlıkların fotoğrafı olur mu demeyin
dönüpte bakın, gözlerindeki küllerde
sıcak sakladıkları oğul özlemlerine

Resim. Aşkın AYRANCIOĞLU

Biliyordum ki bu çocuğu hiçbir zaman, tanımadığım bu anne kadar asla sevemezdim. Kaybettiğimde de bu anne kadar üzülemezdim. Elleri arkadan tellerle bağlanmış, ensesinden giren tek kurşunla atıldığı çukurda bulunan bir oğul cesediyle buluştuğunda havalanan ve asla erimeyecek bir anne çığlığının, asla çığlığıma benzemeyeceğini biliyordum. Ve gözlerini gördüm annelerin cesedi bile esirgenen oğul ölümlerinde. Anımsadım bugün Cumartesi'ydi. Beyoğlu'nda Galatasaray Lisesi'nin duvarının dibindeki annelerin cumartesisi. Saatler öğleni gösterdiğinde bütün akrepler ve yelkovanlar çakılıp kalıyordu. Acının resmi geçidi başlıyordu. Titrek ve kederli küllerden seslenen annelerin yakarışıdır zamanın teninde çoğaldığı bütün kadranlar. Eşarplerinin uçlarıyla göz çukurlarında sildikleri, ılık yaşlar değil, kızgın yağlardır Ellerinde yüreğimize bakan fotoğraflar ve fotoğraflar asla büyümeyecek çocuk hatıraları.

Kadının başı soğuk kirli camlara düşmüş uyuyordu. Ani bir frenle panikledi. Göğsüne doğru çektiği çocuğun başı gömülüp kalmıştı. Kadının kirpikleri yeniden kapanırken ben inmiştim minibüsten. Kar yolunu yağmurdan ayırmıştı. Islak yerlere tutunmaya çalışıyordu. Kentin uzak ışıklarıyla aramıza büyük taneli kar kristalleri girmişti. Camlarda buğular Toprağın kirini örten sorular

Toprağın kirini örten sorular giderek kalınlaşıyor Tipiye dönüşüyor Kıyılar uzaklaşıp siliniyor. Bütün kırmızı kiremitler, ağaçların yapraksız dalları, ayakseslerinden arınmış alanlar, bulvarlar, soğuktan titreyen varoşların daracık çamurlu yolları... beyaza sığınıyor. Bir ambulansın fır dönen kırmızı ışığı karla oynaşıp duruyor Cam kenarında içimdeki sessizlikle, "gecenin öteki yüzü"ne uzanıyorum. Toprağın kirini örten karın altındakilere. Düşündüğümü düşünmekten azıcık yorulmuş usuma o anne ve kucağınaki küçük çocuğun yüzleri serpiliyor. Acaba uyumuşlar mıdır? Veya ağlayan bir çocuğu avutmaya çalışan bir anne telaşı mıdır karanlık, soğuk odanın içi? Oysa o işçi kadın uyandıran saatinziline kadar kesiksiz uyumayı düşler Fazla bir şey değil! Ancak ağlayan çocuğuna memesini sunarken bu düşünü bozulmuş saymaz. Çünkü o annedir. Sevgiler yadigarı...

Anne bir zamanlar bedeninin içindeki bir parçayı, şimdi bedeninin dışında düşünmez. Yedirir, içirir, kundaklar, sarıp sarmalar Takvimler yorulduğu mutlu günlerin toplamıdır Okulun ilk gününde, onu sınıftaki yerine oturturken ağlar Ama mutluluktan. Kapıda bekler Yorgunluklarından çiçekler fışkırmıştır o gün. Akşam, yeni hayatını sevse de, annesinden ayrı düşmeye alışamamış, yeni bir hayatın ellerini tutarak döner Sonrası herkesin kendisine yatıştırdığı düşler.(Anımsayın hepiniz bir zamanlar çocuktunuz.)

Düşünün zalimler!

Sizler de bu küçük çocuğun çevrilen benzer sayfalarından çıkıp geldiniz. Sizin de anneniz okuldaki ilk telaşınızı, gözlerindeki kucaklayan parıltılarla paylaştı. Annenizin acıyla titreşen ellerinde sadece bir fotoğraf olarak kalmak ister misiniz? Yararsız bir soru biliyorum!

Zalim: Sevmeyi anlayamamış bir yabancıdır kendine. Annenin bir parçasını öldürebilmek çocukluğunu hatırlayamayanların belleksiz ölüşleridir Oysa belleksizlik ancak insan suretindeki bir leşi sürükleyebilir ardısıra. Hayatının bıraktığı iz sürüklenişin fotoğrafıdır.

Kar yağıyor. Durmadan. Rüzgarı oynaşına çağırarak. Kar yağıyor, kimsesizler mezarlığına da. Oysa hangi kar, evlatsız bırakılmış bir annenin yüreğini ağartabilir? Karlı gecenin tek siyah yeri faili belli ölülerin, herkeslerden saklayarak atıldıları bu çukurlar; kimsesizler mezarlığı... Faili belli ölülerin, faili belli kayıpların üstündeki tümseği kar örtemiyor. Yanardağın ağzına düşer gibi buharlaşıp kalıyor. Yanardağ bir annenin acılı yüreği şimdi.

Uyku bir düşünce molası mı? Bütün çığlıkları silen siyah bir örtü mü? Bir şür uyandırıyor beni. Ardına düşüyorum dizelerin. Soğuk bir sokağa çıkarıyor beni. Hepimizin suçortaklığına: suskunluğa

Sokaktasınız, bıçak gibi dilimliyor soğuk
ıslak bir karanlığın suflesi ayak sesleriniz
sokaktasınız, görgü tanığı yazmışlar tutanaklara
ardınıza düşmüş gölgeleri sayarken, tereddüttesiniz
sokaktasınız, tütünün tadına sığınıyor eski kimliğiniz
çaktığınız kibritin alevinden korkuyor yüzünüz
sokaktasınız, çiğnediğiniz parketaşları gibi sidikli
döşemişler yüreğinizi zalimlerin ayak altlarına

sokaktasınız, bıçak gibi dilimliyor soğuk yenildiğiniz
bir karanlığı koyulaştırıyor tereddütleriniz

Kar altındaki İstanbul, bildiğim bütün İstanbul'lardan farklı. Yüzü dingin bir çocuk gibi uyuyor. Düzgün soluklarla, sağına dönmüş. Ayakizlerinin tenini bozmadığı alanlarda uçuk bir maviyle buluşmuş, mutlu bir ihtiyar. Dişsiz ağzıyla gülümsüyor. Sanki derin bir alaycılığın ipucunu uzatıyor ellerinize.

Her dinginlik gibi bozuluyor bu denge de. Kent her noktasından çözülüyor sabahla. Yollar, alanlar, otobüs durakları, garlar, iskeleler ayakaltında. Şalterler iniyor, kükrüyor makinalar. Beyazın özgürlüğü o koca homurtuyla sona eriyor. Tenini milyonlarca ayakizi çalıyor. Artık beyaz yaralı bir renktir. Acaba o kadın uyanmış mıdır? Ya da o kirli suratlı çocuk! Ellerimde küçük parmaklarının sıcaklığını sakladığım o çocuk. Geceden hazırlanan sefer taslarını niye anımsıyorum. Yollardadır. Sıkış sıkış bir otobüsün içinde canı çıkarak. O kadın, kirli suratlı çocuk ve sefertasları yollardadır. Her şey vardiyalara ayarlı. Uykuların bilinmedik günlere ertelendiği birikmiş bir yorgunlukla.

O kadın bilse ki kucağındaki o sıcak yumağın yolunu kurşunların beklediğini! O kadın bilse ki o sıcak yumağın yolunu faili belli ölümlerin beklediğini! O kadın bilse ki kucağındaki o sıcak yumağın yolunu kimsesizler mezarlığının beklediğini! O kadın bilse ki... Bilse ki o kadın...

İrkiliyorum. İrkilecek kadar insan kaldığıma seviniyorum. Bir martı geçiyor, karın dikey çizgilerini kırarak. Ardından bir başkası. Kanatlarına asıyorum bu soruları. Sorularım karın örttüğü kiremitlere konuyor. Sorularım yoruluyor yüreğimden... Sorularım.

Çıkmalıyım. Ayaklarımın altında karın gıcırdayışını hissetmeyeli ne çok olmuş! Bağlarını sımsıkı bağlamaya çalışırken, ayakkabılarıma bulaşan siyah çamur gözlerime ilişiyor. Nerden bulaştığını anımsamaya çalışıyorum. İnsanın anıları ve düşleriyle zamanın öncesi ve sonrasındaki boyutlarda gezinebilme ayrıcalığını yaşayarak ekranımdaki bütün verileri tarıyorum. Bu siyah çamur nereden bulaşmış olabilir?

Anımsıyorum. Anımsayıp irkiliyorum. Anımsayıp kanıyorum. Anımsayıp hızla çıkarıyorum ayakkabılarımı. Bir adım geriye çekiliyorum. Bir arkadaşımın soğumuş tenini çiğnemiş gibi suçluluk duyuyorum. Bu siyah çamur Metin'in mezarından. Bu siyah çamur Atışalanı Kemer Mezarlığından. Bu çamur içimizdeki adalet duygusuyla bizi ayırmaya çalışan bir korku. Bu çamur..,

Metin bu siyah çamurun altında mı şimdi?

Gözlerimin ılıklığına bir şarkı yürüyor. Bir şarkının sıcaklığına sığınıyorum. Üşüyen kente bir Grup Ekin şarkısı yağıyor sıcacık.

İlya Ehrenburg'un "Seninle Biz" şiiri beyaz taşlardan atlayarak gelen bir nehire katıyor hüzünlerimi. Ben de mırıldanıyorum kırılmış sesimle:

"..Ötekilere bıraktık, güneşi karşılamayı
nasıl, ama nasıl isterdik, isterdik biz de yaşamayı

erken öleceğiz seninle biz, şafaktan önce öleceğiz
madem ki biz partizanız, zincirin bir halkasıyız

anımsar mısın seninle, gece nasıl vedalaşmıştık
silah sesleriyle yüklüydü gece, nasıl heyecanlıydık nasıl, kulağımız yüreğimizde.

erken öleceğiz seninle biz, şafaktan önce öleceğiz
madem ki biz partizanız, zincirin bir halkasıyız... "

İstanbul'a bir şarkı yağıyor sıcacık. Bir şarkının önünde eriyor kar. Bu şarkı avutabilir beni. Bu şarkı kınlmış sesimi, ılıklara boğulmuş gözlerimi onarabilir. Bu şarkı ayakkabılarıma bulaşan bu siyah çamuru silerken ellerime dayanma gücü verebilir. Bu şarkıyı Cumartesi Anneleri'nin kederden beyazlaşmış saçlarına takıyorum. Bu şarkıyla örtüyorum bütün karanlık çukurları. Ama unutmuyorum. Zalimleri de bağışlayarak müebbet utança mahkum ediyorum. Yüreğime not düşüyorum:

İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor,
Cumartesi annelerinin ıslak kirpiklerine.
İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor,
yüreğimize bakan fotoğraflara.
İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor,
panzerlere, çelik kasklara, kurt köpeklerine
laciverde saklanmı korkuluklara kar yağıyor.
saçlarım ağarıyor bir çığlığın gözlerinde

İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor,
albümlerde sararmış gülüşlere,
ipte oğul kokan çamaşırlara,
anılara kar yağıyor, hüzün tutuşuyor.
İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor
cinayetleri saklayan çukurlara, boğma tellerine,
bolu dağlarına, sapanca'ya deşta mergana
kar yağıyor maden köprüsünün kemerlerine.

kar yağıyor, asla zalimleri ağartmayan.

İstanbul'a kar yağıyor, kar yağıyor,
feriköy'e kemer mezarlığına, karacaahmet'e,
metin'i sardığımız kırmızıya, kurumuş güllere

kar yağıyor
metin üşüyor musun

Kar yağıyor. Üşütmeyen. Kar yağıyor şarkılardan firari. Ayak izlerimi örtemiyor. Ayak izlerim bugün kederim. Beni güldüremiyor. Yüreğimi ısıtamıyor. Kucaklayamıyor. Bana koşamıyorum. Koşup bulamıyorum. O kadın ne yapıyor acaba? Parmaklarıma bulaşan sıcaklığından korktuğum kirli suratlı bebe! Yolunu neler gözlüyor?!

Gece. Umut'un mikrofonlarından daralan yüreğime kibrit çakıyorum. İçimdeki ateşi üflüyorum. Bu kenti tutuşturabilir miyim iyimserliği! 21 yaşımda kendisinden bir oğul çalınmış Elif Ana acılı sesiyle konuk olduğu her evde korkunun isli camlarını yumrukluyor:

"Ben Düzgün Tekin'in anasıyım. 21 Ekimden bana telefon açtılar: Ben geldim ki oğlum Düzgün 3 gündür kayıptır: Ben o dertle ölürüm ki, oğlumu ne için kaybediyor. Ben oğlumun derdini bileyim, işiteyim. Ne için oğlumu kaybediyor. Ben oğlumu sağ verdim, sağ isterim. Oğlum hiç gözaltı olmamış, bir suç olmamış. Ne için oğlumu kaybediyor. Oğlumu kaybetmesinler. Ben acı içindeyim. Her gün ağlıyom. Hiç üstümü başımı çıkarmıyom. Hiç yatmıyom. Başımı yastığa koymuyom. Dört aydır ki uğra,cıyom. Oğlum için ben can veriyom. Beş senedir oğlumu görmemişim. Ben o dertten ölürüm. Oğlumun suçu nedir? Ben de bilseydim. Acı içindeyim. Dört aydır gözya,cımla bekliyom. Kıştı: Ben durmadan İstanbul'da arıyom. Düzgün Tekin'i istyorum. 21 yaş, genç, yarım yolda b:raktı.Ben geldim ki oğlumun nişanını yapayım. Onu görmedim. O Muratla gitti. Düzgün Tekin'i istiyom, oğlumu kaybetmesin. Oğlumu sağ almış, bana da sağ versin. Ne için. Ben fakir aileyim. Ben her yere başvurdum. Hiç bir yerde ışık almadım, ben oğlumu istiyorum. Ben oğlum için can veriyorum. Düzgün Tekin ismine bir türkü istiyorum. Siz söylüyorsunuz, ben ağlıyorum. Size iyi teşekkürler, iyi geceler"

Hangi temenni bir tuzağı bozabilir? Vazgeçiyorum içimden, ellerimin kuramayacağı güzel şeyler geçirmekten. Bir şarkıya dönüyorum: "Seninle Biz"e. Beynimin kıvrımları notalardan dökülen ince bir yağmur altında. Bu şarkıya sarınıp uyuyorum. Ağlamaktan yorulmuş bir çocuğun zoraki uykusu. Evini arayan bir şürin, darmadağınık dizeleri, dürtükleyip uyandırıyor. Kalemi uzatıyor, beyaz sayfanın başına geçiyorum:

ateşi yüreğimize uğurluyoruz
soğumayacak bir küle saklıyoruz.

kıyıcılar, kıyıcılar!
beyinleri yolunmuş dikenler,
mutlu bir sanrı olur mu,
korkunun teri, yırtılan boğaz.

tetik yıkanır mı ellerinizden

ölümü yüreğimize uğurluyoruz,
soğumayacak bir küle saklıyoruz.

Anımsamak ve unutmamak. Unutmamak ve sorumlu saymak sorumlu saymak ve tarihin belleğine sızan kirli suyun yolunu kesmek. Çocuklarımıza tarih ödevlerinde yardımcı olurken kendimizin utancı olmamak.

Anımsamak kasaplar deresini. Kasaplar deresindeki çöplüğü ekmek bulmak için eşeleyen çocukların aylarca kesik kol ve bacak bulduklarını.

Anımsamak ve unutmamak; böyle giderse karanlık ve soğuk bir dehlizde lağım farelerinin dünyalarında kalacağımızı.

Anımsamak ve unutmamak. Korkularımıza değil, ellerimizin yaratıcılığına sığınarak... Gerekçelerimizin paslanmış kapılarını, çarpıp çıkmak. Kendimizi sevecek kadar bir yürek taşıdığımızı bilmek hiç değilse...

İsanbul'a kar yağıyor
kar yağıyor, asla zalimleri ağartmayan.

(*) **CUMARTESİ ANNELERİ** İfadesini ilk kez kim kullandı bilmiyorum. Arjantin cuntasının annelere hediyesi Plaza del Mayo, bizdeki zalimler de cumartesi Annelerine Galatasaray Lisesi'nin duvarının dibinde bir tarih hazırladılar. Her cumartesi öğlen vakitlerinde...

(*) Bu bölüm, Aydın Öztürk'ün İnsancıl Yayınları'ndan çıkan Cumartesi Anneleri, Anımsamanın Zaferi adlı eserden alınmıştır.

Mektup

İkigözüm, Sevgili Oğulcuğum Cengiz'im,

Mektubunu ve fotoğrafını aldım. Fotoğrafını hasretle göğsüme bastım. Sonra fotoğrafını karşıma koydum. Baktım baktım, doyamadım. Ah, oğulcuğum, ne kadar özlemişim seni. Kahverengi gözlerine, kumral saçlarına, güzel yüzüne baktım, yine de hasretimi gideremedim. Darılma ama oğulcuğum, kendini beğenmişliğin, bakışından, dudaklarındaki alaycı tebessümden o kadar belli ki. İnan oğulcuğum, bunun, benim için hiçbir mahzuru yok. Ama senin o yumuşacık, yıldızlı gökyüzü kadar pırıltılı kalbini hissedemiyenlerce kırılman ve bu yüzden mahzun olman pek muhtemel.

Sana pırıl pırıl yıldızlı, lacivert bir gecede yazıyorum. Kalbim hasretle dolu. Mektubundan anladım yine üzülmüşün ikigözüm oğulcuğum "Sevgili Anneciğim, bu dünyada haksızlığın sebebi nedir, haksızlık nasıl kaldırılır? Bu mevzuda kati fikirlerini yaz bana"diyorsun.

Oğulcuğum, bu dünyada haksızlığın yegane sebebi, yer kapma, iskemle kavgasıdır. Dünyamız, hepimizin dünyası olsaydı, böyle çirkin bir kavga meydana gelmezdi. Ama dünyayı parselleyen zenginler, bu dünyada insana yer bırakmadılar. Para hırsının vücud verdiği acımasız karakter her şeye "Bu da benim olsun" gayesiyle baktı, bunun neticesinde haksızlık bütün dünyayı hakimiyeti altına aldı. Adam Smith efendi de bu çirkin mücadeleyi haklı gösteren bir nazariye meydana getirdi.

Oğulcuğum, bir insan, kendi şahsi emelleri için değil, cemiyet için...beşer için yaşamalıdır. Her zenginlik cemiyete rağmendir ve her zenginliğin esasında haksızlık ve zorbalık mevcuttur.

İki gözüm, sen sen ol, asla şahsi emeller için yaşama ve şahsi emelleri için cemiyeti kahredenlerle hiçbir münasebete girme. Haksızlık yapma ve haksızlık yapana karşı katiyetle mukavemet et. Aksi halde sana sütümü helal etmem.

Sevgili Oğulcuğum, iki gözüm, hadiseler ne çekilde cereyan ederse etsin yeise kapılma. Beşer tarihi hepimizin ümidinin esas sebebidir ve beşeriyet, karanlık asırları katederek bugünlere erişmiştir. İllm, sanat ve felsefe büyük inkişaf göstermiştir. Bilhassa ben, bu asrın sonunda dünyanın güzel olacağına, haksızlık biteceğine katiyetle inanıyorum. Sen ve sen yaştaki arkadaşların böyle bir dünyayı tesis ve idame ettirecek bir neslin çocukları olarak beşer tarihine geçeceksiniz. Şahsi emelleri yüzünden cemiyeti kahredenler ve iskemlesini kaybetmek istemeyenler buna mani olmaya kalkarsa, biz anaların elleri onların iki yakasına yapışacak, "cemiyete tecavüz ve tasallut'tan utanmıyor musun" diye haykıracak, onları yerlebir edecektir. Bil ki, hiçbir mukavemet, mazlum ve masum annenin ellerinden daha kuvvetli değildir ve anneye kalkan el, iki cihanda da felç olmaya mahkumdur.

Sevgili Oğulcuğum, Dekart'la ilgili sualine gelince...Dekart'taki şüphenin niçin ruha şamil olmadığını soruyorsun. Hakikaten de Dekart, ruh hakkında hiçbir şüpheye kapılmamıştır. Bunu, o günün sosyal şartlarında ve ilmin seviyesinde düşünmek icap eder. Ruh mevcut mudur sualine kati cevabı ilim verecektir. Zannımca ruh yoktur ve Dekart, ruh ve madde tefrikiyle yanılmıştır. Buna muskabil Dekart muhim bir şahsiyettir ve ciddiyetle okunmalıdır.

"Çok yalnızım ve derslerden arta kalan, daha doğrusu, felsefeden artakalanı derslere veriyorum. Felsefe bütün yalnızlığımı gideriyor ve felsefede şuurumun berraklaştığını hissediyorum. Fakat her felsefe okumadan sonra yüzlerce soru şuurumu allak bullak ediyor. Geçen gün filozof Platon'la ilgili bir sualime felsefe hocası "Senin işin yok mu, ne bunlarla uğraşıyorsun" dersine çalış"dedi. Halbuki anneciğim ben Platon'un idea nazariyesini ve ruhun oraya nasıl gidip geldiğini hala anlayabilmiş değilim"diyorsun.

Oğulcuğum, üzülme. İşte bizde eğitim bu. Hocanın o sözleri seni rahatsız etmesin. O da öyle yetişmiş, ezberlemiş. İradeni kullan ve felsefe okumaya devam et. Abur cuburla dolu derslere fazla zaman ayırma. Nasıl olsa o dersleri ilerde bir çırpıda halledersin. Ben senin aydın bir insan olmanı istiyorum, cahil bir diplomalı olmanı değil.

Sevgili Oğulcuğum, sen, biraz deli yatarsın, Havalar soğuk gidiyor. Gece yatarken battaniyeye iyice sarıl, sırtın açık kalmasın. Bu mektubumla birlikte anneanneciğinin ördüğü yün çorabı gönderiyorum. Gece yatarken onu giy, ayakların üşümesin.

Ben, anneannen, teyzen muhabbetle, hasretle seni öpüyoruz. Geçen gün anneannen börek yaptı, senin böreği sevdiğini bildiğimizden tıkandık, böreği yiyemedik, komşuya verdik. Sen gelene kadar börek yapmayacak anneannen.

Annen.
Ocak 1960

İnsanlık Durumu(*)

Temel DEMİRER

"YDD düzenlemesinin asli unsurunlarından birisi geleceksizleştirme ise, öteki de insan(lık)ın sürüleştirilmesidir Görülmek zorunda; "YDD"li dünya kapitalizmin medyatik tüketim toplumu "kültür(süzlüğ)ü" sürüleştirilerek uyuyan/ uyutulan insan(lık)ı yaratıyor Kozmopolit "burjuva kültürü ve altkültüründe irasyonel ve antihümanist "değerler"in halhazırdaki yeniden dirilişinin nesnel işlevi, kesinlikle, insanların kafalarını bir sonraki muhtemel barbarlık dalgasını kabule ya da en azından edilgen bir "hoşgörü"yle karşılamaya hazırlanmaktadır Bunu hem ideolojik olarak hazırlamakta hem de düşünsel plânda öngörmektedir " [1]

İnsan(lık), tekellerin Ortaçağ'ında "derin bir kültürel çöküş"ü yaşıyor Orta yerde bir "Uygarlık Krizi" ve "Şaşkın Cüceler Dünyası" var 21 yüzyıla girilirken öne çıkan görünüm dehşet verici... "İdaolojileri yıkmak" adına, insanal; ideallere azgınca saldıran; iletişimsizliği, yabancılaşmayı, değersizleşmeyi, hiçliği, ve geleceksizleştirme kaosunu körükleyen "YDD"; yaşamın her alanında ahlâksızlığı ve kleptokrasinin iktidarını egemen kılıyor Çöküş ve çürüme, kapitalizme eşitleniyor Kapitalizm "çözüm"ünü, insan(lar)ı sürüleştirdiği onursuzluk-idealsizlik labirentlerinde arıyor

Kapitalizmin doğası gereği "akıl ve ahlâkın ayrı düşme"siyle devreye giren (ve dünyada 1980'lerle esmeye başlayan "değişim/başkalaşım" rüzgârları, Ortaçağ'ı andıran medyatik toplumsal dokuyu güçlendirip; Elias Canetti'nin 'Körleşme' adlı yapıtında tasvir ettiği tabloyu yaratıyor

"YDD" ile yabancılaşmanın küreselleştiği gidişatta; "insanların çoğunluğu bireysel sorumluluğunun farkında olmaksızın yaşarlar; bütün mutsuzluklarının asıl çekirdeği işte burada gibime geliyor"[2] diyen F Kafka gerçekten de haklıdır Çünkü globalizasyonun yok edici koordinatlarında yaşanan "Vahşet Kesiti"; teknolojinin, iktisadın ve her alandaki iktidarın insan(lar)ı ezdiği; Batı uygarlığınca simgelenen Kuzey modernizmine bağlı değerlerin/umutların iflas ettiği; polarizasyonun gövdelendiği ve bölgesel savaş, işgal, katliamların tırmandığı ironik bir geçiş sürecidir Samuel Beckett,1984 yılında "beklentiler Sıfır, umutlar Sıfır derken; bu sürecin, öne çıkan görüngüsünü resmeder sanki.

Terkedilmişlik, saçmalık, mahkûmiyet, suçluluk, zamanın ve, mekânın dışındalık, kendine ve ötekilere yabancılık, gülünçlük, güçsüzlük; müstehcenlik ve iğrençliği besleyen "Vahşet Kesiti" geçmiş değerlerle ilişkisini koparmış, geleceğin değerlerini yaratamayan insan(lar) yığınının edilgenliğinde somutlanmaktadır

İnsan; gülünç bir trajedinin kollarında; ya insan(lık)ını askıya almakta ya da egemen şiddet, tarafından yok edilmektedir Yani insan(lık); kuşatıldığı ve aşağılanma ya mahkûm edildiği saldırganlık karşısında; sakatlanmış, dilsizleşmiş bir yabancılaşmanın dişlileri arasında övütülmektedir

Ancak, toplumsallık karşıtı "Vahşet Kesiti" varoluşuyla; kaynağın kurutup, çürütmeyi tersine döndüren dinamikleri de üreten bir potansiyeldir Çünkü "Vahşet Kesiti"nin insan(lar)a dayattığı "hiçlik", onları kaçınılmaz olarak "her şey evrenine" mahkûm etmektedir Buna karanlığın diyalektiği de diyebiliriz. Bu nedenle "Uygarlık Krizi"ni tanımlamak; "İnsanlık Durumu"nda somutlanan çöküntünün-endişeninkörleşmenin-bozulmanın aşılmasının ilk adımını oluşturacaktır Açıktır ki, insan(lık)ı sürüye dönüştürüp, belleksiz bir toplum ve yazgıcı bir kültür yaygınlaştırmayı hedefleyen "YDD" vahşetinin "cellat ve kurban" dayatmacasının aşılması, "şeytanın avukat"lığına cüret etmeyi ve sermayenin "tek tip düşünce"sine karşı çıkmayı zorunlu kılıyor Özellikle Güney'de ağırlaşan "insanlık durumu"nun kavranabilmesi için Sultan Galiev'den Frantz Fanon'a[3] kadar uzanan çözümlemeler dikkatle incelenmesi büyük önem taşıyor

"İnsanlık Durumu"nun negatiflerini aşmak söz konusu olduğunda, insani olanın vermediğini alması mümkün değildir "YDD" koşullarında insan olmak artık daha güç ve gereklidir Bu nedenle insan olmak ya varoluş eyleminin kendisidir ya da hiçbir şeydir İkilem nettir Çünkü dünyayı barbarlığa mahkum eden kapitalizm, insanlığı yok etmektedir Bu koşullarda değiştiren özne ile değişen nesne çakışmadığı sürece; değiştiren egemen, değişen ise köledir Kölelikten kurtulmak, özgürleşmeyi 'olmazsa olmaz' kılmaktadır

15 yüzyılda yaşayan Thomas More'nin 'Utopia' adlı yapıtındaki, "malın mülkün kişisel hak olduğu; her şeyin parayla ölçüldüğü bir yerde, toplumsal adalet hiçbir zaman gerçekleşemez" belirlemesi, hâlâ geçerliliğini korurken, insan olmak; Euno'nun, Spartaküs'ün ekmek, özgürlük ve eşitlik talep eden düşlerini realize etmekten geçiyor

Euno dedik anımsatalım: Köleler, İsa'nın doğumundan tam 135 yıl önce ayaklandılar Ürettikleri ekmeği ve özgürlüğü istiyorlardı Önderlerinin adı Euno'ydu. Suriye kökenli Euno Romalılar'ın eline savaşırken esir düşmüş Euno Asur ülkesindendi... Romalılar'ın latifundialarında çalıştırılıyordu. Euno, önce kamçı ve açlıkla ve daha sonra da sıtma ile ta-

nıştı.. Tanıştığı zulme alışmayan Euno, 70 bin köleyle ayaklandı Köleler ekmek ve özgürlük istiyordu.

Tarih, ezilenlerin ilk başkaldırısıyla tanıştı. Euno'nun yaktığı isyan ateşi, bir anda Sicilya'yı sardı. Kölelerin karnı doymuştu. Ürettikleri buğdaydan ekmek yapıp, yiyecek kadar özgürdüler; onları kırbaçlayacak, aç bırakacak efendilere gereksinimleri yoktu artık. İsa'dan önce 135'te Enna'yı ve 134'te de Sicilya'nın tümünü ele, geçiren ilk köle ayaklanmasının üzerine Roma; Konsül Lucius Calpurnius Piso'yu gönderdi. Özgürlüğünü elde etmiş başkaldırı, köleci Roma'nın ordusunu yendi. Başkaldırı, Messina Boğazı'nı aşıp Regio Calabrio'ya sıçradı. Köleci Roma, kölelerin başkaldırısı karşısında titriyordu Bu kez, İsa'dan önce 132'de, Konsül Publius Rupilius'un orduları ile Euno'nun özgürlük ordusuna saldırıp, "yendiler" Euno, Muganti kasabası zindanında işkenceyle öldürüldü. Bu ilk köle ayaklanmasını, ikincisi, üçüncüsü takip etti... Ardından İsa doğdu. Sonra Spartaküs önderliğindeki dördüncü ayaklanma geldi. Spartaküs'te "yenildi" Ama köleci "zaferler" kazansa da tükenen köleci Roma ve çoğalanlar ise Euno'nun, Spartaküs'ün ekmek, özgürlük ve eşitlik talep eden düşleriydi.

Euno'lardan, Spartaküs'lerden bu yana çok zaman geçti. "İnsanlık Durumu" egemenlerce, ezilenlerin aleyhine ağırlaştırıldı Egemenlerin krizi, "YDD" boyutlarına ulaştı. Eskiyenin ("zırh içindeki ölü" misali) gıtmemek için direndiği küresel bir zulüme dönüştü. Şimdi yine krizin aşılması gerekiyor

Her kriz, yanıtlarını ve çözücülerini de içinde barındırır Kriz ortamı bir "çözümsüzlük" olması yanında, bir çözüm ve değişiklik çağrısıdır da. Eski ile yeni arasındaki hesaplaşma ve boğazlaşma alanı olan kriz, bir an değil; inişli çıkışlı tarihsel bir süreçtir Kapitalizmin krizi, krize devrimci yanıtlar üretilmedi mi, tersinden çözümler üreten bir dinamiktir Bir yanıyla da denilebilir ki; "YDD" ile parçalayıcı-yıkıcı dinamiklerin, bütünleştirici-üretken dinamiklere ağır bastığı gidişatta kapitalizm, krizin çözümsüzlüğünden kan alır ve krizle beslenir

Dünya gittikçe küçülüyorken; artık, Thomas More'nin önerileri doğrultusunda toplumsallaşmadan başka yol kalmıyor Euno'nun, Spartaküs'ün kararlılığı negatif "İnsanlık Durumu"nun aşılmasının yolunu gösteriyor Bunlar yol; "hayalcilik" ve "imkânsızlık" olarak "nitelenebilir" Ancak unutulmasın, dünya'daki eşitsizlikler ve acılar hep gören, cüretkâr macereperestliklerin hayalci istenci ile aşılabilmiştir

İnsanal "rüya gören cüretkarlığa 'Hayır' diyen sözde gerçekçilik tenekeciliğine sarılmak; yaşanan kriz ve ağırlaşan "İnsanlık Duruöu" koşullarında "YDDéye teslim olmanın ve dolayısıyla da yok olmanın şaşmaz güvencesini oluşturmaktadır Bunu bimeyen var mı? Hâlâ varsa ne yazık!

---

1 E. Mandel, Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, s. 93

2. Janouch, Kafka ile Konuşmalar, Cem Yayınları

3. Frantz Fanon, Yeryüzünün Lanetliler, Sosyalist Yayınları-1994

(*) Bu yazı Temel Demirer'in Pelikan Yayınlarınca yayınlanan Yeni Dünya Düzeni ya da Düzensizliği adlı kitabından alınmıştır.

Yeni Bir Türkü Gerekli

1988'de Mardin'de şehit düşen ağabeyim Gözel Dündar'ın anısına

Yeni bir türkü gerekli
yüzü bahara gülen bir çiçek
tomurcuktan kırlara uzanan koku
elele tutuşmuş küçük çocuklar kadar neşeli

Bir türkü gerekli
acının rengini tüketip
isyanı gürleştiren bir ateş
bir sur fidanı, bir ay ışığı
iğne deliğinden sızan ışık

Dilinde ıslığı, alnında teri
omzunda çantası düşmemiş
gezgin güneşe vurgun
yeni bir türkü gerek

Elimi uzattığım her nokta
ayak parmaklarımın dokunduğu beton parçası
gözlerimle taradığım her insan
yeni bir türküye özlemli

Oysa kuşatılmışlık girdabı
her adımda bir kış ayazı
her renkte ölüm dirim kaygısı
ve her karış uzunluğunda
bir kayıp adı yazılıyor tarihe

Oysa gözyaşı ve kanlı bir baş
kesik kesik solumalar, demirden parmaklıklar
oysa açlığa yatan bedenler
dönüşmelidir artık
kurtların sofrasından
güneşin sofrasına bir şahan ıslık

O ıslıkta yeni bir türkü
eritmeli artık karları
baharın rengine vurulup
akıtmadı sarhoş nehirleri
okyanus olmalı okyanusta bir dalga
ve her dalgada kıyıları döğen
deli coş bir çarpışma

Ayazına çalınmak için
saçaklarına kar düşmüş bir kentin
kuşanalım insanlığın gücünü
yetmiş iki yazından
ıslık çalınıyor çocuklar.

Erol DÜNDAR

ÇİGDEMCE / A. Ayrancıoğlu

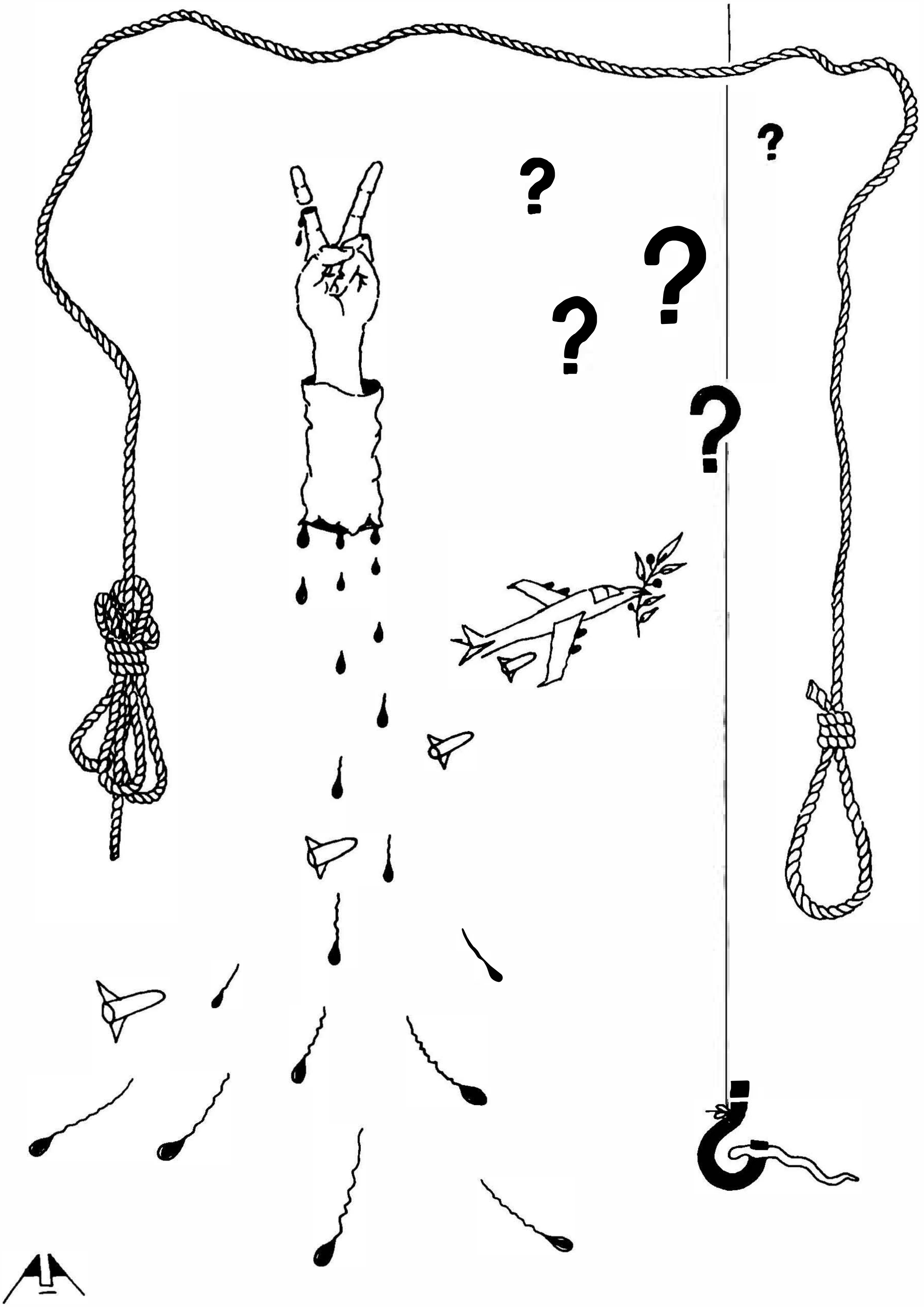

Balaban'ın Gözlemi

Ekrem KAHRAMAN

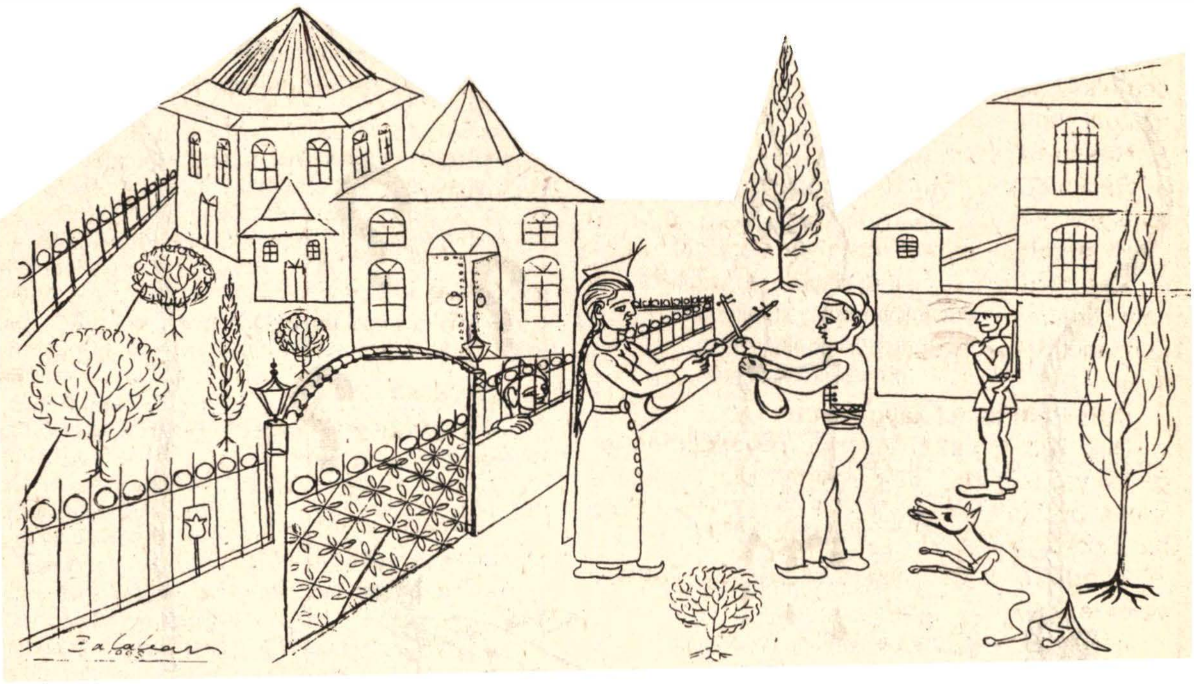

Sevgideğer Balaban, bundan böyle her ay İnsancıl'da ***Balaban'ın Gözlemi*** *sayfasında düşüncelerini... duygularını çizgilerini dillendirecek..*

Niçin başka bir sanat dalı değil de resim?

Resim yapmak, bir iş yapmak, bir meslek seçmek gibi değildir. Resim yapmak bir doğasallıktır. Önce doğa ve toplum ressamı doğurur, sonra ressam olan adam da resimlerini çizer ve boyar. Ressam olan ben de, bu doğum ve doğasallığa ters düşmediğim için, yaşantılarımı görüntülendirerek resim yapıyorum.

Başka bir sanat dalı ile yakınlığınız?

Başka bir sanat dalı olan yazarılğımı da ressamlığımın yanına koşabilirim. Yaşam çalkantılarımın içinde oluşan konularımın hepsini resim tablolarıma sokmaya kalksaydım resimlerimin biçimi çarpılırdı. İşte bu anlayışla, resimlerime koşut olarak yazılar yazmam, resim yapmam kadar kaçınılmaz olduğundan öyküler ve romanlar da yazıyorum.

Sanat dışında başka bir alanla çok özel ilişkiniz?

Sanat dışında ilişkim ve uğraşım, her namuslu bir vatandaş gibi ben de yıllar önce yasal olan bir parti içinde çalıştım. O çalışmalarım sırasında birkaç kez cezaya çarptırıldığım ve yaptığım resimlerden ötürü de mapus damlarında yattığım bilinmektedir.

Bireysel, toplumsal-siyasal alt yapınız?

Türkiyemizin koşulduğu kapitalist düzenine, başkaldıracak hiçbir yasal parti olmadığı için hiçbir partiye katılmıyorum.

Resminizin geçmişi kimlere dayanır?

Resmimin geçmişi: Mana olarak; halk resim geleneğine, nakışlarına, masallara, halk hikayelerine. Yaşam görüntüsü olarak; öküzlere koşulu karasabana. Sanat mayası olarak; hitit kabartmalarına dayanır.

Sizi ilgilendiren temel malzemeler?

Temel malzeme: önce taslakları oluşturmak için kağıt kalem, sonra kasnak üstüne verilen tual ve tual üstüne çizilmiş olan figürlerin boyanması için yağlıboya ve fırçalar.

yanması için yağlıboya ve fırçalar.

Sizi ilgilendiren temel resim teknikleri?

Benim için en sağlam temel teknik kasnağa gerdiğim bez, onu tual yapan tutkal ve yağlıboyalar.

Sizi ilgilendiren temel resim-anlatım yöntemleri?

Resimlerimin görüneni ile anlamı arasındaki ilişki, her zaman söylediğim gibi; "Konu bir özdür, her öz kendi kabuğunu yapar" deyişimin doğrultusunda yaptığım resimlerde görünenin altındaki anlam, kılavuz istemeden farkedilir.

Resminizin temel birimleri?

Resimlerimin temel birimleri:insan, doğa, toplum ilişkileridir.

Resminizin temel dilbilgisinin ipuçları?

Resimlerimin temel dilbilgisinin ipuçları: insanı, üretim ve tüketim içinde konulandırıp, konumlandırdığım zaman, görselliği daha çok dillenir.

Dille ilgili temel kaygılarınız?

Dille ilgili temel kaygılarım: resimlerimde ve gerek yazılarımda, dünya görüşümün doğrultusunda uyguladığım bir dil yöntemi vardır. Halk bunu çok iyi anlamıştır sanırım.

Kendinize kardeş-yakın sanatçılar? (Ulusal ve evrensel)

Kendime yakın sanatçılar: Meksika'lı ressamlardan Orosco, Rivara, Tamayo'yu... Rönesans öncüsü Gieotto'yu... Rönessans içinden Rafello'yu... ve Brügel'i kendime yakın sayabilirim. (Not:Ben kendime yakın saydığım bu ressamları, ilk sergimi 1953'de açtıktan sonra, kitaplarda gördüğüm zaman benim de benzerlerim var diye sevinmiştim.)

Resminizin imgesel ögeleri ve bağlantıları?

Resmimin imgesel ögeleri ve bağlantıları: model diye aldığım insanlarımı ben, tomistan edip, bir bir daha yoğurup tekrar resim adamı yaratırım.

Resminizin görüneni ile anlamı arasındaki ilişki?

Resimlerimin görüneni ile anlamı arasındaki ilişki: herzaman söylediğim gibi; "Konu bir özdür, her öz kendi kabuğunu yapar deyişim doğrultusunda yaptığım resimler, görünenin altındaki anlam, kılavuz istemeden farkedilir.

Belirtmek istediğiniz başka şeyler?

Ressam olacaklara, kendi kendilerini model alıp yıllarca çizim talimi yaptıktan sonra resim yapmalarını salık veririm.

Çirkin Adam

Çirkin bir adam
para alıp para veriyor
-verme işi seyrek olmakla birlikte-

daha da çirkinleşiyor
aynaya
-parça parça bakıp-
bir bütün halinde
yaptığı işi
bildiğini inkar ettiği zaman

gerçekten sevdiğini
düşündüğü oluyor günün içinde
-sadece birkaç an-
eşini dostlarını
anımsayıp sonra
eşinin kendini dolandırdığını
nefret ediyor onlardan

Yıldızlı
çok yıldızlı
bir gece düşündüğü
-düşlediği de olabilir bazan-
sonra anımsayıp
tanrısının kendini dolandırdığını
nefret ediyor onlardan

alamaz diyor
kimse benim paramı
aynaya
-parça parça bakıp-
bir bütün halinde
yaptığı işi
bildiğini inkar ettiği zaman

Nihat ATEŞ

Balaban'a

bu nasıl ülkedir balaban
gökleri bir kızıl kuştur
yangın sarması ha bu kadın
halkımın anaları hesabına
kapmış oğlunu ve yalnızlığını
gelmiş dağa oturmuştur

bu nasıl ülkedir balaban
nerde bu dağların inişi
nerde bu dağların ardı
yolları neden hep yokuştur

kim kimin kardeşidir balaban
kimden öğrendin isyanı
resme sığar mı dersin
acılar kadınlar ve dağlar
çocuklar gibi büyür mü yalnızlık

kaç resim çizdin balaban
öküzler kadınlar ve ömrümüze dair
ömrümüzün de yarısı sudur akar
yarısı tohumdur toprakta
sonra mapus sonra sürgün sonra zulüm

(bir de
güneşin biri gelmiş
yapayalnız koymuş karanlıkları
bir de saçları örgülü değil diye
başka bir ülkeye sürmüş
bütün göğün yıldızlarını
bir de ayakları iridir diye
bir de sevgiyi iyi bilir diye
hele bir de ölüm var diye
yüreğime yar eylemiş
balaban'ın kızlarını)

parmakarın kaç yaşında balaban
kaç ton sevgiyi kaldırır avuçların
bin yıl yaşasam bir kez görürdüm
gördüm
kuşları ardına almış
bulutlara sapan sıkıyor çocukların

bu nasıl ülkedir balaban
sınırları nerden başlar
hiç bayrağı var mıdır
bu savaşın meydanı yürek midir balaban
öküzlerin dünyaya direk midir balaban

Hüseyin İLBEY

Ortaçağdan Bir Deneyci Filozof: Thomas Aquinas

O. Faruk AKYOL

Bu yazıda konuyla ilgili düşüncelerini ele almaya çalışacağımız Thomas Aquinas'ın yaşamı boyunca belirlemeye çalıştığı ve kanımızca bugün için de oldukça önemli mesajlar taşıdığını düşündüğümüz bir kaç özelliği üstünde; ama özellikle de deneyci tavrının üstünde durmayı amaçlıyoruz.

Thomas Aquinas (1225, Roccasecca 7 Mart 1274, Fossanova) düşünce tarihinde pekçok yönden adına sıklıkla rastladığımız bir flozoftur O, herşeyden önce bir Aristotelesçi olarak, kendisinden sonraki düşünüş biçimlerine yönelik etkili bir düşünce sistemi geliştirebilmiş bir isimdir Buna bağlı olarak onun düşünce tarihi içindeki en büyük *Summa* yazarlarından biri olduğunu da ayrıca belirtmemiz gerekir Thomas Aquinas, onüçüncü yüzyıldaki Aristoteles etkisinin giderek büyüyen bir düşünsel yapılanmayı da beraberinde getirmesindeki koşulları hazırlamış ya da onları iyileştirmiş birisidir Dahası Anselmus'un ortaya attığı ontolojik Tanrı kanıtlamasını reddederek yerine "kozmolojik" Tanrı kanıtlamaları (Quinque Viae) olarak anılan biçimi geliştirmiştir Bu biçim değişikliği ile birlikte kendi dönemini çok iyi belirleyen bir önermenin, "credo ut intelligam"ın geçerliğini tartışma konusu yapması ve bu tartışma sonucunda ortaya çıkan boşluğu doldurması söz konusu hale gelmiştir "intelligo ut credam"

Bununla birlikte, Thomas Aquinas, kısacık yaşamına öylesine büyük bir eserler topluluğunu sığdırmıştır ki, insanın, gerçekten hepsini o mu yazdı acaba türünden bir inanamamazlığı yaşaması çok normal bir davranış olarak görülmelidir "Onun bıraktıklarının büyüklüğünü ortaya koyabilmek için bir karşılaştırma yapmak gerekirse; Aristoteles'in eserleri yaklaşık olarak bir milyon kelimeden oluşmaktadır ki, bu Platon'un eserlerinin iki katı bir rakamı gösterir Thomas Aquinas'ın eserlerinin kelime sayısı ise inanılacak gibi değildir: 8. 686. 577 kelime. Kendisinin olup olmadığı konusunda kuşkulu eserlerle birlikte varılan sayı onbir milyon kelimeye ulaşmaktadır"[1] Bu eserlerin büyük bir kısmının teolojik konulara ayrıldığını söylemeliyiz. Bununla birlikte, hiç de azımsanmayacak sayıda felsefi eserleri bulunmaktadır

Thomas Aquinas, her ne kadar Aristoteles'in felsefesinden etkilenmiş birisi olsa da, onun felsefi söyleminde Platon'un ya da Platoncu felsefenin etkilerini de görmek mümkündür Bildiğimiz kadarıyla Thomas Aquinas'ın Platon'a ilişkin bilgileri o dönemde çevirileri henüz tamamlanmış birkaç diyalog ("*Timaios*' un yalnızca bir kısmı ile *Phaidon* ve *Menon* Latin dünyasınca doğrudan elde edilebilir görünüşte biricik Platoncu diyaloglardı."[2] ve Aristoteles'in eserlerinde eleştirilmek için anılan kimi Platon fragmanlarından oluşmaktadır Bu fragmanlar üstünden bilinen Platon'un, bizim bugün diyaloglarındaki düşüncelerinden tanıdığımız Platon ile ne ölçüde benzerlikler taşıdığı da ayrı bir sorundur [3]

Cicero'nun *Hortensius'* unu okuyarak kendini bulduğunu süyleyen Augustinus'un büyük ölçüde belirlemiş olduğu "credo ut intelligam"ı tersine çeviren Thomas Aquinas'ın, bazı konularda Augustinus'tan da etkilendiğini söyleyebiliriz.[4] Onun, özellikle etkin akıl (intellectus agens) ile tanrısal ışık (illuminatio) arasındaki ilgiyi kurarken Augustinus'tan yardım aldığını biliyoruz Aslında Thomas Aquinas, bu yardımı Aristotelesçi düşüncelerin daha iyi savunulabileceği ortamların yaratılması için almış ve bu konuda büyük ölçüde başarılı olmuştur Bununla birlikte birçok konuda da Aristoteles'in düşüncelerinin "sadık"bir izleyicisi olarak görülen Thomas Aquinas, Aristoteles yorumları ile de düşünce dünyamızda etkili izler bırakmıştır Bugünden geriye bakıldığında, Hellenistik dönem içinde yeralan ve Yunanca yazan bazı önemli Aristoteles yorumcularının ayrı bir çalışmada yeterince değerlendirilmelerinin gerekliliği düşüncesini saklı tutarak, Batı Ortaçağında "Commentator"olarak nitelendirilen İbn Rüşd ve Thomas Aquinas'ın en önemli Aristoteles yorumcuları olarak kabul edildiklerini söyleyebiliriz.

Thomas Aquinas'ın ortaya koydukları aracılığıyla, kendisinden sonra oluşmuş felsefi yapılanmalar İlkçağ ile olan ilişkilerini bir şekilde gerçekleştirmek yönünde avantajlı olmuşlardır Doğal olarak ona, bu işlevini yerine getirişinden dolayı sadece aktarıcı gözüyle bakamayız. Böyle olsaydı, onun salt aktarıcı bir kimliği sergilemiş ve felsefesini en azından kimi yönlerden özgün kılacak etkileri üretmekten yoksun kalmış biri olduğunu söylemek zorunda olacaktık. Oysa, Thomas Aquinas'ın genel felsefi yapılanışına bakıldığında böyle bir durumun söz konusu edilemeyeceği kolayca anlaşılır Böylelikle yukarıda dile getirilen "sadık izleyici"deyişinin, kuramsal çatının altında yeralan kurucu ögelerin birbirleriyle olan mantıksal ilişkilerindeki tutarlılıklarını gözeten bir tavrın ifadesi olarak anlaşılması gerekecektir Tüm bunlara bağlı olarak o, bir yandan Aristoteles felsefesini spekülatif İlkçağ modusundan hareketle ortaya koymaya ve yorumlamaya çalışmış, diğer taraftan da kendi özgün yaklaşımlarını görmemizi sağlayacak felsef eserlerini kaleme almış bir filozoftur

Thomas Aquinas'ın yaşamını sürdürdüğü onüçün-

cü yüzyıl, bilindiği gibi dini söylemin etkisini henüz kaybetmediği bir dönemdir Ve gene bilindiği gibi o, düşünceleri Kilise tarafından öğreti düzeyinde kabul görmüş bir dinadamıdır Bu iki özellikten hareket ederek onun ortaya koymuş olduğu kimi eserlerin "felsefî" niteliklerinden kuşkulanmak ilk bakışta geçerli nedenleri olan bir tavır geliştirme biçimi olarak düşünülebilir Ne var ki Thomas Aquinas, döneminde "felsefe - teoloji" ayırımının işlevini yerine getirebilecek bir düzeyde algılanabilmesi bakımından konuya çok önemli katkıları olan bir isimdir.[5] Hocası Albertus Magnus'un da yardımlarıyla o, İlkçağ spekülatif düşüncesinin, felsefî sorunların ele alınması için gerekli koşul olduğu düşüncesini önemli ve anlamlı bulmuştur Aklın ve imanın ortaya koyduklarının, ya da başka bir deyişle, bu iki yapının nesnelerinin farklı olduklarına ilişkin temel belirlenimin de yardımıyla felsefi olanın aklı kullanan tarafından ifade edilebilir bir yapı olduğu düşüncesi genellikle kabul görmüştür Bu kabul ile birlikte vahiy kurumunun ortaya koyduklarının akılsallaştırılması işleminin daha sonraya bırakıldığı da böylelikle dile getirilmiştir Akıl ve vahiy arasındaki ilişkinin birbirleriyle çelişik durmayacak bir ilişki olmasında, o güne değin sanılanın tersine, bu yapıların içeriklerindeki farklılıklar etkili olmuştur

Vahiy ile akıl arasındaki, başka kelimelerle vahyin akılsallaştırılması sürecindeki bu sıkı ilişkiden sonra ilk bakışta felsefe ile teolojinin içiçe duran kürelere benzediğini söylemek mümkünse de, bu iki yapının kendileri için aldıkları ortak nesnelerden dolayı, biraz önceki saptamadan sonra, benzer içeriklere de sahip olmaları gerektiğini söylemek oldukça zordur Vahiy ve akıl ilişkisi söz konusu edilirken kullanılan terimlerin ortaklığı ne denli çarpıcı olsa da bu terimlere karşılık gelen nesnelerin belirlenimi ve kullanımı da o denli farklıdır Ancak bu terimsel ilişkiler konusuna geçmeden önce çok kısaca Thomas Aquinas'ın Aristoteles'ten almış olduğu etkinin, yukarıda ele alınan, ancak biraz daha vurgulanması gerektiğine inandığımız yönüne eğilmekte yarar görmekteyiz.

Bizim buradaki, ve aslında geneldeki, temel savımız Ortaçağda - dinadamlarının bazılarında bile salt teolojik kaygıların önplanda olmadığıdır Onüçüncü yüzyılla, özellikle Thomas Aquinas'ın hocası Albertus Magnus'un hız kazandırdığı akıl-iman ayırımının zorunlulukla yansımış olduğu felsefe-teoloji ayrılığından kaynaklanan anlayışla birlikte, (felsefi) konuları seküler temelde ele almaya çalışan dinadamları sıklıkla görülür olmuştur Buradan hareketle seküler tavır sahibi dinadamı kimliğinin sadece onüçüncü yüzyıl ve sonrasına ilişkin bir kimlik olduğu sonucunu çıkaramayız. Bu dönemden önce de Boethius, Roscelinus, Gaunilon ve hatta Abelardus gibi pek çok isim söz konusu felsefe olduğunda teolojik perdenin aralanması için çaba göstermiştir. [Felsefe -teoloji ayırımı ve seküler tavır takınma konusunun oluşumuna o dönemdeki Papalık ve "krallıklar" arasındaki iktidar mücadelesinin de belli bir ivme kazandırdığı yönündeki düşüncemizi bu yazıda ele almanın gerekli olmadığını belirtmekte yarar görmekteyiz] Bu dinadamları arasında yerini alan Thomas Aquinas'ın, felsefî ve teolojik olanı kendi içlerinde barındırdıkları ayrı anlam ve değerleri içinde, birbirlerinden bağımsız olarak gözönünde bulundurmaya çalıştığını ve bunda da büyük ölçüde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu başarısında, kanımızca Aristoteles felsefesi ile gelen ilkçağ spekülatif düşünme geleneğinin büyük etkisi bulunmaktadır

Şimdi bu ayırımı desteklediğine inandığımız felsefi birikimin sonuçlarından birine kısaca değinebiliriz. Bu sonuç, farklı nesnelerin terimsel plandaki görünüşleri bakımından ortaya çıkabilir Örneğin ontolojik bakımdan söz konusu edilecek bir araştırmada "ens"(varlık) kavramının bir analizine girişilmiş olsun. Burada "ens"in tüketesiye ele alınması zorunluluğu hiçbir zaman aranmasa da yaptığı işe saygı duyan bir felsefeci kendisine "ens"in içinde yeralan bir kavram (başka bir deyişle konu) olarak "Deus"u (Tanrı'yı)[6] alabilir Ancak buradaki bu belli konuyu ele alış durumunun gerçekleşmesini sağlayan bakış açısı "ontolojik" bir bakış açısı olarak daha en başından belirlenmiştir Bu belirlenmişliğin ifadesi olan kavramsal sınırlar, artık bu "belli" bakış açısının ürettiği "nesne"nin belirlenmesinde başka herhangi bir bakış açısının ortaya çıkardıklarını kabul etmesini engelleyecektir Böylelikle ilk bakışta kesinlikle teolojik bir kavrayışın ifadesi olarak beliren bir terim (burada "ens"kavramıyla ilişkili olarak "Tanrı" terimi) bir anda felsefî bir düşünmeyi sergileyen yaklaşımın göstergesi haline gelecektir

Buna bağlı olarak, herhangi bir sorunun nesneleştirilmesi aşamasında nesnenin karşısındaki öznenin kimliği, takındığı tavır bu anlamda son derece önem taşımaktadır Başka bir deyişle nesne adeta bakış açısı tarafından şekillenmiş, belirlenmiş olmaktadır Dolayısıyla, Thomas Aquinas da, aslında Kilise'den gelen bir kimliği önplanda taşısa da, getirmiş olduğu felsefe-teoloji ayırımı ile felsefî olanın belirlenmesinde rahat bir tavır geliştirebilmiştir. Yukarıda da değinildiği gibi, bu seküler tavrın ilk ismi olarak kuşkusuz Thomas Aquinas'ı gösteremeyiz. O, bu konudaki olgunluk kazanan düşüncelerin yeterince görünebilmesi konusunda harcadığı çabalarıyla düşünce tarihindeki yerini haketmiş birisidir Bu bağlamda, çalışmalarında sadece hocası Albertus Magnus'tan değil, başka filozoflardan da, sözgelimi Boethius gibi filozoflardan da yararlanmıştır

Kuşkusuz, hocası Albertus Magnus'un onun deneyci tavrını geliştirmesine katkıları büyüktür Albertus Magnus, döneminin bilimsel çalışmalarına etkin olarak katılmış ve çalışmalarından önemli sonuçlar ortaya koymuş bir isimdir Onun "doğa gözlemlerinde, özellikle gözle görülür küçük hayvanların doğasını, yapılarını incelemede, felsefe tarihçilerine bakılırsa, Aristoteles'ten geri kalır yanı yoktur *Quaestiones Super De Animalibus ve De Natura et Origine Animae* adlı kitaplarında hayranlık uyandıran bir gözlemcilik yeteneği bulunur Albertus Magnus, gene bazılarınca, böceklerin midelerinde sinir fiberleri bulunduğunu ileri süren ilk insandır Aynı zamanda hayvanlara yönelik araştırmaları sonucunda, özellikle karıncalar, arılar, örümcekler ve devekuşları hakkındaki ayrıntılı tanımları ilginçtir. " Bununla birlikte, onun kimya ve botanik alanındaki çalışmalarla da tanındığını burada belirtmemiz gerekir

Thomas Aquinas'ın, bu tip bilimsel çalışmaları olup olmadığını kesin olarak bilemiyoruz. Bununla birlikte, onun, Aristotelesçi felsefeden de aldığı etkiyle birlikte insan bilgisinin oluşumunu tümüyle deneysel bir sürece bağlamasının, bir yönüyle hocasından kaynaklanmış olabileceğini düşünebiliriz. Thomas Aqui-

nas, bilginin[8] oluşumu ile ilgili düşüncelerini ortaya koyarken hemen tümüyle Platon ile hesaplaşmakta, onun düşüncelerinin çürütülmesi için çaba göstermektedir. Ne var ki, o da bilgideki kesinliğin sürekli akış halinde olan bir gerçeklikten çıkarılamayacağını düşünmektedir "Akan ırmaktaki bir su damlasına iki defa dokunulamayacağı"[9] düşüncesini kendisi için de önemli bir basamak olarak gören Thomas Aquinas, bilginin tümel ve zorunlu olan ilkelerin gözetiminde ancak ortaya konulabileceğini düşünür. Ne var ki, bunu düşünürken, insan bilgisinin, onun varlığının üstünde yeralan bir başka Varlıktan etkilenmeyeceğini de ileri sürer Her değişimin bir değişmeyeni önvarsayacağı düşüncesinden hareketle Platoncu idea'yı bu anlamıyla reddetmeyen Thomas Aquinas, bununla birlikte onu Aristotelesçi yaklaşımla değerlendirmek yönelimini tercih eder Nesnenin içinde yeralan idea düşüncesinin Thomas Aquinas'a göre nedeni düşünülür nesnenin (yani kavramsal yapının) somut uzamdan (extensa) ayrı bir varolma tarzı içine giremeyecek oluşudur [10]

Aslında Thomas Aquinas'ın bilginin oluşumuna ilişkin düşüncelerinin kalkış noktasını, kendisini etkileyen ustası! Aristoteles'ten almış olduğunu biliyoruz. Aristoteles'in Metafazik'inin ünlü başlangıcı Thomas Aquinas'ın deneyci tavrını belirlemede etkilidir "Bütün insanlar doğaları gereği bilmeyi arzu ederler. Bunun belirtisi duyulardan alınan zevktedir."[11] İnsanın bilmeyin arzulaması ve bunu da duyularıyla başlatması Aquinas'ın konuya değişik açılardan yaklaşmasına neden olmuştur Öncelikle aklın yapısını ve bunun duyularla olan ilgisini değerlendiren Thomas Aquinas, bizce ilginç şu noktatara değinir. Bunlara kısaca değinelim.

Doğadaki bütün şeylerin kendi yetkinliklerini oluşturmak için bir isteğe sahip olduğunu söyleyen Thomas Aquinas, insan denen bileşik yapıdaki bu yetkinliğin bilgide ortaya çıktığını ileri sürer O, yetkinliğin aktüellik ile ilgili olduğunu belirterek insan aklının da doğadaki şeylerin bilgisiyle ancak aktüel hale gelebileceğini, dolayısıyla yetkinleşeceğini düşünür. Çünkü insan aklı doğuştan herhangi bir bilgiye sahip değildir O, doğuştan potansiyel bir haldedir. Bu potansiyelliğinin çok önemli ve haklı bir gerekçesi olduğunu belirtmemiz gerekir İnsan aklı potansiyel yapısıyla bilmeyi arzulamanın temelini oluşturur Eğer insan aklı, tanrısal akıl gibi salt aktüel bir yapıda olsaydı, o zaman doğadaki herşeyi aktüel olarak bilebilecek ve herşeyi her an düşünüyor olacaktı. Oysa Thomas Aquinas'a göre, böyle bir düşünme tarzı insan aklı için geçerli kabul edilebilecek bir tarz değildir. Şöyle ki:

Thomas Aquinas'a göre insan aklı doğuştan boş bir levha (tabula rasa) gibidir Ona göre evrende sayısız varlık bulunmaktadır Bu varlıkların bazıları madde ve formdan meydana gelmiş, yani bileşik ya da zorunsuz varlıklardır İnsan bu türden varlıkların bulunduğu katmanda yeralır İnsanın üstünde, sadece ruhsal yapıda olan varlıklara rastlanır melekler Ve en üstte de Tanrı vardır Tanrı, yapısı gereği özü varoluşundan çıkarılamayacak olan bir Varlıktır Yani O, salt formdur Kendisinde maddesel herhangi bir ögeye yer yoktur O salt aktüet bir Varlık olduğundan zamanüstüdür de. Bu bakımdan O, herşeyi heran aktüel olarak gözönünde bulundurma, dolayısıyla bilme yetkinliğine de sahiptir. Tanrı, kendinde salt aktüel bir Varlık olduğundan O'nun kendisini ve kendisi dışındaki varolanları bilmesi hiç kesintiye uğramaz.

Oysa insan aklı unutma ve hatırlama gibi işlevlere sahiptir. Bu noktada hiç unutulmaması gereken önemli bir noktanın altını çizmemiz gerekecektir İnsan aklı, sezgisel bilmeden çok gidimli bilmenin ortaya konmasına aracılık eder Thomas Aquinas'a göre, insan bilmeye duyularla başlar Duyuların elde ettiği imgeler, adına imgelem denilen bir yerde toplanırlar Bu imgeler, nesneyi algıya açık başka kelimelerle duyulur tözler haline getiren belirlenmiş maddeyle birlikte düşünülmesi gereken yapılardır Bu yapılardan bu belirlenmişliğin soyutlanması işi, Aristotelesçi etkin akıl (intellectus agens)aracılığıyla gerçekleşir Dolayısıyla, imgesiz herhangi bir şeyin bilgisine sahip olmak olanaksızdır

Yukarıda insani aklın tanrısal olandan ayrı tutulması gerektiğini söylerken dayanak olarak insani aklın hatırlama gibi bir edime sahip olduğunu belirttik. Bu, Platoncu hatırlama (anamnesis) ile karıştırılmaması gereken bir terimdir Buna göre Platon'da ancak akıl (yani logistikon) tarafından gerçekleştirilecek ve hatırlama (anamnesis) ile - yeniden elde edilen şey[12] Thomas Aquinas'ta duyu algısı olmaksızın kesinlikle elde edilemez ve dolayısıyla anlaşılamaz.

Ona göre imge kesinlikle aklın (intellectus agens) - uygun olmasa bile -bir nesnesidir. İmgenin başka özellikleri de vardır Sözgelimi imge akılsal ruh ile sadece onun nesnesi olması bakımından bir ilgi içinde değildir Genel olarak Aristoteles'in de benimsediği gibi "akılsal ruh imgelerle kendisinin nesneleri olması bakımından bağlantı içindedir Dolayısıyla, anlama gücümüz imgelere sadece bilgi elde etme konusunda değil; fakat bir kez elde edilen bilgiyi kullanma konusunda da gereksinim duyar "[13]

Akıl bir kez elde edilen bilginin tikel fiziksel nesnelere uygulanması (burada artık yargıların işlerliği durumu söz konusudur) işini, adına düşünme gücü (vis cogitativa) denilen bir yeti aracılığıyla gerçekleştirir Thomas Aquinas'a göre bu güç, akılsal ruhun bedenle birlikteliği sürdükçe, yani imgelere gereksinim duyuldukça, kendisine mutlaka başvurulacak bir güçtür Aklın tekil olan yapılarla ilgilenmesi, onlara dönmesi (conversio) için, bu güce olan gereksinimi akıldaki tümel düşüncenin (intentio intellecta) tikel bir şeye (res sensibilis) uygulanabilmesine aracılık eder.[14]

İmgeye yönelen aklın gerçekleştirdiği soyutlama aracılığıyla nesnede yeralan tümel neliğe ulaşılır Başka kelimelerle, Thomasçı soyutlama aracılığıyla insan aklı maddeselliği ve buna bağlı bireyleştirici koşulları ayıklayarak tümel kavramlar elde eder Anlaşılacağı gibi bilgi soyut, tümel ve zorunlu olduğundan soyutlama gereklidir; yoksa bu soyutlama ile tikel fiziksel nesnenin bilme sürecindeki önemi azalmış olmaz.[15] Ancak bu soyutlama ile akıl, duyuların işleyiş ve işlevini aşan yönünü de ortaya koyar Bu yön, aklın uygun nesnesi olan düşünülür türün (species intelligibilis) varlığı düşüncesini haklı çıkartmaya yönelik düşüncelerin tatminidir Böylelikle, Thomas Aquinas, Herakleitos'la birlikte açığa çıkan her şeyin akıp gittiği doğaya karşın nesnelliği düzene sokacak ilkeyi sağlamış olur.

Dışsal gerçekliğe ilişkin olarak ancak söz konusu

edilebilecek insanî bilginin, imgesiz bir şekilde doğrudan elde edilmesi olanağını, formun bireyleşme koşulları ve akılsal ruhun özelliklerinden dolayı olanaksız gören Thomas Aquinas'ın ortaya karmaşık bir sistem çıkardığını söylemek mümkündür Ancak çok temel olarak şu iki saptamanın yapılması bizce önemlidir

İlkin o, bilmenin, insani bilmenin ancak duyulardan başlayarak söz konusu olabileceğini söyleyerek "deneyci"tavrını belirginleştirir. Buradaki deneysellik duyulur olanın kesin tecrübesine işaret eden ve öylece anlaşılması gereken bir yaklaşımdır İkinci olarak o, duyulur olanın tesrübesi ile bilme sürecinin tamamlanamayacağını ve sürecin mutlaka akılsal kısmının da olması gerektiğini söyler Aklı, başta soyutlama etkinliği olmak üzere bilme sürecinin hemen her aşamasında kullanması, kanımızca onun deneyci yönünü olumsuz bir Şekilde etkilemez. Bizce, Thomas Aquinas'a, ne soyutlama etkinliği sonucunda ortaya çıkan idea türünden yapıya verdiği önemden dolayı idealist, ne de aklın, bu soyutlama başta olmak üzere bilme sürecindeki kullanımına gösterdiği özenden dolayı rasyonalist denebilir

O, her ne kadar, günümüz açısından önemli olan deneysel psikolojik verilerin sağladığı ortamdan uzak olsa da, tutarlı bir, duyulara dayalı tecrübeyle bilgi edinme anlayışını geliştirmiştir D W Hamlyn'e göre o, bilgi anlayışı bakımından bilgi anlayışı bakımından, John Locke'u önceleyen bir fılozoftur Tek kusuru, onun bu konuların üstüne, J. Locke kadar eğilmemiş olmasıdır. Thomas Aquinas'ın insanî bilginin oluşumu için gerekli tüm malzemenin duyu deneyiminden elde edilmesi zorunluluğuna ilişkin düşüncelerini çok önemli bulan Hamlyn, bu yönüyle Thomas Aquinas'ın deneyciliğin kurucusu olduğunu söyleyebileceğimizi ifade etmektedir [16]

Thomas Aquinas, bazı anlama ilkeleri - çelişmezlik gibi - dışında, doğuştan gelen ideleri (idea innata) tümüyle reddederek, yukarıda verilmeye çalışılan aklın potansiyelliği düşüncesini ve bu anlamda aklın gene doğuştan boş bir levha (tabula rasa) olduğu anlayışını geliştirmiştir Böylece o, fiziksel gerçekliğin, insan bilgisinin hem kalkış noktası hem de zorunlu bir koşul olduğunu bütün felsefî nitelikli eserlerinde savunmuş bir filozof olarak karşımıza değişik bir Ortaçağ kimliği ve çeşitli yönleriyle mutlaka irdelenmesi gereken bir düşünce sistemi çıkarmaktadır

Dipnotlar

1 O Faruk AKYOL, *Thomas Aquinas'ta Bilgi ve Bilme Süreçleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s. 6

2. Aktaran: O. Faruk AKYOL, *Thomas Aquinas'ın Ruh Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991, s, 5; Anton PEGIS, *St. Thomas and the Problem of the Soul in the Thirteenth Century*, Pontifical Institute of Medieval Studies, Wetteren, 1983, p. 14, fn. 6. Gene bildiğimiz kadarıyla yukarıda anılan diyaloglardan *Phaidon ve Menon* onikinci yüzyılda Henricus Aristippus tarafından Latinceye kazandırılmıştı. Ancak gene de bu çevirilerin çok fazla bir kullanımı olmadığı zannedilmektedir Örneğin, Anton PEGIS'in kendisinden alıntı yaptığı Leopold GOUL'a göre Albertus Magnus göndermelerde bulunduğu Platon eserlerinden sadece *Timaios*'u bilebilmekteydi. [Aktaran: A. PEGIS, a. g. e., aynı yer; L. GOUL, *Alberts des Grossesn Verhaeltnis zu Plato, Beitraege zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters*'in içinde, Munster, i. W., 1913, p. 9 30.] Aslında Platon'un *Timaios*'u Cicero tarafından 44 yılında Latinceye tercüme edilmiş, ve Müzehher ERİM'in aktardığına göre çoğu bugün elimizdedir. [Bkz. M. ERİM, *Latin Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 94.] Bununla birlikte bu diyaloğun büyük bir kısmının kayıp olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. [Bkz. Paul HARVEY, *Companion to Classical Literature*, Clarendon Press, Oxford, 1959, p. 431.]

3. Thomas Aquinas'ın Antikçağ'a ilişkin bilgileri ile ilgili olarak bkz. John MARENBON, *Later Medieval Philosophy*, Routledge, London, 1993, p. 78. Bununla birlikte, Thomas Aquinas'ın, o dönemde çevirileri olup olmadığı hakkında bilgimizin bulunmadığı kimi Platon diyaloglarında içerilen düşünceleri ele alış biçimi ve bunlara ilişkin düşünceleri, bütünüyle Aristoteles'in eserlerindeki göndermelere bağlı kalarak gerçekleşmişse de hatalı değildir.

4. Bkz. O Faruk AKYOL, *Thomas Aquinas'ta Bilgi ve Bilme Süreçleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 125

5. Thomas Aquinas'ın *Quaestiones Disputatae De Anima* (bu eser, *Sancti Thomae Aqunatis in Aristotelis Stagiritae Librum De Anima Commentarium*' da da son derece değerli ve bu anlamda düşünce dünyamıza katkılar sağlayan özgünce düşüncelere rastlamak sıklıkla mümkündür.) ya da *Expositio Super Librum Boethii De Trinitate* gibi eserler katıksız felsefi nitelikli eserlerdir Bununla birlikte *Summa Contra Gentiles*, *Summa Theologiae* veya *De Veritate* gibi hacimli eserleri teolojik nitelikli sayısalar bile kimilerindeki felsefi akılyürütmeler dikkat çekici boyuttadır Teolojik eserdeki felsefi akılyürütmelerin varlığı bazı okurlara *philosophia ancilla theologiae* yaklaşımını hatırlatabilir; ancak Thomas Aquinas felsefeyi hiçbir zaman bu tip bir kimlikle görme eğiliminde olmamıştır [Bkz O. Faruk AKYOL, (1996) a. g. e., s. 62.]

6. Buna örnek olarak Aristotelis'in το πρωτον κινουν ακινητον'u verilebilir Bu terim, düşünce tarihi boyunca, hem felsefi anlamda ve hem de teolojik anlamda ayrı ayrı nesneleşmiştir. Thomas Aquinas'ın tanrı Kanıtlamalarının 1. Yolunda dayandığı görüş Aristotelesçi hareket etmeyen hareket ettirici (Primum Mobile) anlayışıdır. Bu terimin farklı algılayış biçimleri için bkz. Dimitri Z. ANRRIOPOULOS and James M. HUMBER, "Aristotle's Concept of To PROT..N KINOUN AKINHTON: A. Reexamination of the Problem, *The Classical Jorunal*'ın içinde, April-May 1971, Vol. 66, No. 4, pp. 289-293.

7 O. Faruk AKYOL, *Thomas Aquinas'ın Ruh Anlayışı*, s. 17

8. Latince **scientia;** Eski Yunancada ise **episteme**. Bunu "bilim" olarak karşılamamız bazı sakıncalar içermektedir. Scientadan burada anlamamız gereken "kesin ve güvenilir bilgi" olmalıdır.

9. Thomas Aquinas, Herakleitos'un bu sözünü Aristoteles'ten aldığını (Metafizik, iv, Did., iii. 5) *Summa Theologiae*, Ia, Q. 84, Art. 1, Ad Contram'da dile getirmektedir: "[...] Heraclitus dixit quod *non est possibile aquam fluvii currentis bis tangere*." [Meta. ıv, 5, l1010a 13]

10. Krş. Bernard J. LONERGAN, VERBUM: Word and Idea in Aquinas, Edited by: David B. BURRELL, C. S. C., University of Notre Dame Press, 1970, p. 28 ve Thomas Aquinas, Summa Theologiae, Ia, Q. 84, Art. 4, Respondeo.

11. Aristoteles, *Metafizik*, 980a 21 "Omnes homines natura scire desiderant. Signum autem est sensuum dilecto."

12. Platoncu bilgi kuramının temel kavrayışlarından olan ruh göçü (metempskyhosis) ve hatırlama (anamnesis) yaklaşımlarının sonucuna göre; öğrenme değil; fakat yeniden elde etme.

13. Thomas Aquinas, De Veritate, Q. 18, Art. 8, Ad. 4.

14. Bkz. George P KLUBERTANZ, The Discursive Power - Sources and Doctrine of the Vis Cogitativa According to St. Thomas Aquinas, The Modern Schoolman, Missouri, 1952, p. 56

15. Thomas Aqunas, Summa Theologiae, Ia, Q. 86, Art. 3, Respondeo.

16. D. W HAMLYN, "History of Epistemology", *The Encylopaedia of Philosophy*'nin içinde, Vol. III, Macmillan Pub., New York, London, t. y., p. 15.

Kuram ve Sosyalizmin Kuramı(*)

Metin İLKİN

Kuram bir felsefesel kategoridir. Kuram, deneyin bilinçte genelleştirilmesi, kavramın tanımlanmasıdır

Şunu anımsatalım ki, kuram deneyin soyutlanması değildir Kuram ve doğayı, toplumu, düşünceyi bir bütün olarak ele alıp, varolanı açıklamak ve onu bir başka kalıba dönüştürmektir O halde kuram kılgıdan ayrılamaz. Onunla bir bütün, bir diftong oluşturur

O halde sosyalist kuram, kapitalist kuram, kapitalist toplumun nesnel olarak saptanması, dönüşümlerin bilincine varılması, deneylerin bilinçte genelleştirilmesidir

İmdi sosyalizmin kuramının olup olmadığını araştıralım:

Kimileri, sosyalizmin bir kuramı olduğunu apaçık bir gerçek sayarlar Onlara göre sosyalizmin kuramı olup olmadığını araştırmak anlamsızdır Onlar bizim bu çabamızı açık kapıları zorlamak biçiminde yorumlarlar Onlara yanıtımız hemen şu olacaktır sosyalizmin bir kuramı olduğu apaçık bir gerçek değildir. Çünkü sosyalizmin kuramının olmadığını söyleyenler de vardır

Sosyalizimin Kuramı Var mıdır

Benim son demlerine yetiştiğim ve onlardan önceki kuşaklarda yalnız sosyalizmin değil, ekonominin de, toplumbilimin de, felsefenin de bir kuramı olmayacağı, yani bunların bilim niteliği taşımayacağı görüşü egemendi. Onlara göre bunlar, bir bilim değil, sanattı, fendi.

Konuyu dağıtmamak için, yalnızca ekonominin ve sosyalizmin bir kuramı olup olmadığını, başka bir deyişle bunların bir bilim olup olmadığını ele alalım:

Benim son demlerine eriştiğim ve onlardan önceki kuşaklar, ekonomi bilimine fen-i iktisad, bilimsel sosyalizme de fennî sosyalizim diyorlardı. Tıpkı fenni arıcılık, tavukçuluk gibi.

Ekonominin, sosyalizimin bir kuramı olamayacağı, bunların bilim niteliği taşımayacağı görüşü, benim son demine eriştiğim ve onlardan önceki kuşaklarda egemendi. Bu görüş, son çözümlemede, doğa, sermaye, emek ve ürün arasında; ya da üretim araçları, insan, ürün arasında ilişki ve bağlantıların olmadığına dayanır

Acaba gerçek böyle midir? Eğer gerçek böyleyse, bu takdirde insanlar, emek, sermaye, doğa arasında diledikleri bağlantıyı, ilişkiyi kurabilirler ve topluma diledikleri yönü verebilirler

Gerçi Batı'da günümüzde bile bu görüşte olanlar pek çoktur, bunlara volontorist denir. Hemen belirtelim.ki, eski kuşaklar, hep bu kanıdaydılar Bu itibarla, ekonomi'ye ya fen-i iktisad, ya da ilm-i tedbir-i menzil; hijiyene de ilm-i tedbir-i sıhhat de diyorlardı. (İlm-i tedbir, normatif= kurallar demektir.) Buna göre ekonomi ya da sosyalizmi, emek-doğa-sermaye arasında kurulacak ilişki ve bağlantıların ilkelerini, kurallarını saptayan, uygulayan bir fendir Tıpkı fennî arıcılık, tavukçuluk... gibi.

Bu suretle ekonomi de, sosyalizm de bir enstrümantalizm olmaktadır Hemen belirtelim ki, çağdaş kuşaklarda, dahası bugünkü Türkiye'de de sosyalizmi bir enstrümantalizm sayanlar vardır ve çokturlar Bugün dünyada ve Türkiye'de ekonomiyi, sosyalizmi bir enstrümantalizm sayanlar genellikle sol oportonist sosyalistlerdir Oysa dün, Türkiye'de ekonomiyi enstrüman sayanlar C.H.P ideologları, Şevket Süreyya Aydemir ve Limancı Hamdi gibileriydi. Demek ki Şevket Süreyya, Limancı Hamdi ile bugünün sol oportonistleri arasında temel bir ayrılık yoktur

Eğer bunların görüşleri geçerli olsaydı,

Bilimsel sosyalistlik bir araç olduğuna göre bu aracı burjuvazinin de, proletaryanın da kullanması olanaklı olurdu. Başka bir deyişle, bilimsel sosyalistlik aracılığıyla burjuvaziyi semirtmek olanaklı olurdu. Oysa bilimsel sosyalizmi burjuvazi yararına kullanmak olanaksızdır

Konuyu aydınlığa kavuşturmak için bundan altmış yıl önce Serbest Fırka döneminde Ağaoğlu ile Şevket Süreyya arasındaki polemiği anımsatalım:

Şevket Süreyya, Limancı Hamdi ve yandaşları ekonominin bir bilim olmadığını ileri sürüyorlardı. Bunlara göre ekonomi, başka bir deyişle, Adam Smith'in bulguları, ekonomi bilimini kurmak yani emek-doğa-sermaye arasındaki ilişkileri ve bağlantıları saptırmak değil, İngiliz Ticaret burjuvazisinin çıkarlarını güvenceye bağlayacak bir enstrümandı. Nitekim bu araç sayesinde, İngiltere'de Tarım yasaları, gemicilik yasaları meşrulaştırılmıştı.

Şevket Süreyya'ya göre ekonomi bir bilim olamaz. Çünkü emek-doğa-sermaye arasında bir bağ yoktur. Güçlü kişiler, bu bağlantıyı diledikleri biçime sokabilirler

Şevket Süreyya ve yoldaşları, ekonomiyi bir bilim saymak, güçlü kişilerin(yani İsmet İnönü ve onun politikasının) emek-doğa-sermaye arasında akla uygun bir bağlantı kurmalarını önleme, başka bir deyişle, devletçiliğe bilimi baraj yapma çabalarıdır diyorlardı.

Buna karşılık Ağaoğlu, ekonominin bir bilim olduğunu, emek-doğa-sermaye arasında bir ilişki ve bağlantı bulunduğunu öne sürüyordu. Buna dayanarak, güçlü kişiler ekonomide diledikleri ilişkileri değil, olması zorunlu ilişkileri kurabileceklerini, devletçiliğin bir anlam taşımadığını ileri sürüyordu.

Ağaoğlu iktisatçı değildi. Hukukçuydu. Ekonominin bir bilim olduğunu temel alıyor; ama emek-doğa-sermaye arasındaki ilişkileri ve bağlantıları ekonomi

bilimi yöntemlerine göre değil hukuk yöntemlerine göre saptamaya çalışıyordu. Birey-devlet ilişkilerini, toplum sözleşmesi açısından özgürlük-zorunluk ilişkileri biçiminde ele alıyorduk. Yani bunları, üretim süreci içinde irdelemiyordu. Bundan ötürü Adam Smith, klasik ekonomi politikle, fizyokratların, liberallerin Mançester sanayicileriyle, Hindistan kumpanyası tüccarlarıyla ilişkiyi, bağlantıyı göremiyordu. Aslında Ağaoğlu haklıydı. Ancak ekonomi bilgisi yeterli olmadığından, ekonomik olayları hukukla açıklıyor, gülünç duruma düşüyor ve Şevket Süreyya ile Limancı Hamdi karşısında bocalıyordu.

Türkiye'de uzun yıllar ekonomisinin bağımsız bir bilim olduğu kabul edilmemişti. Dahası ekonomi üniversitede ayrı bir disiplin değil, hukuk fakültesinde tali bir disiplin, bir araç, bir normdu.

Aynı şeyi sosyalizm için de söylemek olanaklıdır. Sosyalizm, uzunsüre, Toplumsal siyasanın bir türü olarak ele alınmıştır. Ülkenin yüksek çıkarları, sosyalizmin bir toplumsal siyasa olarak uygulanmasını gerektiriyorsa C.H.P'nin sosyalizmi uygulayacağını Nevzat Tandoğan söylememiş miydi?

Bayar da, ülkenin yüksek çıkarları sosyalizmin uygulanmasını gerektirirse, bunu D.P'nin uygulayacağını belirtmemiş miydi?

Tandoğan'ın, Bayar'ın bu tür demeç vermeleri sosyalizmi bir tür toplumsal siyasa saymalarındandı. Nitekim Ülkü dergisinde Ahmet Nesimi de sosyalizme toplumsal siyasanın bir türü gözüyle bakmıştı.

Sosyalizmi bir bilim olarak ele almak, Toplumsal edimleri, diyalektiğin yasalarının bulgularına göre gerçekleştirmek demektir.

Ekonomiyi de, sosyalizmi de bilim olarak ele almak güçlü kişilere bağlanmaksızın, keyfi cebir ve şiddete ilgi göstermeksizin kısacası Blanki'cilikten, Bakunin'cilikten ve bunların türevlerinden uzaklaşmak, marksizme yönelmektir.

Ekonomiyi, sosyalizmi bilim olarak ele almamak, son çözümlemede, marksizmden uzaklaşmak demektir. Başka bir deyişle, sosyalizm bir bilim olarak ele alınmadıkça, bir sosyalist kuram kurulmadıkça bir sosyalist eylem de söz konusu olamaz.

Eğer bir yerde sosyalist bir eylem varsa, orada kesinlikle ya bilfiil ya da bilkuvve bir sosyalist kuram da vardır.

Peki bilfiil ve bilkuvve kuram ne demektir?

Bilkuvve kuram demek henüz biçimlenmemiş, billurlaşmamış, ampirik halde, sağduyuya dayanan bir kuram demektir. Sosyalist eylem geliştikçe bilkuvve kuram, bilfiil kurama dönüşür. Bilkuvve kuramın, eylem yoluyla, bilfiil kuram haline dönüşeceğini söylemek bilkuvve kuramın gereksiz olduğu, geçersiz olduğu anlamına gelmez. Yineleyelim: kuram olmadıkça eylem olmaz.

Biz, bir sosyalist kuramın varolduğu ya da olacağı kanısındayız. Bunun için de sosyalizmin ne olduğuna ya da ne olabileceğine değinmedik henüz. Sosyalizmin bilfiil bir kuramınının olabileceğini göstermek bilkuvve kuramı göstermekle, bilkuvve kuramın hangi durumlarda bilfiil kurama dönüşebileceğini saptamakla, bir varoluş çözümlemesi yapmakla olanaklıdır.

Varoluş çözümlemeleri çeşitli yollardan yapılır. Biz, mantıksal matematik bulgularıyla kuramın varoluş çözümlemesini, yani bilkuvve kuramdan bilfiil kurama ama dönüşümün açıklamasını yapalım ve sosyalizmde bu niteliklerin olduğunu görelim.

Sosyalizmin Kuramı Niçin Vardır? Etken ve Tepken Nedir?

Kuram, deneylerin bilinçte genelleştirilmesi ve sistemleştirilmesiyle yetinilmesi faraziyedir. Ancak sistem somutlaşırsa kuram olur. Örneğin, Navier faraziyesi, görecelik kuramı gibi. 1917 Bolşevik devrimine değin marksizm bir faraziyeydi. 1917'den sonra bir kuram oldu.

Bu tanıma göre, kuram, bu iki kısmın bir bütün olarak da ele alınmasıdır:

1- Deneylerin sistemleştirilmesi, başka bir deyişle, somut durumların soyut duruma dönüştürülmesi,

2-Sistemin yaşama dönüştürülmesi, yani soyut durumların somut duruma dönüştürülmesi.

İki ayrı nesnenin bir araya getirilip yeni bir şeyin ortaya çıkarılmasına **diftong** denir. (Fransızca da a ve i harflerinin yanyana gelerek e sesini vermesi gibi).

Bu açıklamaya göre sosyalizm bir diftong'tur: sistem ile eylemin diftongudur. Bilfiil ya da bilkuvve sistem yoksa eylem; bilfiil ya da bilkuvve eylem yoksa sistem olamaz.

Sistem ve eylem birliği kuramı ortaya çıkarır. Sistem ve eylem birliği bir yapı çözümlemesidir.

Şimdi, doğada, toplumda, düşüncede de sistemi tanımlayalım. Konuya doğa sistemiyle girelim. Sistem etkenlerinin dinamik olarak denkleştirilmesidir. Doğada, toplumda, düşüncede iki çeşit etken vardır.

1- **Etkin Etken:** doğada, toplumda, düşüncede bilfiil var olan etkenlere etkin etken ya da kısaca **etken** denir: kas gücü, su gücü, elektrik gücü, mıknatıs gücü gibi.

2- **Edilgin Etken:** doğada, toplumda, düşüncede bilfiil varolma etkin etkenlerin etkisiyle ortaya çıkan etkenlere edilgin etken, ya da kısaca **tepken** denir. Merkezkaç gücü, sürtünme gücü, biçim değiştirme gücü gibi.

Hemen şunu söyleyelim ki bütün yapı çözümlemeleri, normatif tutumlar, planlamalar hep edilgin etkenlere göre yapılır. Mühendislik, son çözümlemede a) etkin etkenlerin yaratacağı edilgin etkenleri bulmak, b) edilgin etkenlere göre denge kurmaktır.

Aynı husus ekonomik planlama için de geçerlidir. Ekonomide planlar edilgin etkenlere göre düzenlenir. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak için üretime bir göz atalım:

Üretimde de böyle iki çeşit etkisi vardır: doğa-emek-sermaye üretimin etkin etkenidir. Bunların bir araya gelmesiyle bir ürün ortaya çıkar ve elde edilen ürün tüketilir.

Üretim tükedildiği sürece yapılır. O halde tüketim, üretimin bir sonucu değil, onun edilgin etkeni ya da kısaca tepkenidir. Tüketim olmazsa üretim olmaz, üretimin etkin etkenlerine karşın tüketim yoksa üretim yapılamaz. Eski dille söylersek "müşterisiz mal ziyandır" Hiçbir üretici zarar etmek için üretim yapmaz. O halde tüketim üretimin bir etkenidir. Ama edilgin etken de.

Sistemi de etkin ve edilgin etkenlerin dengeleşmesi biçiminde düşünebiliriz. Bunu bir maddi örnekle açıklayalım.

Belki tahta masanın üzerine bir ağırlık koyalım. Bu ağırlık masa tahtasının liflerinde biçim değiştirme güçlerini(yani tepkeni) yaratır. Biçim değiştirme güçleri sonucu masa bel vermeyle, masa lifleri ve konan

ağırlık dengeleşir Yani masayı etkileyen etkenle masanın biçim değiştirme tepkenleri dengeleşir, toplamı sıfır haline yani bel verme fazlalaşır ve yeni bir denge kurulur Ağırlığı arttırmaya devam edersek, masa parçalanır ve tepken de ortadan kalkar Etkeni (F) /örneğimizde masaya konan ağırlık/, etkenin etkilendiği masanın kütlesine (m)/ örneğimizde masa/, nesnede beliren ivmeye (a)/ örneğimizde bel verme miktarı/, birleştirmeyi (+) biçiminde gösterirsek:

F (+) (-m a) = 0

d' Alembert bağlantısını yayabiliriz, kanımızca d2 Alembert bağlantısı, diyalektiğin temel denklemidir Bu, etken ile tepkenin bir bütün olarak, bir diftong olarak ele alınışının, dengeleştirilmesinin anlatımıdır

Biz, Eflatun-Proclus-Hegel'den gelen diyalektiğin Marx'da materyalist biçime dönüşmesinde d' Alembert'i bir ara nokta sayıyoruz.

Etkeni ve tepkeni tanımladıktan sonra bunların bir diftong oluşturması için, sisteme gidilebilmesi için,/ örneğimizde F (+) (-m a) = 0/ bağlantısının gerçekleşmesi için, etkenin etkilediği nesnenin ögeleriyle, biçim değiştirme güçleri arasında bir dengenin kurulması gerekir Örneğimizde masanın bel vermemesi halinde, a) masanın kalın olması, ya da b) biçim değiştirme gücünün yetersiz olması gerekir Yani masanın bel vermemesi için ya 1) masaya fazla ağırlık konmaması, ya da, 2) tahtanın kalın olması gerekir

Aynı durum toplum olayları için de geçerlidir. Toplumda konu üretim ile tüketim (yani etkin ve edilgin etkenler) oranında denge kurmadır Bu dengeyi, işçiler sosyalist bir düzenin, kapitalistlerse kapitalist bir düzenin geçerli olmasında görürler Buna göre işçilerin güçlülüğü oranında sosyalistliğin, kapitalistlerin güçlülüğü oranında kapitalistliğin geçerli olması gerekir Oysa bu görüş doğru değildir Çünkü, işçilerin nicel ve nitel güçlenmesi, kapitalistlerin nicel ve nitel güçlenmesiyle buna karşılık, kapitalistlerin nicel ve nitel güçlenmesi işçilerin nitel ve nicel güçlenmesiyle orantılıdır

Sosyalizmin gelişmesi, sosyalizmden yana güçlerle sosyalizme karşı olan güçlerin nitel ve nicel ayırdının büyümesiyle orantılıdır Matematiksel olarak sosyalizmden yana güçleri (y), sosyalizme karşı güçleri (k) ile gösterirsek (a (y-k)/dt) sıfırdan büyük olmalıdır

Genellikle T İ P ideologları Türkiye'de sosyalizmin gelişmesini bu biçimde, yani bir diferans biçiminde değil, doğrudan doğruya işçinin bilinçlendirilmesine bağlamaktadırlar Yani (dy/at)yi sıfırdan büyük kılmakta görmekteydiler

Bu yanlış tutum (T İ.P)'i Türkiye halkından soyutlamıştır, devrimci gizilgücü yanlış yola yöneltmiştir

Bütün bu söylediklerimizi şöyle özetleyebiliriz:

1- Sosyalizm bir bilimdir, bir fen değildir

2- Sosyalizm bir kuramdır, bir öğreti değildir

3- Sosyalizm kapitalizmi sistem, sosyalizmi kontenjan olarak ele alan bir bilim dalıdır

4- Sosyalizm d (y-k)/at sıfırdan büyük olması gerekir

(*) Bu yazıyı, 70'li yıllarda Marksçı kavrayışımızı geliştirmek için bir grup arkadaş büyük insan Abidin Nesimi'nin denetiminde yaptığımız çalışmanın notlarına dayanarak yazdım. Bu nedenle büyük insan, değerli Marksçı Abidin Nesimi'yi özleyerek ve saygıyla anıyorum.

Göçebe

sesimin rüzgarında
koyu bir çığlığı demleyip
yaralı bir yalnızlığa çekiliyorum

insan ömrü kendi doğasında yarasızken
nedensi hekes kendi yalnızlığında yaralı

geride kalanları
umursamaz bir kederle kaldırıyorum
yol bitmedi
ağzımın mührünü kırıp
bütün suskunluğumu gömüyorum bir durakta
bunca amansızlığı yüklenip
yürüyorum kararmış özlemleri yazgısına
bırakarak

Alacaklı

özlemekten
terkindeki ordular dağılmış
zilini çalmadan uzun bekleyişlerin
savruk ömrünü bırakıp kapı önüne
alacaklarını resmederken hayata

sevgilinin yüzünde yiten teri düş
çoktan unuttu borçlarını şair
anla artık

Hüseyin ELÇİ

Eleştirerek Güçlendirmek

Mustafa TOPAL

Yayın Yönetmeni İzninizle ben kalkayım. Beni çağırıyorlar Size iyi tartışmalar

Okur Tamam... Sağolun. (Yayın yönetmeni çıktıktan sonra M.Topal'a dönerek). Evet.. Başlayabiliriz sanırım. Dediğin gibi olsun.

"Siz"li konuşmayalım.

M.Topal- Böylesi daha iyi.

Okur - Önce şunu sormak istiyorum. Sen necisin? Yazılarından bir türlü anlayamadım. Önce seni Troçkist sandım. Ama değilsin, çünkü Troçkiyi de eleştiriyorsun. Marksçı değilsin sanırım. Postmodernliği de reddediyorsun. Kısacası kafam karışık! Sen necisin?

-Devrimci

-İyi de, herkes devrimci. Bu ülkede solcu olup da kendisine devrimciyim demeyen mi var? Benim sorduğum şu; sen devrimciliğin hangi kesimindesin? Marksçı mı, Leninci mi, Maocu mu, Kastrocu mu?

-Elbetteki Marksçı ve Lenineiyim. Tabii Maocu ve Stalinciyim de... Kastrocu olmaktansa onur duyarım. Yiğit Küba halkı ve devrimci önder Fidel'in hayranıyım, Mahirci ve İboculuğumu da yadsıyamam. Kropotkin.

-Bir dakika! Ne anlama geliyor bütün bu söylediklerin? Şaka mı yapıyorsun?

-Hayır. Son derece ciddiyim. Bana necisin diye sordun, ben de anlatıyorum. Marksçı olduğum kadar Einsteinci Anarşist ve Hegelciyim. Spartaküsçü olduğum kadar Bedrettinciyim. Yunusçu, Nazımcı. Kısacası insanlığa katkıda bulunmuş, insanı ilerleten her insanın izleyicisiyim. Daha doğrusu izleyicisi olmaya çalışıyor, onlardan birşeyler öğrenmeye çabalıyorum.

-Lütfen anlamamazlıktan gelme! politik eğilimini açıklamak istemiyorsan buna saygı duyarım. Ama laf cambazlığı yapmanın gereği yok!

-Benim bir şeyci olmam gerekli mi? Bir Anadolu devrimcisi olmam beni tanımlamaya yetmez mi? Daha özel bir kimlik yakamdaki kartta yazılı değilse görüşlerimi değerlendirmen olanaksız mı oluyor?

-Tamam... tamam. Anlaşıldı. Elbette görüşlerini değerlenldirebilirim. O kadar kavrayışsız değilim herhalde. Neci olduğunu sormamın nedeni tartışmayı kolaylaştırmak içindi. Örneğin bir Troçkist olsaydın Stalin'e yönelik saldırılarını daha somut ve kolay tartışabilirdik.

-Ben Stalin'e saldırmıyorum. Tam tersine ona değer veriyorum. Ne kadar Maocuysam, ne kadar Troçkiciysem o kadar da Stalinciyim.

O- Yine aynı kısır döngüye girmeyelim. Ama saçmaladığını söylemek zorundayım. Anarşist ya da Troçkist olabilirsin, ama Stalinci asla!

T- Neden?

-Stalin'e bir küfür etmediğin kalmış... Adeta Stalin düşmanlığı yapıyorsun.

-Bunları nereden çıkardın?

-Yazıların ortada. Bak, ne yazmışşın? Okuyorum: "Marksizmin ustalarından yaptığı aktarma ve alıntılara eklediği yanlış yorumlarla yazdığı birkaç felsefe yazısında devirdiği çamların olumsuz sonuçları yıkıcı oldu "Eğer Stalin bunca olumsuzluğa neden olduysa sen onun nesini savunuyorsun? Bu ne anlama geliyor?

-Stalin'i eleştirerek sosyalizmi güçlendirmeye!

-Allah allah. Hem adamı yerden yere vur, hiçbir şey bilmiyordu, çamlar devirdi de, hem de "bu sosyalizmi güçlendirmek" olsun Nasıl oluyor bu?

-Bir dostun olarak seni eleştirerek sana güç ve destek veremez miyim? Gördüğüm bir yanlışından kurtulmana yardımcı olursam seni güçlendirmiş olmaz mıyım?

-Elbette güçlendirirsin, ama öyle yapmıyorsun ki! Sen dostça eleştirmiyor, Stalin'i mahkum ediyorsun!

-Stalin'in yanılgı ve yanlışlarına gerekçeler uydurmadığım, onları açıkça yanılgı ve yanlış olarak nitelediğim için mi böyle diyorsun? Stalin'in felsefe ya da politik bir yanlışını ortaya koymak Stalin'i tümüyle yadsımak ve onu karşı-devrimci olarak görmek anlamına gelmez. Yaşamı, olguları, "ya doğru ya yanlış" ikilemine hapsedemezsin. Ben Stalin'e "beyaz değil o" dediğimde, bana öfkelenerek" Stalin siyah değildir" diyemezsin. Beyaz olmayan siyah olacak diye birşey yok. Beyaz olmayan pembe, bej, mavi, sarı, yeşil, kırmızı vb. olabilir Zaten felsefe de bir anlamıyla dünyayı siyah ve beyazdan ibaret sananlara diğer renklerin olduğunu gösterme çabasıdır Stalin'i her eleştirenin ya burjuva ya da Troçkist olduğunu sananlar gibi konuşuyorsun.

-Dur dur Yine laf cambazlığı yapmaya başladın. Bir kere sen bir dost gibi ya da dostlar arasında konuşan biri gibi davranmıyorsun ki! Karşı-devrimin "sosyalizm öldü, marksizm bitti" diye saldırıya geçtiği bir dönemde burjuvazinin hedef aldığı devrimci bir önderi didikliyorsun. Senin Stalin'e yönelik eleştirilerini postmodernistler, burjuva liberaller, dönek marksistler vb. sevinçle izliyorlar Onların ekmeklerine yağ sürüyorsun.

-Stalin'in felsefi ve politik yanlışlarını bu dönemde ortaya koymamam gerektiğini mi söylüyorsun? Bu yanlışlara dayanarak daha büyük yanlışlara yönele-

cek devrimci insanları ya da zaten yanlış yapmayı sürdüren devrimcileri uyarmamam mı gerekiyor? Düzenin adamları bunları sosyalizm aleyhine kullanır diyerek yanlışları görmezden mi geleyim?

-Elbette değil. Kimse sana eleştirme demiyor A-ma onca sorun varken kafaları ikincil sorunlarla niye uğraştırıyorsun?

-Sana göre ikincil... Ya ben haklıysam! Ya bu yanlışlar çok önemliyse? Eğer ben yanılıyorsam zeten istesem de devrimcilerin kafası karışmaz. Beni kolayca susturabilirler Ama ya tersi doğruysa? Yoksa sen Stalin'in hiç yanlışı yok da benim sadece karalamalar yaptığımı mı düşünüyorsun?

-Hayır Bana göre de Stalin'in bazı yanlışları var Yanlışları olmasa kendi partisindeki yoldaşları, bizzat onun içinde olduğu Merkez Komitesi, kendisini "halk düşmanı" ilan edip, kemiklerini Kremlin'den taşımazdı. Parti onun zamanında epey yozlaşmıştı. Bazı politik hataları vardı Stalin'in. Ayrıca hatasız insan olmaz, ama

-Aması ne?

-Yine de bu yanlışları dile getirmenin daha uygun yolları olmalı?

-Nasıl?

-Aslında... tartışma burada uzayacak. Benim gerçekte öğrenmek istediğim senin konumun. Stalin konusu ilk aklıma gelen konuydu. Dikkatimi esas çeken şu oldu. Sen biraz önce söylediğin gibi masum kaygılarla Stalin'i eleştirmiyorsun. Senin başka hesapların var gibi geliyor bana.

-Ne tür hesaplar?

-Örneğin Bilim ve Ütopya'daki yazılarını alalım. Orada açıkça marksizme saldırıyorsun.

-Yanılıyorsun. Sadece marksizmin bazı yanlışlarını irdeliyor ve eleştiriyorum.

-Saldırıyorsun... Saldırıyorsun! Önce Engels'i Lamarkçılıkla suçlayıp "insanı el-emek yarattı kuramı yanlıştır" dedin. Daha sonra sıra Marks'a geldi İdeolojik (öznel) kaygılarla el-emek kuramını benimsedi, insanı anlamadı, dil ve düşünceyi birbirine bağlayarak yanlışa düştü demeye başladın. Bütün bunların amacı açık.. Sen Marks ve Engels'in İnsanı anlayamadıklarını; dolayısıyla yanlış düşündüklerini ortaya koymaya çalışıyorsun.

-Bir dakika. Biraz hızlı gidiyorsun. Eğer tartışacaksak bana da söz hakkı vermelisin.

-Elbette. Konuş dinliyorum.

-Lamarkçılık nedir biliyor musun?

-Şöyle böyle. Okumuştum, ama şu an tam olarak anlatamam.

-Genetik hakkında ne biliyorsun? Yeni mutasyonizm, gen havuzu, genlerin ve alellerin dağılımı, biyolojik yasaların olasılıkçı niteliği gibi konularda ne biliyorsun?

-Doğrusu pek fazla birşey bilmiyorum.

-Yeni bir canlı türünün ortaya çıkması için gereken koşullar hakkında bir bilgin var mı?

-Hayır Lafı uzatma. Tamam.. Biyolojiden fazla anlamıyorum!

-Yeni mutasyonizm, Lamarkçılık, Darwincilik, Yeni Darwincilik, genetik, moleküler biyoloji, antropoloji, paleoantropoloji. Bu konularda belli bir incelemenin sonunda Engels'in el-emek kuramının bilimsel olarak yanlış olduğunu öne sürdüm. Yanılmış olabilirim. Beni çürütmek isteyen herkese kapım açık. Ama kanıtlar somut ve bilimsel olmalı. Çünkü benim savlarım öyle.

-Benim biyoloji bilgim bu konuyu seninle tartışmaya elvermiyor Ama diyelim ki haklısın. Zamanının yetersiz bilgileri gözönünde tutulduğunda Engels yanılmış olabilir Yine de bu durum senin tavrının olumsuzluğunu ortadan kaldırmıyor. Bugün o kadar politik, sosyal, ekonomik, sorun varken sen ne yapıyorsun? Marks ve Engels'in özel olarak yoğunlaşamadıkları biyolojiyle ilgili ayrıntı konuları iğneyle kuyu kazar gibi bulup deşiyorsun. Amacın ne? Marks ve Engels'in de yanıldıklarını göstermek mi? Bu arayışın bana pek masum bir çaba gibi gelmiyor

-Bunları ben arayıp bulmadım ki! Bunları benim önüme getirip koydular

-Kim koydu?

-Sen, C.Gündoğdu, İnsancıl yazarları, politik örgütler, yazarlar

-Anlamadım. Nasıl yani?

-Reel sosyalizmin çöküşü sonrası tartışmalarımız içinde şunu dedik. Yalnızca insanların karınlarını doyurup onları giydirerek sosyalizm kurulamıyor Bu görüşe katılıyor musun?

-Evet doğru. Sosyalizm yalnızca ekonomik gelişmeyle sağlanacak bir olay değil. Üstyapısal öğeler, kültür, parti, tinsel değerler, demokrasi vb... bunlar da çok önemli.

-Başka? Başka neler önemli?

-Özgür düşünce, düşündüğünü özgürce dile getirme, seyahat özgürlüğü, yönetime katılma, yöneticileri denetleme.

-Başka?

-Özveri, paylaşımcılık, sosyalist dayanışma, hırsları dizginleme, sevgi, adelet duygusu... Kısacası insanı insan yapan, insanı hayvandan ayıran tüm tinsel değerler.

-İnsanı hayvandan temelde ayıran nedir sana göre?

-Kültürü... konuşması, aklı, bilgisi... kısacası bilinci.

-Yanlış! Bunlar insanı hayvandan ayırmaya yetmez. Bu özelliklerin hepsi hayvanlarda da var.

-Ne? Nasıl yani?

-Bilim ve Ütopya'da açıkladım. Bu bakış açısı insanözekçi, insanı abartan bir yaklaşım. Bu yaklaşımla belirlenen politikalar iyimser beklentilere ve yakın devrim hayallerine yol açıyor Bu politikalar insanın tutucu-hayvani yanlarını gözardı ettiği için egemen sınıfların yönetme yeteneklerini, ya da tersinden söylersek, ezilen yığınların "yönetilme zaaflarını" yeterince değerlendiremiyor Ezilen yığınların zihinlerindeki statükocu refleksler, alışkanlıklar, yeni olandan korkma eğilimi, varolana (mevcuta) tutunma içgüdüsü... bütün bunları bu yaklaşımla çözümleyemezsin.

-Kafam karıştı. Bu son söylediklerinin insanın evrimi kuramıyla ya da insanı hayvandan ayıran niteliklerle ne ilgisi var? Bir hayvanın konuştuğunu, düşündüğünü, kültürünün olduğunu nasıl söylersin?

-Eğer insanın hayvan atasından nasıl farklılaşıp insan haline geldiğini bilmiyorsan insanla hayvan arasındaki farkı söyleyebilir misin?

-Söyleyemem elbette.

-İyi ya... işte ben de onu söylüyorum. İnsanı el-emek ve bunun sonucu ortaya çıkan dil-düşünce yaratmadı diyorum. Çünkü alet kullanma, konuşma, dü-

şünme... bunların hepsi hayvanda da vardır

-Saçmalıyorsun!

-Kanıtla! Neye dayanarak saçmaladığımı söylüyorsun?

-Sana bu konularda yüzlerce örnek verebilirim.

-Ben de hepsini bir bir çürütebilirim.

-İnanırım... Felsefe biliyorsun ya(!!!)Bu laf cambazlığı becerinle lafı döndürüp dolaştırıp kendini haklı çıkarabilirsin. Ama bu neyi gösterir ki?

-Yanlış bir düşüncenin felsefe yaparak doğru bir düşünce diye insanlara yutturulabileceğini mi söylemek istiyorsun?

-Bazı artniyetli sofistlerin bu işi becerdiklerini bilirsin. Ele aldıkları her savın doğruluğunu da yanlışlığını da ortaya koyabiliyorlardı. İdealistlerin bazı savlarını da mantıken çürütmenin çok zor olduğu ortada.

-İyi ama bunlar felsefenin kötüye kullanımı. Mantıksal paradosklara ya da dilsel söz oyunlarına dayanarak ben yanlış bir düşünceyi doğruymuş gibi sunarsam bunun adı felsefe yapma değil demagogluk olmaz mı? Felsefe bu kadar kolay mı?

-Sanırım yukardaki sözlerim eksik kaldı. Şöyle demek daha doğru olacak. Ortaya attığın yalan - yanlış savlarla kafa karıştırarak felsefe yaptığını sanıyorsun. Ama yaptığın aslında felsefe değil.

-Ya ne?

-Demagoji demek kaba düşüyor, ama aklıma başka bir şey de gelmiyor şu an. Belki de şu daha uygun: boş şeylerle uğraşıyorsun! Oysa belli bir bilgi birikimin var. Bunları doğru bir biçimde kullanarak insanlara yararlı olabilirsin. O zaman gerçekten felsefe yapmış olurdun.

-Nasıl?

-İnsanlara doğru bilgiler sunabilir, birçok şeyi onlara öğretebilirsin. En azından emekçilere dostlarını düşmanlarından ayırdetmeyi kavratabilir, düzenin adamlarının ve sahte solcuların yanlış görüşlerini onlara gösterebilirdin.

-Sana göre felsefe bu mu? Doğruyu yanlıştan ayırdetme midir felsefe.

-Elbette. Marksist felsefe emekçilere doğru bilgiler veren, onların gerçeği kavramalarını ve kendi yazgılarını ellerine almalarını sağlayan bir dünya görüşüdür.

-Bir emekçiye doğru bilgiler öğreterek ona yardım etmiş mi olacağım?

-Elbette. Onu bilinçlendireceksin. Bu büyük bir yardımdır.

-Caddenin köşesinde yere oturmuş bir dilenciye para verirsem ona yardım etmiş olur muyum?

-Ne demek istiyorsun? Ne ilgisi var bunun tartıştıklarımızla?

-Bir dakika lütfen... Bir dilenciye hergün, hergün az bir miktar para vererek "bugün de epey iyilik yaptım" diyebilir misin?

-Saçma! Elbetteki bu bir iyilik sayılmaz. Ama bunun..

-Sabırlı ol. Sözümü kesme lütfen... Bir Çin atasözü şöyle der: "yoksula yardım etmek istiyorsan ona balık verme, balık tutmayı öğret" Bu söze katılıyor musun?

-Evet... doğru bir söz.

-Pekiyi... aynı şey felsefe için de geçerli mi sence? Emekçilere balık ya da para yani bilgi-vererek onlara iyilik etmiş mi oluruz?

-Ne demek istiyorsun?

-Dediğim açık ve net: Emekçılere balık (ya da para)-yani bilgi-vermek mi iyidir, yoksa onlara balık tutmayı (ya da para kazanmayı)-yani bilgi edinmeyi-öğretmek mi iyidir?

-???

-Bana göre, felsefenin esas görevi emekçilerel doğru bilgiler vermek, onlara doğruyu öğretmek olmamalı.

-Ya ne olmalı?

-Felsefe emekçilere doğru düşünmenin yollarını göstermeli.

-Ne fark var? Ha doğru bilgiyi öğretmişsin, ha doğru düşünmeyi.

-O kadar basit değil. Biraz düşünürsen aradaki farkı görebilirsin. Kısa bir öykü anlatabilir miyim?

-Anlat bakalım. Ardından ne çıkacak kimbilir?

-Bir dört yol ağzında oturmuşum. Ormandan çıkıp gelen ve yolunu kaybetmiş bir adam en soldaki yola girip yürümeye başlıyor. Ardından sesleniyorum. "Oradan gitme! Biraz önce o yoldan geldim. İleride azgın bir nehir var ve köprü falan da yok. Adam geri dönüp yanıma geliyor ve soruyor: "İyi ama şehire nasıl gideceğim?" Yanıtım şu oluyor: "Bilmiyorum. Tek bildiğim en soldaki yolun çıkmaz biryol olduğu" Öykü bu.

-Ne var bunda?

-Oturan kişinin önünde aslında üç seçenek vardı. Birincisi avcılık deneyimlerine, astronomi bilgisine vb. dayanarak doğru yolu nasıl bulabileceğine ilişkin yolcuya yardım edebilirdi.

İkincisi, "her türlü karar kararsızlıktan iyidir" diyerek ve sezgilerine güvenerek kararlı bir şekilde tahmini doğru yolu gösterebilirdi. Üçüncü ise öyküde belirtilen "bilmiyorum" yanıtıdır. Bunlardan birincisi iyi niyetli devrimci politikacıların, ikincisi her türden düzenbaz politikacının, üçüncüsü ise felsefecinin tavrıdır

-Sence bunlardan hangisi doğru?

-İkincinin çıkmaz yol olduğunu biliyorum. Birinciyle ilgili de kaygılarım var.

-O zaman sen, felsefe, emekçilere doğru bilgi öğretmemeli her şeyi emekçinin kendisi öğrenmeli mi diyorsun?

-Hayır! Felsefeyi emekçilere doğru bilgiler öğretme-sunma ile sınırlamamak gerekir diyorum. Felsefe emekçilere doğru düşünmenin yollarını göstermeye büyük önem vermeli. Emekçiler kendi kafalarıyla düşünebilmeli.

-İyi ama, bu, devrimci pratiği yadsımak, oturup herkesin bilinçlenmesini beklemek anlamına gelir. Kusura bakma ama bunlar çok bayat düşünceler. Onyıllardır sivil toplumcular ve Avrupadaki yenisolcular bunları söylüyor. İşçi sınıfına bilinç dıştan verilir

-Mücadelenin gereklerini yapma ve pratik eylemlilik ile bu dediğim birbirini dışlamaz. Sadece öncü örgütte "gerçeğin tekelinin" olmadığını, örgüt yönetiminin "herşeyi bilen" olmadığını, aslında hiçbir kuramın 'da bunu garantilemediğini bilmek yeterlidir.

-İşte!... Tipik postmodern vecizeler! Sanırım ÖDP'ye girersin artık. Tam da senin dediklerini savunuyorlar çünkü.

-Benzer şeyler söylüyor olabiliriz ama...

-Ne yani ÖDP'yi desteklemiyor musun?

-Destekliyorum tabii ki.

-Partiye kayıt oldun mu?

-Hayır Ben ÖDP'li değilim ki!

-Bazen iyice saçmalıyorsun. Yahu şimdi "ÖDP"yi destekliyorum demedin mi?

-Evet, destekliyorum. Ama ÖDP'yi savunmuyorum. Tıpkı Stalin'i eleştirip onu, "bizim tarafta" olduğu için savunmam gibi. Daha düne kaldar ÖDP'yi oluşturanların sağda solda aylak aylak dolaştıklarını, sırf çene yaptıklarını söyleyip eleştiriyordunuz. İyi işte. Örgütlendiler. Bir şeylei yapmaya çalışıyorlar. Şimdi bu insanları desteklemek gerekmez mi?

-İyi ama onlar o kadar yanlış şeyler savunuyorlar ki! Marksizme yarardan çok zarar verecekler

-Nereden biliyorsun? Sen peygamber misin? Yoksa okultist (=)yeteneklerin mi var? Belki de medyumluğa özeniyorsun!

-Mizah yaptığını mı sanıyorsun? Burada ciddi şeyler söylüyoruz.

-ÖDP'yi oluşturan insanları bir CHP ya da DSP'nin düzen adamlarıyla kıyaslayamazsın. Bu insanların DSP-CHP'den daha solda olacaklarına kuşku yok. Devrim açısından bakarsan da söyledikleri ortada. Senin gibilere "devrimi siz yapamazsınız, tek doğru biziz, sizi hain, dönekler oportünist maceracı goşitler" diye saldırmıyorlar. Eğer sen ve senin gibiler çok marksistseniz onları sola çekin. Tabanlarını zorlayın! Ama onlara saldırıp küfretmek daha cazip değil mi? Böylece kendi tabanınıza ne kadar keskin ve kararlı olduğunuzu gösterebilirsiniz!

-Tamam, tamam. Anlaşıldı. İyi ki ÖDP'li değilmişsin (!) Bir ÖDP'li kendini bu kadar savunamaz yahu.

-Alçakgönüllü hedeflerindeki sınırları gözeterek ÖDP'li destekliyorum. Ama işin doğrusu devrim açısından pek umutlu değilim. Çünkü onlarda sadece niyetler ve dilekler görüyorum. Düşünce üretimi, verimli araştırmalar vb. pek göremedim. Ayrıca devrimcilik öncelikle atılgan ruh, radikallik ve sınıf kini gerektirir ÖDP'de ise bunlar pek yok.

-Tam senlik şeyler (!) Ne Marks tanıyorsun ne Engels! Radikal dediğin böyle olmalı..

-Devrimciler başkalarının kafasıyla düşünmemeli.

-Bu "başkalarıyla"kimi kastediyorsun? Sanırım sadece örgüt yöneticilerini değil. Örneğin Marks'ı bu "başkalarının" içine sokuyorsun değil mi?

-Her devrimci için kendisi dışında herkes "başkası"dır Bu kişi Marks bile olsa!... Türkiye ve Kürdistan'ın sorunlarına ilişkin olarak Marks bize ancak hangi yolun yanlış olduğunu net olarak söyleyebilir. Doğru yola ilişkin ise en fazla ipuçları sunabilir Tabii onları da biz anlayabilirsek!

-Ne yani şimdi bizim elimizde doğru bir felsefe, doğru bir kuram yok mu?

-Bizim önümüzdeki sorunların somut çözüm yollarını bize verecek doğru bir kuramdan sözediyorsan böyle bir kuram olamaz. Bu; diyalektiğe, tarihselliğe, mutlak bilginin olanaksızılığına, insan bilgisinin her zaman için göreli gerçeklerin toplamı olduğu gerçeğine aykırıdır. Hiç bir kuram her ülke ve her koşul için geçerli çözüm yolları ortaya koyamaz. Koysa da bu gerçekçi olmaz. Dogmatik, yalan, yanlış kestirimler olabilir ancak.

-Senin marksçı olmadığını anlamıştım: Böylece her şey belirsiz, herşey herşeye dönüşebilir, o da olur bu da olur... postmodern sayıklamalar yani.

-Eğer Marks'ın kafasıyla değil kendi kafamla düşünmeye çalıştığım için benim marksçı olmadığımı düşünüyorsan, haklısın. Ben Marks'ta somut çözüm yolları değil, bana sağlıklı düşünmenin yollarını gösteren verimli bir kaynak görüyorum. Dolayısıyla onu zamanının koşulları ve bilgi ufkuyla sınırlı bir geçerlilikle alıyorum.

-Yani sen Topalcısın? Marks bile yanılıyor... bir tek sen doğruyu biliyorsun! Kusura bakma ama epey ukalasın.

-Bu şu sözleri benimsiyorum:" Gereği gibi araştırma ve hazırlıktan sonra kendi başına düşünen bir kişinin yanılgıları, doğru düşünceleri, düşünme zahmetine katlanmadığı için, başkalarından devşiren kişinin doğru düşüncelerinden daha değerlidir ve gerçeğe daha çok yararı olur

-Yanılgılarının olduğunun farkındasın demek ki?

-Elbette. Belki de sandığımdan daha çok yanılıyorum. Bunları bana gösteren olursa memnun olurum. Ancak düşünme hakkımı her zaman kullanmayı tercih ederim. Çünkü İskenderiyeli matematikçi Theon'un dediği gibi "yanlış düşünmek düşünmemekten iyidir."

-İyi ama çok büyük yanılgıların olabilir

-"Gerçek, hata yapana, karmaşaya düşenden daha yakındır"der Bacon. Hazırlop doğrularla yola çıkıp yaşamın çokyönlülüğü ve akışı karşısında apışıp kalmaktansa, kafayı gözü yararak ve düşe kalka kendi yolunu bulmak daha iyidir.

-Nasıl bir kafa yapın var hala anlayamadım. Bana öyle geliyor ki kafa karıştırmaktan özel bir zevk alıyorsun. Sorular, sorular herşeyi didikliyorsun ama sonuç yok. Yanı yok.

-Felsefede yanıtlar değil sorulardır önemli olan. Temel önemde bir sorunun yanlış çözümü yüzeysel ve ikincil bir sorunun doğru çözümüne yeğlenmelidir. Temel önemde bir sorunun ortaya konması birçok sözde çözüm ve yanıttan iyidir

-Sevimli biri değilsin! Alaycı, ukala... ve sinir bozacak derecede genişsin! Oysa oldukça kaba konuştum zaman zaman.

-Sevimli biri olmayabilirim. Ama sevimli görünmeye çalışanlar gibi insanları aldattığımı söyleyebilir misin?

-Hayır. Açıksözlülüğün iyi. Ne var ki yine de itici ve rahatsız edicisin.

Temel DEMİRER

Yeni Dünya Düzeni ya da Düzensizliği

Pelikan Yayıncılık
Biçkiyurdu sk. Nur han. 3/304
Cağaloğlu/İstanbul

Açlığın 28. Gününde

Ayhan VAROL

Burak'a betik

Merhaba çocuk... Çocuk diyorum sana, çünkü umuda merhaba demek istedim. Çünkü güneşin geç ulaştığı bu yerde umut daha bir elzemdir Merhabamı yineledim... anımsadım. Bir kart atmıştım sana dün. Yalnızca bir sorudan ibaretti yazdıklarım. Ne felsefeden söz etmiştim sana, ne de yargısız infaz adıyla bilinen cinayetlerini ,anlatmıştım yaşadığımız ülkenin. "Vade"li ölümlerin yaşandığı cezaevlerinden söz etmemiştim hiç... şimdilerde açlık grevinde olan insanlardan da. Bir sorudan ibaretti yazdıklarım. Sana, bana, herkese. Kaçımız merhaba söcüğünün sıcaklığını yaşar gibi merhaba dedik birbirimize? Biz topluma, toplum bize... yaşam bize, biz kendimize yabancılaşmış, ökçesine basmışız beş bin yıllık tarihin.

Merhaba çocuk... Özlemin yasa olduğu bu evrenin bir tozunda sen oyuncaklarınla... bir tozunda ben-ben dediğime bakma, aslında biz-yirmi beşinci günündeyiz açlığa yatırdığımız bedenlerle... Biz hücrelerimizi yitiriyorken, sen çoğaltacaksın hücrelerini tırnak içi "aydın"larla birlikte. Karamsar başladım biliyorum çocuk... ama gizli bir utku da vardır karamsarlığı dile getiren her duyguda. Ay haziran... gün soğuk, duygular ateş... ateş üç renk. Bir söyleşi alevlenir de orta yerinde renklerin, kaç milyar hücresi yaşam savaşı verir açlığa yatan bedenin. Bir... yüz... beşyüz, bin, binbeşyüz... ve daha kaç insan. Kaç uzak çağlar diriltir içimde insan onurunun güzelliğine bu özlem... kaç açlık grevi tüketir. Diyarbakır'ı bilmezsin sen... Metris'in'84 Haziran'ını da. Bilemezsin şimdilerde Erzurum'u... hele de içeriyi. Mayısın sonuydu... açlığın otuz dördü... yine Diyarbakır... yine alev... yine çığlık! Ay ötelerimde, bir yerlerim sancır... bilemem hangi yanım. Bir fırtına beslerim içimde kasıp kavuran herşeyi... ölümüne bir düş çizerim yüreğin hedef noktasına. Yükseldikçe düşlerim, gülerim... inat inat... açlık kokan ağzımda otuz iki diş gülerim, inat inat. Varsın yasaklasın onlar; seni, annemi, çiçekleri, özlemlerimi... gülerim yine... gülüşüm yasaklanmaz! Bir de umudum!

Merhaba Burak! Adınla seslenmek ne tuhaf... nedense büyümüş olduğunu düşünürüm hep böyle seslenince. Oysa daha yeni yeni ABC'yi öğreniyorsun. Ama ben yine de o kocaman adamlarla konuştuğum gibi konuşmak istiyorum seninle. Dün yine yazdım sana. Bu kez felsefeden söz ettim... bir de umuttan. İnsanın insana çok gördüğü bu dünya kimin yaşaması içindir diye sormamıştım dün. Bugün de sormadım. "Felsefeci"lere sordum bu soruyu. Bilemediler. Şaşırma! Bilemediler işte. Çünkü onlar, insan yaşamını kurmak için değil, yalnızca bir taşın ne olduğunu anlamak için öğreniyorlar felsefeyi. "Ses madde mi, değil mi... gerçek mi düş ürünü mü?" Oysa felsefe; yaşama sanatı, çağı düşünceyle kavramak değil miydi aynı zamanda? Yaşadığı toplumda somut yaşam ve yaşamsal sorunla ele alınmayan felsefe, felsefe olabilir miydi? Bir tabutluk yapmışlar... cezaevi diyorlar. Bizleri koyacaklarmış oraya... çocuklar görmesin diye babalarını. Getirdiği şekerleri vermeyeceklermiş babasına çocuğun... çiçekleri de. Oysa kaç zamandır çimenin kök saldığı topraklara değmiyor tabanlarım, esin sağlayan yeşil doğaya uzanmıyor elim. Fotoğrafın da yok yanımda. Gönderirsen verirler belki de. Günceme baktım. Açlığın günsayımına... yirmi sekizinci günü açlığın. Kaçıncı günü bilmiyorum kan toplayan yaraların Taksim'de... cumartesi analarının!

Ve... hoşçakal çocuk! Hiçbir şey yazamadım sana bugün. Bağışla! Açlığın ölüme dönük yüzüyle insan güzellerini, misket yerine boş kovan toplayan sen yaşta çocukları anımsattım sana. Oysa... hangi şekerleri yediğini sormalıydım sana... dişlerine zarar verir diye yasakladıkları çikolataları gizlice yiyip-yemediğini, sokakta kirlettiğin gömleği tozlu ellerini ıslatarak temizlemeye çabalamanı sormalıydım. Ya da annenin benden sözedip- etmediğini. Adını özenti bir duyguyla benim koyduğumu bilip- bilmediğini... Bunları sormalıydım belki de. Az önce seksek koynadım ve bir de cam kırdım düşümde senin yerine... Sahi! Unutuyordum, ne zaman uğrayacak, çiçek getireceksin bana? Biliyorsun çünkü; açlığı sürdüreceğim. Yüzüm açlığın otuzuncu gününe dönük. İçeriden sana şimdilik yalnızca umutlarımı iletiyorum insancıl bir erinçle. İnsana özlem düşünün gerçekleştiği bir evren dileğiyle. Aydın yarınlara... Sevgice kal... baban!

Srı Aurobındo ve Dünyanın Diyalektik İdealist Yorumu

Zühtü BAYAR

Metafizik sorunlara formel mantık yerine, diyalektik mantıkla yaklaşmayı seçen çağdaş Hınt filozof ve teozofu Sri Aurobindo, 1872 yılında Kalkütada'da doğdu. Öğrenimini Cambridge'de tamamlayan yazar, daha sonra Baroda Kolejinde hocalığa başladı. Hindistan'ın bağımsızlığı yolunda çabalarda bulundu. İngilizce ve Bengali dilinde yayın yapan gazetelerde yönetmenlik; "Ashram" adını verdiği kendi gazetesinin de kuruculuğunu yaptı. 1910 yılında kendi Hint felsefesi ve yogaya adayan düşünür, Pondiche'de kendi öğretisini yayan bir okul kurdu. Bu kuruluş bugün vakıf haline çevrilmiş olup, "Aurobindo Ashram" adıyla etkinliğini sürdürmektedir. Aurobindo'nun düşünceleri, manevi ve etik açıdan yalnız Hint aydınlarını değil, sayısı azımsanmıyacak Avrupalıyı da derinlemesine etkiledi ve felsefesi doğu dünyası ile batı arasında bir tür köprü görevi yapmayı başardı.

Aurobindo'da, Krishnamurti, Tagore ve Ghandi de olduğu gibi: sağlam ve klasik bir eğitimin izlerini görürüz. Bu özellik, onu Ramana Maharshi gibi "naiv" nitelikler gösteren diğer modern Hint filozoflarından ayırır. Çağdaş Hint felsefesinin temel sorunlarından biri de, bütünüyle klasik Hint kutsal metinlerine, hinduizme ve budizme yaslanarak, modern dünyayı açıklamaya çalışan "köylü- filozoflar"dır. Teolojik bilgi olarak bizim cami imamlarından pek de öteye gidememiş olan bu "filozoflar" biraz da batının züppe bir tavırla Hint felsefesinin üstüne aşırı bir biçimde eğilişinden yararlanarak, bu felsefenin turistik bir meta haline getirilmesine katkıda bulunmuşlardı. Özellikle 1968 gençlik hareketleri sonrası Hindistan'a ve Katmandu'ya başlayan serüvenci hipi akımı ile zengin Avrupalı ve Amerikalı yaşlı dulların "meditasyon", "yoga" ve "reenkarnasyon" meraklarının yolaçtağı bu bozulma (dekadans), modern Hint felsefesinin bağrında tamiri çok güç yaralar açmış bulunmaktadır.

Aurobindo'nun spiritüalizmi, diyalektik yöntemi kullanmasına rağmen, ünlü Hint bilgesi Rabindranath Tagore'dan daha keskindir. Tagore, onun yanında daha'laik" kalır. Ancak geleneksel Hint felsefesinin "ajivika" okulunu, yirminci yüzyılda yeni bir yorumla sürdürüyor görünen J.Krişnamurti'nin "spiritüel maddeciliği'nden bir hayli uzaktır. Krişnamurti, İtalyan filozofu Giordano Bruno'nun:"Sonsuzluk vasıfları taşıdığını düşündüğü tanrı ile tabiatı aynılaştırması,"gibi bir tür :panteist bir materyalizmi" savunuyor izlenimini bırakır. Murti, ruhun ölümsüzülğü sorununu kuşkuyla karşılar. (Bkz."İç Özgürlük",s.58) Aurobindo ise öbür dünyadan söz açmamasına karşın, ruh kavramı ve ruhun gelişimi konuları üstünde ayrıntıyla ve uzun uzadıya durur. Toplumsal ve politik konulardaki tutumu, objektif,idealist bir tavırdır ve Mahatma Gandi'ye yaklaşır. Gandiciliğin tipik özelliği, toplumsal-politik sorunları etik açıdan ele alması, politik eylemleri "ahlakileştirmesi"dir. Aurobindo, Hint ulusalcılığını savunması bakımından Gandici sayılabilir.

Bize göre modern Hint felsefesinde, Tagore ve Gandi'nin dışında üzerlerinde özenle durulması gereken iki düşünür vardır: Sri Aurobindo ile J. Krishnamurti. Bu iki folozof, kuşakdaşları arasında bilgi, görgü ve eğitimleriyle ve araştırmalarındaki objektif bilimsel tutum ve formel mantığın dışındaki mantık yollarını aramalarıyla seçkin bir yer tutarlar. Zaten batı da hemen bu iki düşünürü "keşfetmiş"ve çıkmazdaki modern Batı felsefesini kurtarma amacıyla bu iki düşünürün görüşlerine dört elle sarılmıştır. Bugün dünyanın belli başlı kültür başkentlerinde bu iki filozoftan birinin adını taşıyan bir kültür merkeziyle karşılaşmak pek doğaldır. Ancak, batının bu felsefecileri gereğince ve layıkınca anlayıp, yorumladıklarını ileri sürmek pek öyle kolay değildir. Örneğin Türkiye'de bir tür "ateist" ve "laik"olan J.Krishnamurti çok yanlış anlaşılmış; "Hocam, ölüm nedir?" sorusuna o ünlü!"Who knows-Kim biliyor ki?" karşılığını veren düşünür, klasik manada bir spiritüalist olarak tanımlanmıştır. Oysa her türlü kalıp ve klişe düşünce biçimlerine karşı olan ve klişe düşüncelerin en tehlikelisinin "milliyetçilik" olduğunu ileri süren Krishnamurti, modern marksizmin: "Olgusal bilinç-fact mind" biçiminde adlandırdığı yanılsamayı, "Freedom From The Mind" (1969)adlı kitabında: "conditioning" yani "şartlanma" biçiminde açıklamıştır.

Felsefi açıdan Aurobindo'yu belki de "jainizm" ekolu içine katmak olasıdır. Bu felsefe, genel Hint felsefesi içinde önemli bir sapmayı ifade eder. Bir tür "idealist-plüralizm" olarak kabul edebileceğimiz jainizm, "tatva-cevher" öğretisi üstüne kuruludur. Tatva, evreni oluşturan temel maddesel cevherdir ve bilgiyi oluşturan temel gerçek durumuna dönüşür. Jainizme göre madde atomiktir ve duyu organları yoluyla algılanabilir. Başlangıcı ve sonucu yoktur. Sürekli değişim ve gelişim içindedir ve tanrısal yaratışın bir ürünü olarak düşünülür. Aurobindo'da jainizmin "pluralist-çoğulçu" ögesi pek belirgindir. Şöyle yazar, "İnsan-Pruşa"adlı bölümde:" İnsan, belki onu, mücadele, şiddet, ısrar ve şaşırtma yoluyla ele geçirebilirim diye kendini doğadan saklayan tanrıdır. Tanrı ise kendini, kendi kişiliğinden insanoğlunun içinde gizleyen evrensel ve aşkın (transcendent) insandır. "Tabii, bu çok üst düzeyde ve gelişmiş bir tür jainizmdir ve

islamiyetteki süfilikte ileri sürülen ruhların bölünmüşlüğü ve sonradan tek bir kaynakta (tanrıda) toplanması fikriyle, vahdet-i vücud ve "vahdet,i mevcudat felsefesine pek yakındır. Ancak Aurobindo'nun metafiziği, fikiz dünyayı önemseyen ve alabildiğine önplana çıkaran bir metafiziktir. Aurobindo ancak bu noktaya kadar jainizm ile birliktedir Bu öğretinin:"Tek bir ruh ya da üstün bir tanı yoktur,"ilkesiyle çatışır "Bölünmüş kişiliği, evrensel bir kişiliğe dönüştür,"der (Aforizmalar) O daha çok çağdaş psiritüalizmin ileri sürdüğü türde bir tanrı kavramı ve "ruhların gelişim kuramı'na yakındır "...solcucan ise insanlığa doğru gelişim ve kıvrılan ve sürünen bir insandır."(İnsan-Pruşa)

Doğayı tanrıdan ayrı, bağımsız bir süreç gibi ele alan düşünür, doğayı tanrının yoğurup, oluşturduğu; sonra beğenmeyip bozarak yeniden işlemeye başladığı fizik dünya olarak görür "Tanrı ile doğa, birbirine aşık olan iki gencin oyun oynamasına benzer. Birbirlerini bir an için gördükleri zaman 'birbirlerinden kaçar ve gizlenirler Tekrar birbirlerinin peşinden koşmak, yakalamak ve elegeçirmek için."(V.Bölüm)

Aurobindo'nun başarısı; bütün bu evren anlayışı türleriyle, klasik Hint felsefesinde yeralan "lokayata" gibi güçlü ve kaba bir maddecilikten hareket ede nmodern akımları, diyalektik aklı ve eleştiri yöntemini kullanarak yenilemesi ve yorumlaması noktalarında belirir Aurobindo'nun "diyalektik evren kavramı"temelde idealist olmasına rağmen, modern materyalistlerle hemen hemen aynıdır. Yazarın, diyalektiğin babası sayılan ünlü Grek bilgesi. Herakleitos üstüne yaptığı inceleme ise apayrı bir tad taşır.

Aurobindo'nun edebi yeteneği, çağdaşı Tagore'dan hiç de geri değildir. Çetrefil ancak belirli bir üslup tadı bırakan bir İngilizcesi vardır. On dokuzuncu yüzyıl İngilizcesinin teozofik sorunları tartışırken kullandığı klasik ama sağlam bir terminoloji zenginliğine sahiptir. Bu üsluptan yansıyan semantik tavır, ona çok güç ve girift sorunları aktarabilme yeteneğini kazandırmıştır.

Felsefi denemeleri bir hayli toplam tutan Sri Aurobindo'nun en önemli yapıtı olarak "Veda yorumları" gösterilmektedir. 1950 yılında okulunun bulunduğu Pondichery'de yaşama gözlerini yuman düşünürün başlıca yapıtları şunlardır: "Veda", "Düşünceler ve Toplu Bakışlar", İnsanın Özlemleri", "Bhagavad-Gita","Dünya Denen Muamma", "Yoga Kılavuzu" "Herakleitos" "Kena Upanişad", "Toplumsal Gelişmenin İdeal Yasası", "Ana", "Toplum ve Tinsellik", "Yogalar Sentezi", "Üç Upanişad", "Tanrısal Yaşam" ve "Yoga Üstüne Aydınlatmalar"

DİPNOTLARI

Bkz; "Düşünceler ve Pırıltılar", Sri Aurobindo, Çev. Z. Bayar
Dharma Y., İst.,1994.
J.Krishnamurti: "İç Özgürlük", Çev. İlhan Güngören, Yol (This Matter of Cultur), Yol Y., İst., 1988.
Sri Aurobindo: "Or the Adventure of Conciousness",
Pondicherry, 1968, Sri Aurobindo Ashram Publication
Department.
"The Direct Path", (The Ramana We Way", Ramana Maharshi
Centre For Learning, Bangalore, ISBN: 8-85378-05-3,
(Sanskritçeden İngilizceye aktaran ve yorumlayan: A.R.Natarajan.)

Yaprak

Bir yaprak
daha düştü dalından
sararmış
tıpkı
bir insan yüzü gibi
dallar ışığa
dallar güneşe
dallar sevgiye aç
yalnız insanlar gibi
bulursa sevgiyi
uzanacak dallar ona
bütün gücüyle...

Gün ALTAY

Jean Tardieu ve "Absurde" Tiyatro Üzerine

Semra KARLIBEL

Kimdir Jean Tardieu? Neden tiyatro kitaplarında, özellikle "Absurde" tiyatro üzerine yazılan yapıtlarda, ona pek değinilmez? "Absurde" tiyatronun, bizde çok kullanılan bir deyimle "uyumsuz" tiyatronun öncülerinden olmasına rağmen, adı Ionesco, Beckett, Adamov, Genet, Schehade gibi ünlü yazarların isimleriyle birlikte anılmaz? Bunu anlamış değilim... Habuki Tardieu, "Absurde" yazarlar arasında oyunları seyirciler tarafından en iyi anlaşılabilendir. Sıkıcı ve anlaşılmaz değildir. Bunun nedeni de yazarın aynı zamanda iyi bir düşünür ve ozan olmasından kaynaklanmaktadır. O, "Sonat ve üç adam"da olduğu gibi tiyatro dili ile müzik dilini yakınlaştırmış, kaynaştırmıştır. Bu yeteneğinde babasının ressam, annesinin müzisyen olmasının etkileri olduğu söylenebilir. 1903 yılında doğan Jean Tardieu daha 16 yaşındayken, "Ben harpin müziği ile yaşadım, düş kurdum..."[1]der. Hukuk öğrenimini yarıda bırakıp Sorbonne'da edebiyat okuyan Tardieu 1927 yılında ilk şiir kitabı olan N.R.F'yi çıkardı. Aynı yıl, geclkmiş şiirlerimi içeriyor dediği bu kitabından sonra, öğrenimini tamamladı. Askerliğini 1927-30 yılları arasında Çin-Hindi'nde yapan yazar, burada hayat arkadaşı olacak kadını da tanıdı. Askerliğini tamamladıktan sonra Paris'e dönen Tardieu "Musee nationaux"da çalışmaya başladı. Tardieu ünlü Alman yazarı Hölderlin'in "Der Archipel" gibi bazı yapıtlarını Fransızcaya çevirdi. II.Dünya Savaşı'nda ailesiyle işgal altında yaşayan yazar, savaş sonrası gençliğinden beri ilgi duyduğu tiyatroya yöneldi. Tiyatro eleştirmeni olarak birçok yazı yazdı. Radyo da dramaturg bölümünün yöneticisi olarak çalıştı. Bireyi olduğu toplumun sorunlarını, bunalımını birlikte yaşadı. Albert Camus, Sisyphe Efsanesi'n de II.Dünya Savaşı'ndan sonra insanların durumunu şöyle tanımlıyor:"Eksik de olsa, mantık yoluyla tanımlanan bir dünya herkesin bildiği dünyadır. Ama tüm inançların yok olduğu bir dünyada insanlar kendilerini yapayalnız hissederler. Bu çaresi olmayan bir sürgündür. Çünkü insan yitirdiği anavatanının anıları yanısıra gelecekteki bir vatan içinde hiçbir umut besleyemez. İnsanın yaşamından bu kopmuşluğu, oyuncunun sahnesini

yitirmişliği ise uyumsuzluk getirmiştir insana."[2] Varoluşçu Camus'nin bu görüşü "Absurde" tiyatronun en büyük yazarlarından biri olan Samuel Beckett'de karamsarlığa dönüşür. Ünlü yazarın yapıtlarına dile gelen insan ve dünya anlayışının "karamsar"lığı 1984 yılında London Times'a verdiği yanıtta da görülmektedir: "Beklentiler: Sıfır, Umutlar: Sıfır."[3] Tardieu'nün de savaş sonrası böyle bir durumdan etkilenmesi doğaldır. "Absurde" tiyatroya yönelmesinin bir nedeni de, belki de en önemli nedeni budur. İlk oyunu "Kim var orada'yı (Qui est la?) 1947'de yazmıştır. Bu oyun aynı yıl sahneye konarak Paris'de gösterime girmiştir. Tardieu'nün tiyatro oyunları iki kitapta toplanmıştır: 1. Theatre de chambre (1955-16 oyun) 2. Poemes a Jouer (1960-6 oyun) "Absurde" tiyatronun güzel örneklerinden oluşan bu oyunlarda genellikle tek bir tema işlenmiştir. Kısa sayılabilecek bu yapıtlar ilginç sahne oyunları ve buluşlarla doludur. Tardieu bu konuda görüşünü şöyle açıklıyor: "Az söz! Daima az söz, ama bomba gibi patlayan, kör eden, parçalara ayıran... düşünce kalıplarını kıran, şiirin mısralarını iplerinden koparan!"[4] Yazarın en ünlü oyunu olarak kabul edilen "Gişe"de Kafka'nın etkisi görülüyor. Tardieu bu oyunda bir yandan geleneksel tiyatroyu eleştirirken, diğer yandan insanların günlük yaşamlarındaki gereksiz endişelerini, uyumsuzluklarını dile getiriyor." Şato da kalabalık var"da ise, geleneksel tiyatro monologlarının gülünçlüğünü ve gereksizliğini gösterir. Münih Üniversitesi Tiyatro Bilimleri Enstitüsü'nde öğretim görevlisiyken, Tardieu'nün "Anahtar deliği", "Faust ve Yorick"ile "Osvald ve Zenaide" adlı oyunlarını sahneye koydum. Bu yıl M.S.Ü Devlet Konservatuarı'nda "Anahtar deliği"ni yeniden yorumluyorum. Rollerini öğrencilerimin paylaştığı bu oyun uyumsuz tiyatronun ilginç örneklerinden biridir. Burada anlamlıdan anlamsıza, uyumludan uyumsuza geçiş vardır. Tardieu'nün tiyatrosu, "Bir araştırma ve deneme tiyatrosudur. Yazar kısa oyunlarında, uyumsuz bir çerçeve yaşayan günümüz insanını tanımlamak, deyimlendirmek istemiştir."[5] Afşar Timuçin'in belirttiği gibi "Absurde"tiyatro yazarları," eski tiyatro geleneğine karşı çıkarak kendine özgü bir mantık düzeni içinde ya da saçmanın desteğinde insanın temel sorunlarını ele alan, bir ruhayrıştırmacası gibi bilinmezin gizlerine yönelen... kötümser bir anlayışla bunalımlı insanın, dünyada iğreti gibi duran insanın sorunlarını..."[6] dile getirmişlerdir. Onlara göre gerçeğin kendisi çapraşıktır. Çünkü, "Yaşantı bir düş, bir kabus gibidir sıkıcı olan, uyumsuz tiyatro oyunları değil, yansıttıkları gerçeğin, çağımız insanının yaşantısıdır."[7] Beckett'e göre, tiyatro Friedrich von Schiller'in anlayışındaki gibi moral yeri değildir. O, "Ben ne öğretmek, ne iyileştirmek ne de can sıkıntısı vermek amacındayım. Sadece şiiri dramaya getirmek istiyorum..."[8] diyor. Öyleyse "Absurde" tiyatro nedir? Mantığımızın kabul etmediği bir olayın seyirciler tarafından "Absurde" olarak algılanması mıdır? Yoksa bir olay kılığında veya bir olayın aracılığıyla sevyirciyle yüzleşmek mi? Bu yazımda bunlara yanıt vermek olanağına sahip değilim. Çünkü, böyle bir araştırma yazının sınırlarını aşar...

NOTLAR

1. Jean Tardieu, "Trois piéces", Münih 1971, s,4.
2. Özdemir Nutku, "Dünya Tiyatrosu Tarihi-2", İstanbul 1985,s,236.
3. Samuel Beckett, "Bütün Oyunları-1", Çev. Uğur Ün, alıntı Prof. Ayşegül Yüksel'in "Samuel Beckett ve Çağdaş İnsanın Söyleni" başlıklı makalesinden, İstanbul 1993, s,32,
4. Jean Tardieu, "Mein imaginares Museum" Münih
5. Jean Tardieu, "Sekiz Oyun", Çev. Yıldırım Keskin, Ankara 1965. s.9.
6. Afşar Timuçin, "Düşünce Tarihi", İstanbul 1992, s.547.
7. Jean Tardieu, "Sekiz Oyun", Çev. Yıldırım Keskin, Ankara, 1965. s.8.
8. Manfred Ortmann, "Spectaculum Deutsches Theater 1945-1975",Ortmann'ın yayınladığı bu kitabın içinde bulunan Samuel Beckett'in "Über Mein Theater"adlı makalesinden alındı, Frankfurt am Main 1984, s, 35.

KAYNAKÇA

1. Jean Tardieu,"Trois pieces", Münih 1971.
2. Özdemir Nutku, "Dünya Tiyatrosu Tarihl-2", İstanbul 1985.
3. Samuel Beckett, "Bütün Oyunları-1", Çev. Uğur Ün, İstanbul 1993.
4. Jean Tardieu,"Mein imaginares Museum", Münih.
5. Afşar Timuçin,"Düşünce Tarihi", İstanbul 1992.
6. Jean Tardieu, "Sekiz Oyun", Çev. Yıldırım Keskin, Ankara 1965.
7. Manfred Ortmann, "Spectaculum Deutsches Theater 1945-1975", Frankfurt am Main 1984.
8. Semra Karlıbel,"Absurdes Theater von Jean Tardieu", Münih 1981.

Fotoğraf: M. M. Sinan Devlet Kons. Öğ. Semra Karlıbel'in Sahneye Koyduğu Anahtar Deliği adlı oyundan.

Suat PARLAR

Osmanlı'dan Günümüze

GİZLİ DEVLET

Spartküs Yayınları
Muvvakithane Cd. N. 30. K. 3. D.7
Kadıköy- istanbul

Suna Aras Şiirinde Kesişme ve Ayrışma Noktaları

Sinan KUTLU

Elimde üç şiir kitabı var bugünlerde; Suna Aras'ın şiirleri.. Tarih sırasıyla: **İki Arası Yalnızlığın** (1991), **Tay Dedim Cız Dediler** (1994) ve **İn İnsana** (1996). Geçtiğimiz mart ayında bu üç kitap Şairin son şiirlerini içeren **İn İnsana** ile birlikte **Beksav Yayınları**'nca yeniden basıldı. Kitapların arka kapağında, siyah-beyaz fotoğrafının altından okura şöyle sesleniyor Suna Aras: "Hep eleştirildim nedense, biyoğrafim yok diye, kitabın bir kıyısında; öyle ya, insanlar merek eder kimim ve nereliyim. Evet, Iğdır'dır sılam ve gurbetim, şiire sevdalandığımda onaltı yaşlarında iki çocuk annesiydim; şimdi çoğalıp dört oldular. İlk şiirim **Sanat Olayı**'nda yayımlanmıştı. Daha sonra **Broy, Şairin Atölyesi, Sombahar, Yazın, Evrensel Kültür, Gerçek Sanat, Berfin, İblis, İnsancıl ve Şiir Ülkesi** gibi dergilerde göründüm... "Halkının kültürüne, acılarına ve sevinçlerine duyarlı bir şair Suna Aras.. Onun içinden çıkmış besbelli ve yine onun içinde olmakla belirlemiş tercihini. İnsanımıza biçilen mutsuzluklar yüreğinin imbiğinden süzülerek çıkmış karşımıza dizelerinde; acının tadını bilen bir sanatçı, bir kadın, bir anne üstelik... Belki biraz da bundan acılara, ayrılıklara, ölümlere bu denli kırılganlığı... Şiirleriyle, doğduğu, büyüdüğü, yaşamla ilk bağlarını kurduğu yörelerin, oraların insanının edasını, geleneğini, diri kalmış kokularını taşıyor bizlere. Dizelerinde apaçık duyumsanıyor bu, en yeni anlatım biçimlerine sıvandığında bile yerel ağız özellikleri soluk alıyor arkada; kimileyin de düpedüz otantik kullanımlara başvuruyor. Kimileriniz O'nu tanıyordur şiirlerinden, hiç tanışmamış olanınız da vardır belki. Ama öyle de olsa, böyle de, şimdi benim süzgeçlerimden geçmiş bir Suna Aras'la tanışacaksınız; bu, eski bir tanışıklığın yinelenmesi kadar, "Hayır, benim tanıdığım şair daha farklıydı" demenizin olasılığını da taşıyan bir durum kuşkusuz... İş başa düştüğüne göre, tercihlere bir yerden başlamak gerekiyor; örneğin bu girişi O'nun bir şiiriyle noktalamak ve Suna Aras şiiriyle ilgili sözlerimizi daha içerden, dizelerin arasında gezinerek sürdürmek. Bu başlangıç için içimden gelen şiir, Ozanın **İki Arası Yalnızlığın** adlı ilk kitabından...

BİR MAYISTA, BİR KARANFİL KORKUSU

Sarhoş duygular basıyor yüreğimi
Yasağın kırmızı korkusu
Adını unuttuğum
yanlarına düşüyor
Yurtsuz ayrılıklara gitmek
Hasretini dillendirmek geliyor içimden
Özsuyu çekilen
Ellerin oluyorum birden

Ağrılarım
Işığa sancılı durmandandır
Korkundandır Acıyı hallaçlamam
Durmadan can yontuyoruz
Umudu umut etmekten korkuyoruz

Koyunlara saklanan
Afişlerdedir gizliliğim
Sesime
Silahla bakan
Düşümle ürperen
Ağzına büyüyorum
Tohuma yetmiyor gücü
Yağmuruna hain duruşuna
Yanıyorum bulutun
Gürlemeyi unuttu gökyüzü

Ellerini yalnız buluyorum
Her gün biraz daha
Kuruyor kendine
Unutkanlığın yüzümedir
Tersine düşüyorum görmüyorsun
Bir topal ağırı bende
Ayrı yollardan gidiyoruz
Yanlış adreslere

Sesim sus oluyor
Dudağına büyüyor parmakların
Düşüyorum

İki arasına yalnızlığın
Yalnızlığıma kırgın
Senden kopuk yerlerini
Topluyorum dünyanın

Öncelikle şunu söylemeliyim: **İki Arası Yalnızlığın**, duyumsanarak yazılmış bir şiir İster bir yaşanmışlık temeli olsun, isterse salt kurgusal bir içeriğe dayansın belli ki ardında yoğun, temelli bir duyumsanmışlık var Sözcüklere göre içerik değil, içeriğe göre sözcükler aranmış kısacası... Özünde bir duygu, bir sevgi şiiri de olsa, yapısına katılan toplumsal boyut da ayrıca gözden kaçmıyor. Özetle, bu yönleri barındırmakla şiir olmanın türsel niteliklerine oturan, biçimde derli toplu, arka planında dolgunluk taşıyan ve tüm bunları ilerici dünya görüşünün perspektifinden yansılayan bir metin oluşturmuş Suna Aras... Baştan sona bir sevgi seslenişi izlenimi bırakan şiirin ilk kesitinde, aynı damarda gelişen iç yaşantılar yoğun çelişkiler ve kırılmalarla aktarılıyor Uzaklıkla yakınlık, özlemle birliktelik, sıcak duygularla içten içe bir kırgınlık birlikte duyumsanıyor bu dizelerde. Sevilen ama nicedir ayrı kalınan bir insan var Zorunlu bir ayrılık bu... Daha ilk dizelerde O'nu yasaklı, kaçak ya da benzer çağrışımlarla algılıyoruz: " Sarhoş duygular basıyor yüreğimi/ Yasağın kırmızı korkusu/ Adını unuttuğum/ Yanlarına düşüyor " Ozan - ya da kurguladığı seslenici adamakıllı uzun, yıpratıcı bir ayrılığın varlığını sezdiriyor Duyduğu acıyı dile getirdiği kadar (Yurtsuz ayrılıklar gitmek), O'nun için duyduğu kaygıyı da döküyor dizelerine: "Özsuyu çekilen/ Ellerin oluyorum birden"

Şiirin ikinci kesitiyle birlikte, başlangıçta şöyle bir tanıştığımız duygular, daha somut, billurlaşmış ifadelerle serimleniyor İçten içe bir sitem duygusunun boyverişini ayrımsıyoruz: "Ağrılarım/ Işığa sancılı durmandandır/ Korkundandır/ Acıyı hallaçlamam" Besbelli bu sitem, ayrı yerlere yürümekten, farklı inançlar beslemekten kaynaklanan bir tepkiyi dışa vurmuyor Tersine, köklü paylaşımlarla, onların kotarıldığı ortak bir geçmişle desteklenen bir duygudaşlık şiire geniş bir soluk gibi yayılıyor adeta... Daha çok, önceleri yaşam içinde örtülü kalıp sonradan açığa çıkan, ya da aynı noktaya farklı tercihlerle, farklı yordamlarla yürümenin biçim verdiği ayrıksılıklar dile geliyor: "Sesime/ Silahla bakan/ Düşümle ürperen/ Ağzına büyüyorum...", "Unutkanlığın yüzümedir/ Tersine düşüyorum görmüyorsun.. ", "Ayrı yollardan gidiyoruz/ Yanlış adreslere" Artık söylenenlerde umarsızlık... gitgide umutsuzluk egemen olmaya yüztutuyor. Başlangıçta, ucunda aynı şeyleri görerek, onlara birlikte ulaşma ereğiyle tutulan yol, şimdi yitimlere, aykırılıklara, ayrılıklara adım attırıyor onları. Geride.. yanlış sapakların öncesinde kalmış güzelliklere, çok uzaktan bakılabiliyor artık: "Sesim sus oluyor/ Dudağına büyüyor parmakların/ Düşüyorum/ İki arasına yalnızlığın" Yalnızlığın iki arasına düşen, O'nunla da O'nsuz da yalnızlığın kaçınılmazlığını duyumsayan Ozan, her şeye karşın suçlu olanın bir zamanlar birlikte çıkılan yol olmadığını, yanlış sapaklara dağılmanın salt kendilerine değgin olduğunu içinde diri tuttuğu bir yürek coşkusuyla dile getiriyor son dizelerinde. Bu, tüm umarsızlığına karşın O'nun ağır basan yanını vurguluyor: "Yalnızlığıma kırgın / Senden kopuk yerlerini/ Topluyorum dünyanın" Sitemin, belli belirsiz suçlamaya evrildiği bu ifadede, güzelliklerden, güzel olandan yine güzel adına kopan sevgilinin artık duyumsayamadığı tüm anlamları, tek başına da olsa biriktireceğini dile getiren bir insanın duygularını paylaşıyoruz.. Burada dile gelen yaşam kesitine ister istemez Ozanın penceresinden bakan okurlar olarak için için haklı buluyoruz O'nu. Ancak, metne uyguladığımız bu semantik işlemi, anlam boyutuna ilişkin çözümlememizi eksik bırakmamak açısından, ikinci kişiye yönelen ve duyarlılık eksikliğini bildiren bu bakış açısının, iletişimsizlikle açmaza giren tüm ilişkilerde olduğunca birinci kişi için de farklı verilerle geçerli olabileceğine ilişkin bir not düşmemiz gerekiyor Bu da bizi psişik açıdan yeni bir olasılığa, duygudaşlık ilişkisi yaşadığımız anlatılardaki bir arka planda, kendini örtmeye çalışan bir suçluluk duygusunun barınma olasılığına götürüyor Şiirin anlam katmanlarına ilişkin bu saptamaların ardından, dil kullanımına geçerken, öncelikle gramatik açıdan herhangi bir aksaklığın olmadığını algılıyoruz. Bu sınavı geçen her şiirde olduğu gibi, bir sanat yapıtı olarak şiirin asal niteliklerine, yani estetik boyutuna yönelmenin böylece sırası gelmiş oluyor Retorik bir çözümleme açısından **Bir Mayısta Bir Karanfil Korkusu** şiirinin, genel çizgilerde olumlu bir izlenim bıraktığı rahatça söylenebilir Ancak, bu genel izlenimlerde, şiirin, birinci ve sonuncu dize öbeklerine çok şey borçlu olduğu da özellikle belirtilmeli.. Seslerin yatay ve dikey uyumu, sözcüklerin ardarda gelişinde birbiriyle uyarlı örüntülenişi, bir sonrakini ezmeyen ya da bir öncekinden kopmayan ritmik dizilişi bu iki kesitte daha bir firesiz çıkıyor karşımıza. Örnekse, "Sarhoş duygular basıyor yüreğimi" dizesiyle başlayıp, "Özsuyu çekilen/ Ellerin oluyorum birden" anlatımıyla soluklanan ilk dize öbeğinde, şiirin ana temasını bir çırpıda özetleyen, Ozanın duygu ve iç yaşantılarıyla okuru aynı boyutta buluşturan, bütünsel bir imgenin uygun söz akışı ve duraklarıyla örüldüğü bir giriş çıkıyor karşımıza. Ayrıca bu doku, zincirleme öğelerin doğal akışına yedirilmiş, zorlama izlenimler bırakmayan bir ünlü-ünsüz uyumuyla da destekleniyor Şiirin "Sesim sus oluyor" dizesiyle başlayan son kesitinde de retorik anlamda özdeş nitelikler algılıyoruz. Ayrıca yoğunluğun bir hayli tırmandığı bu bölüm, final için kotarılan imgenin, vazgeçişler ve tutunuşlar ikileminde insani tercihini belirleyen Ozana sağladığı estetik dayanağa da tanıklık ediyor Suna Aras'ın elimdeki üç kitabına dağılmış ve farklı ölçeklerde aynı başarıyı tutturan başka şiirleri de var Burada onları birer birer ele almak olası değil kuşkusuz; ancak ilk aklıma gelen birkaç ismi hiç değilse anmak istiyorum: **İkl Arası Yalnızlığın** kitabından İçindeler; **Tay Dedim Cız Dediler**'den Yolcula Beni, Düş Atları; **İn İnsana**' dan Sınamak... Ancak bu arada, Ozanın ürünleri içinde gezinirken, onlara tuttuğumuz ışığa takılan bazı başka örneklerde, yukarıdakilerden enikonu farklı niteliklerle birdenbire yüzyüze gelişimiz, bizi yeni bir dönemece götürüyor Söze girmeden önce, burada karşımıza çıkan belirgin örneklerden birini birlikte okuyalım:

İĞNELİ BEŞİK

Kıvranıp bükülürüm
Dönüp dururum çıkmaz
Yaşam iğneli beşik

Ben ise çırılçıplak

Bir yanım aç ordusu
Bir yanım ilim kanı
Bir yanım çirkinliğin
Beslenmiş can damarı

Sözümü sürüp köze
Düştüm yüzüm üstüne

Hani gülen dudaklar
Masallarda vardı ya
Hani sevda üstüne
Ninnisiyle büyüdüm
Nerde benim düşlerim

Şiiri yel götürdü
Fideyi bel götürdü
Bir yanım alevlerde
Bir yanım don götürdü

Sağım solum
Eşkıyadan geçilmez
Bir de kalkmış
Dağa çıkmış diyorlar.

İğneli Beşik, **İki Arası Yalnızlığın** adlı kitabın 54. sayfasında yeralıyor. Eğer anımsarsanız, Bir Mayısta Bir Karanfil Korkusu'na ilişkin saptamalarımızda sözcüklere göre içerik değil, içeriğe göre sözcükler seçildiğine değinmiştik... Oysa şimdi okuduğumuz bu üründe, üstelik aynı kitapta yeralmasına karşın, diğeriyle taban tabana zıtlaşan şaşırtıcı nitelikler çıkıyor karşımıza. Artık burada, daha önceki örneklerde bulguladığımız düşünce, duyarlık ve anlam boyutunu, yani şiirin estetik arka yapısını algılayamıyoruz. Bu da şiirde içeriksel bir dolgunluk yerine, basmakalıp ve çözük anlam birimlerinin, hiçbir özgünlük taşımayan tekerlemelerin çağrışımını taşıyor bize... Kimi biçimci şiirlerde gündeme gelen, estetiğin içerikte değil de biçimsel dokuda kotarılması olasılığı ise daha okumanın başlangıcında dışavuran gramer aksamalarıyla birdenbire imha oluyor. Sanatlık kaygılara yaslanmadığı halde, yazıldığı dili yapıbozumlarına - anlam değil - uğratan bir metinde estetik nitelikler aramanın boşunalığı çarçabuk dayatıyor kendini. Örneğin, Ozanın kimi başka şiirlerinde olduğunca yerel dil kullanımı sözkonusu değilken, ikinci dizedeki "durarım" yazılımını anlamlandırmak hayli çetrefil bir iş haline geliyor. Bu niteliklerle belirlenen benzer örnekleri diğer kitaplardan rastgele seçimlerle çoğaltmak da olası: **İki Arası Yalnızlığın**, s. 30'dan... "Yaşamak deniyorsa ölümü soluyana" dizesinde özneyle onu niteleyen arasındaki ilişkiyi çözümleyebilmek için, okurun tümceyi yapı değişikliğine uğratması gerekiyor. Bu durumda da iki olasılıklı bir çözüm çıkıyor ortaya: "Yaşıyor deniyorsa ölümü soluyana" ya da "Yaşamak deniyorsa ölümü solumaya" Bu **kez Tay Dedim Cız Dediler**, s.11'den bir alıntı: "siz köhnemiş değerlerin çirkinleşmiş dilcisi" Sanırım buradaki tekil-çoğul uyumsuzluğuna özellikle değinmek gereksiz...

İn İnsana, s. 55'ten: "Bu aşkı deniyen uzaklıklara" Ancak burada, deneyen sözcüğünün bir dizgi yanlışlığıyla "deniyen" olarak yazılma olasılığı da akla getirilebilir... Bu türden örneklerin, bu yazının oylumu açısından yeterince dile geldiğini düşünerek bu kez farklı bir alandan, daha çok içerikle açıklanabilecek bir örneğe geçiyoruz... **İki Arası Yalnızlığın** s. 53'ten

NE ÇOK AÇLAR
Kör prensleri
Taşıyor günümüze
Uyuz atlar
Ne çok açlar
Tanrım Ne çok açlar
Dünyaları çirkin
Diş etleri mor
Verdik aldılar
Verdik aldılar
Kalmışız ortada
Bir iskeletor

Bu ürünü bütünsel anlamda ele almanın pek de anlamlı olmadığını paylaşacağınız inancıyla, hemen asıl vurgulamak istediğim düzey kaybına, ola ki üstteki bir sözcükle uyaklı olması amacıyla kullanılan "iskeletor" deyimindeki çağrışım yüküne dönüyorum. Salt üstteki sözcüğün sonsesiyle uyak oluşturması için yalınkat anlamlara yer vermek bir yana şiir, kuşkusuz içeriksel doluluğa ve biçimsel yetkinliğe dayalı estetik bir yaratı. Estetik yaratım sürecinin tüm dallarında olduğunca, şiir de verili gerçekliği sanatın özgün yordamlarıyla betimleyen, yani yaşamı estetize eden bir çabayla denkleşiyor. Yaşamı estetize etmekse, onu estetik bir kanala akıtmak, özgün bir dille bir anlamda yeniden inşa etmekle eşanlamlı. Bu temel nitelik, savları ve niceliği ne olursa olsun tüm sanat yapıtlarında aynı kalan bir eşdüzleme oturuyor. Sıradan ve yalınkat yinelemelerle yaşamın basit kopyalarını çıkarmak şöyle dursun, verili gerçekliği son derece yetkin biçimde dile getirmiş kimi ürünlerin bile, estetik ölçütleri savsakladıklarından sanat yapıtı olma niteliği açısından tartışma konusu olduğunu da yakından biliyoruz. Ne Çok Açlar adlı metinde, adamakıllı özensiz bir dil kullanımının dışında, karşımıza bir de televizyon kanallarınca bozuntuya uğratılan dil bilincinin, yaygın medyatik söylemlerle gündelik yaşama sızdırılan dublaj kültürünün bir örneği çıkıyor: İskeletor... Az önceki saptamalarımız, böyle bir tavrın estetik yaratıyla ne düzeyde ilintilendirilebileceğine ilişkin yeterince fikir veriyor gerçi, ancak bu beni, Suna Aras'ın sanatçı tavrı konusunda aydınlatmaktan çok uzak... Hele sözkonusu sanatçı, egemen söylemlere karşı mücadelede en önde durması gereken bir insan olursa, bir o kadar da şaşırtıcı... Yaşamla ilgili en genel çözümleme çabalarından, tekil insan ürünlerine dek tüm anlamlandırma girişimleri, özünde verili çelişkileri aydınlatmaya dayanıyor: Bu çelişkilerin ağırlık noktası, ağır basan yönü ve bütünün belirlenimi... Ancak çelişkiler kimi zaman insanın karşısına öyle çetrefil biçimlerde çıkıyor ki... apaçık zorlanıyoruz. İşte o zaman çoğumuzun yaptığı şey aynı: Nesnel gerçekliğin hoşa gitmeyen yanlarını önümüzden kaldırıp, oyumuzu güzelden yana kullanmak, inancımızı egemen kılmak... İçimden gelen sonsözleri şöyle sıralıyorum Suna Aras, gerçekten nitelikli ürünlere imza atabilen, bu ürünlerinde içerik-biçim dengesini başarıyla uygulayan bir ozan... Böylesi yapıtlarındaki özeni, yayımladığı tüm şiirlerinde gösterdikçe, bu değerlendirmeleri sürekli hakedeceğe benziyor.

Bir Filme Nereden Bakılır?

Sabri KUŞKONMAZ

1

Yönetmen Mustafa Altıoklar'ın filmi hakkında çok yazıldı, tartışıldı. **İnsancıl** Nisan sayısında, İbrahim Demircan da doğru ve farklı bir yaklaşımda bulundu. Yazıdaki bazı saptamalar konusunda gerek MHP'liler, gerekse şeriatçiler çok daha katı ve hoşgörüsüzdü. Nitekim Kültür Bakanı'nın saldırı işareti ile birlikte filmin gösterimi Kayseri'de yasaklandı.

Evrensel yazarı Ali Erdem dışında, herkes filmi kendi cephesinden kıyasıya eleştirdi. Bu, "herkes"in içinde almadığımız ve yukarıda künyesini verdiğimiz kişi ve gruplar ise saldırdı.

2.

Bir filme nereden bakılır?

Bu sorunun birinci yanıtı, sinema salonunda perdenin karşısından, olmalı. Karşısında ve belli bir uzaklıktan.

Geçtiğimiz günlerde, televizyonda bir fast-food tartışma. Sanat, sanatsal yaratı, seyirci önünde, canlı olarak anında yorumlanıp, tartışılıyor. Ve anında yargıya varılıyor, sonuçlanıyor. Yaşlı, kısık gözlü, keçi sakallı bir zat, kinle konuşuyor;

- Devlet pornoya para vermiştir Nerede tarihimizi öven, milli değerlerimize sahip çıkan filmler, niçin böyle filmler çekiyorsunuz?

Sanatçının savunusu da fast-food;

- Dünyada bir türkün ilk kez uçtuğunu gösterdim. Böyle biri var Daha kimse uçmamışken...

Yönetmen yapıtını bu minval üzere savunmaya geçiyor Saldırılar karşısında da, özellikle tarihsel yanlışlık iddialarına karşı, belgesel çekmediğini ileri sürüyor Tartışma, karşı tarafın sığ sularında sürüyor.

Bir sanat yapıtı, öncelikle kendisini bizzatihi kendisi savunabilmeli. En azından genel anlamdaki bu savunmadan sonra, hâlâ savunulması gerekiyorsa, yaratıcısı savunabilmeli. Bundan sonrakiler, yani yazarlar, eleştirmenler ikinci halkanın içindedirler.

Ayaküstü televizyon tartışmasına telefonla bir tarihçi karışıyor;

Tarihsel yanlışlıklar, tamamiyle yanlış, öyle değil de böyleydi..

Çok izlenen bir tivi proğramında ayaküstü kafamızı doyuruyoruz. Yönetmen, içeriksiz, derinliksiz, sığ ve şoven değerlendirmeye, doğru olmayan bir konumlanışla karşılık vermeye, yapıtını savunmaya çalışıyor Aynı dili kullanarak yanlış yapıyor.

İri laflar ileri sürülüyor; Seksen milyarlık yapım deniyor, ibret deniyor Ancak sanat yapıtını irdeleme teğet geçiliyor.

3.

Bir filme tam karşıdan bakılması gerektiğini belirttik. İstanbul Kanatlarımın Altında filmine de tam karşıdan baktığımızda ne görüyoruz; öncelikle bu film, Türkiye'de çekilmiş bir yeli filmdir Yerli yapımdır İçeriğindeki yanlışlıklar bir yana, salt bu özelliğiyle bile bir olumlu puandır Çünkü hepimizin bildiği gibi, bu ülkede ve bu İstanbul kentinde, yerli film denince, altmışlı-yetmişli yıllardaki zengin kızın taşralı delikanlıyı burun kıvırarak küçümsemesi gibi bir eda takınan, küçümseyen bir kesiminin varlığını biliyoruz. Biliyor ve doğru bulmuyoruz.

Bu nedenle, bizim yıldızlarımızın yanında, bizim figüranlarımızın, ışıkçılarımızın, set işçilerimizin emeği olan yerliyapımlara ilk elden bir olumlu puan vermeliyiz. Bunu söylerken, Türk Sinemasının gerek estetik ve sanatsal, gerekse ticari başarısızlıklarını, endüstrileşememiş, sermaye birikimini oluşturamamış olması yönündeki düşünceye ulaşmak değil amacımız. Bu görüşün doğruluğu bir yana, asıl belirtilmek istenen, Avrupa ve Amerikan sinemasına koşullanmışlığın kırılmasıdır

Filmin ikinci olumlu özelliği ise, herşeye karşın, yönetmenin ve yapımcıların cesaretidir Eksikliklerine, yanlışlıklarına karşın, sanat yapıtına-ticari bir beklentileri doğaldır ki olmakla birlikte risk uzak değildir-seksen milyar yatırılmıştır Bu para ile repo yapılsa idi, eminim ki daha çok kazandırırdı, rantı son derece yüksek olurdu.

Bu iki olumlu yan dışında, filmin hem içerik, hem de biçimsel yanları, yönleri açısından bir dizi eksikliği var Bir kısmını İbrahim Demircan sayıp irdelemiş. Bunları çoğaltmak mümkün.

17 yy.başı İstanbul'unda, Hezarfen Ahmet, Lagari Hasan, Evliya Çelebi ve Bekri Mustafa hamamda alem yapıp, Boğaz'da sefa sürerler. Hezarfen ile Lagari bir yandan da uçma tartışmaları yapmaktadırlar Bu arada Galileo'dan haberler aldıkları gibi, ellerine Leonardo'nın da kanat yapımına ilişkin çizimleri geçer Daha filmin başında duyduğumuz Ömer Hayyam şiirleri ve İkarus söylencesinin yanında, Hezarfen'in, ilerleyen sahnelerde, kölenin yaralı memelerini iyileştirdikten sonra "memeler, memeler" diye naralarla sokağa fırlaması da bize Arşimed'i anımsatıyor. Bu aynı zamanda Hezarfen'in Arşimed'in "evreka, evreka" hadisesini bildiğini imler Aslında bunu bilmese bile kölenin memeleri her erkeğe o tür naralar attıracak denli güzeldir tabi.

Tüm bunlar, pırıl pırıl tablo bir İstanbul (burada yönetmenin minyatür sanatına atıfta bulunma savunusu tartışmalı) ve vasat evler önünde, sırıtan dekorlar önünde gelişiyor

Bu kişisel ana öykü ve örüntü, yeniçeri isyanlarıyla, iktidar mücadeleleriyle, kelle kesmelerle kaynayan bir arka plan önünde gelişiyor Yada böyle gelişmesi

düşünülmüş. Fakat düşünülen bir koşut anlatım, özellikle birinci bölüm sonuna doğru ve ikinci bölümde öylesine kesiliyor ki, hele o Kösem Sultan'ı bir kez daha görmek nasip olmuyor İkili anlatım, yan çatışkılar ucu açık öylece kalıverince, ana çatışma da yetersiz ve zayıf kalıyor Kötü adam niye kötü, Osmanlı Saray'ında niçin iktidar kavgası gibi ve buna benzer sorular ortada kalıyor Hele görüntünün her sahnenin ana bütünün tamamlayıcı parçası olması gerekirken, eksiklikler dili anlaşılmaz, kimi yerde de gereksiz kılıyor Tam karşıdan, iyiniyetle seyrettiğimiz filmin eksik yanı asıl buralarda. Kişilerin ve olayların dinamikleri, niçin ve nasılları, çatışkıların kaynakları inilmesi gereken derinlikler olarak algılanmaktan öte, çokca "film icabı" duygusu yaratacak biçimde ortada kalıvermiş.

4

Bütün bunlar bir yana, eğer hâlâ gösterimde ise gidip seyretmek, tam karşıdan seyretmek en doğrusu.

Bu film özelinde ve genel olarak da en önemli sorun, tivideki tartışmacılardan birisinin bakışında da şekillenen şoven ve faşist yaklaşım. Niye tarihimiz övülmüyor, veciz sorusunda biçimini bulan bu yaklaşımla hep karşılaşılır Sanatı hâlâ bir mersiye olarak gören bir anlayıştır bu.

Filmin tarihsel olaylar konusunda bir yığın yanlışı var, kabul. Ancak, bu yanlışlar olmasa da aynı saldırı gündeme gelecekti. Kusursuz bir yapıta da faşist anlayış hoş gözle bakmaz çünkü. Hiçbir kulp bulamazsa, kendisinin de aynısını yapacağı iddiasında bulunur Aslında, kusursuz sanat yapıtı saldırıya daha çok uğrar Yukardaki soruda hedef açıktır; övme. Eleştiri, derinliğe inme yorumlama ve değişimi dile getirmeyi bağışlamaz faşist anlayış. öv, yücelt, iri göster

Burada, Ord. Prof. Dr İsmal Hakkı Uzunçarşılı'dan bir alıntı;

"Şimdiye kadar Osman Bey adına ne bir kitabe, ve ne de bir sikke vardır..Kendisi ilk devirlerinde uçta bir aşiret beyi ve daha sonra uçbeyi olmuş ve beylik alameti olarak kendisine Selçuklu Hükümdarı tarafından tabl ve alem denilen davul ve bayrak gönderilmiştir Kendisine gönderilen bu alametler dolayısıyla, bazı tarihçiler ve bu hususta inceleme yapanlar bunu Osman Beyin istiklal alameti zan etmişler ise de doğru değildir çünkü daha sonraki devirlerde de diğer Osmanlı Emirlerine daha fazlasıyla benzeri hediyeler verilmiştir "

Bir filmde bu yaklaşımı ele alsanız, türklük düşmanı ilan edilirsiniz. Oysa, gerek Osman Bey gerekse Orhan Bey İlhanlılara her yıl vergi verip, istenildiğinde savaşlara asker gönderiyordu. Osman Bey 1298 de aşiret beyi olmuştur Aşiret beyliği ile devleti karıştıran anlayışlar, filmlere ve genel olarak sanat eserlerine tersinden baktığı için tabi ki anlayamaz.

Andığımız tarihçi aslına resmi söyleme sahiptir Alıntı da Türk Tarih Kurumu yayını olan Osmanlı Tarihi kitabından. Ancak, tarihçi, vak'a tarihçiliği gibi bir eksikliği taşısa da, laboratuvarında materyalist, günlük yaşamında idealist bilim adamlarına tam bir örnektir Övmek yerine vak'ayı gözler önüne sermektedir

Sanat yapıtına faşist yaklaşım örneklerini gördük ve yaşadık. Ancak, yaşanılanlardan çıkan sonuç, bu örneklerin çoğalacağı yönündedir

5.

Çok yinelediğim sorunun en son yanıtı; Bir filme tam karşıdan, yandan, önden bakılabilinir. Hatta ortada bir bez perde varsa, şeklen arkadan, esasen yine önden olarak bakılabilinir

Tek bakılmaması, baktırılmaması gereken ise, ırkçı, şoven faşist bakıştır Çünkü bu bakışta yoketme yaşam hakkı tanımama sözkonusudur.

Yılgınlık

işgal altındakilere...

yarın olacağı bir biz görmezdik
Tuna'ya atlayacak bir kadının
ve onu artık unutacakların
şaşkın yaşadıkları bir yerdeydik

yalnız bir köprünün üstünde
ışıklar aydınlatır aklı
gönül düğümü çözdüğünde
bilir ki kendisi haklı

bir şehir hep yenildiğinde
Macar kızı artık ağlarmış
insan aç yüzler gördüğünde
çiçek bile koparamazmış

bir Balkan köyünde dilsiz olmak için
hep bunun için insanlara açlığım
hatırımda kalanları vermek için
bakıp göremediğim, bir daha baktığım

İmran DUMAN

Ölümünün 81. Yılında Tevfik Fikret'i Anıyoruz(*)

Zihni T. ANADOL

"Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak" diye haykıran büyük şairimiz Tevfik Fikret'i ölümünün 81. yılında saygıyla anıyoruz.

O, 24 Aralık 1867'de doğdu,19 Ağustos 1915'te öldü. Döneminin en yüksek okulu Mektebi Sultani'yi bitirdi, oraya müdür atandı. Ne ki, baştaki yöneticilerle anlaşmaya elvermeyen namuslu kişiliği oradan ayrılmasına neden oldu. Bugün müze olan Aşiyan adındaki evine çekildi. Büyük toplumsal kavgasını oradan yürüttü. Elden ele dolaşan şiirlerini yurt içine saldı.

Yaşadığı dönem Osmanlı İmparatorluğunun en kritik, en karışık en çelişkili dönemidir. Düyun-u Umumiye denilen devlet borçları, emperyalistlerin yurdun bütün doğal kaynaklarına el koyması, batmak üzere olan imparatorluk, harpler, bozgunlar, yenilgiler, cahillik, yobazlık, açlık, vurgun, yokluk ve sarayla işbirlikçi saltanatı..

Çelişkiler birbirinin içine girmiş, kenetlenmiş. Çözmek, çözebilmek zor bunları Fikret için.. Peki ne yapmalıydı Fikret bu kördüğümü çözmek için? Başka aydınlar, yazarlar, şairler gibi bir valilik kapıp bir kenara çekilerek keyfine mi bakmalıydı? Hayır.. Fikret, kendince bir zillet olan bu aşağılıklara inmedi, bunlara tenezzül etmedi. Yokluk çeken, açlık çeken, en rezilane sömürüye uğrayan halkının yanında buldu kendini, hümmete değil, külfete giden yolu seçti. Vurguncuların, satılmışların simgesi haline gelen II. Abdülhamit'in despotizmi ile amansız bir savaşa girdi.

"Bir devri şeamet gene çiğnendi yeminler
Çiğnendi yazık milletin ümmidi bülendi
Kanun diye topraklara sürtüldü cebinlen
Kanun diye kanun diye kanun tepelendi... dizeleriyle başlayan *"Doksanbeşe Doğru"* şiiri günlük gazetelerin birinde ikinci baskı yapınca halk ayaklandı.. Abdülhamit, Meclisi Mebusan'ı açmak zorunda kaldı.

Tevfik Fikret, devrini bu denli etkileyen, devrine bir balyoz gibi damgasını vuran, toplumcu sanat tarihimizde eşi bulunmayan en büyük Şairlerimizden biridir.

Onun yaşadığı bu tarihsel dönemde Türk toplumunun en büyük, en aktüel sorunu feodalizmle burjuva arasındaki savaştı. Fikret, burjuvayı temsil eden ve despotizme karşı savaşım veren İttihat Terakki Fırkası'nın yanında buldu kendini doğal olarak, onların yanında savaşa katıldı. Apdülhamit'i devirip Anayasayı yeniden getirecek, meclisi açacak olan Selanik'teki Hareket Ordusu'nun kendisinden istediği Millet Şarkısı'nı yazdı.

Haksızlığın envaını gördük.. bu mu kanun?
En gamlı sefaletlere düştük. bu mu devlet?
Devletse de kanunsa da artık yeter olsun
Artık yeter olsun bu deni zulmü cehalet

On altı gün sonra Hareket Ordusu İstanbul'a geldi, saltanatı yıkıp meclisi açtı. Fikret çok sevinçlidir. Çünkü şimdi her şey düzelecek, sömürü, vurgun, terör, haksızlıklar ortadan kalkacaktır. O sevinçle Rücu (cayma) adıyla "Sana raci değil bu tel'inat" diye başlayan ve tüm kötülüklerin geride kaldığını anlatan şiirini yazdı.

Bu sevinç, bu umut da uzun sürmedi. Yeni gelen yöneticiler Yıldız Sarayı'nı yağmaladılar. Fikret'in ne kadar lânetlediği namussuzluklar varsa onların çok daha fazlasını yaptılar. Vurgun, terör, köprü başlarında gazetecileri öldüreneler ve bunların benzerleri...

Bu yetmiyormuş gibi, özellikle çalkantılı devirlerde beliren Pan-Türkizm, Pan-İslamizm akımları içine girdiler. Fikret ise kendini onların tam tersi olan ütopik sosyalizmin içinde buldu. Daha çok bilenen, keskinleşen bilinciyle kalemine sarılarak var kuvvetiyle onların baş sorumluları olan İttahat ve Terakki yöneticileri ile kıyasıya bir savaşa girişti, tüm tehditlere karşı sinmedi. Bir köşeye çekilip ah-vah etmedi. Dalga dalga yayılan coşkularıyla halkının yanında buldu kendini:

Bütün bu nazlı beylerin ne varsa ortalıkta say
Hasep, nesep, şeref, şataf, oyun, düğün, konak, saray
Bütün sizin efendiler, konak, saray, gelin, alay
Bütün sizin, bütün sizin, hazır hazır, kolay kolay

diyerek yüzlerine tükürdü.

Fikret ne yönetici sınıfın, ne de dincilerin şairiydi. Azap çeken insanların kurtuluşunu özlüyordu. Halk yığınlarını kişisel çıkarlarına kurban eden üst tabakaya, şöhret ve çıkar hırsıyla insanları savaşlara, yağma ve soyguna yöneltenlere, din afyonuyla uyutan, bilim ışıklarını söndüren ve yurdu karanlıklara boğup dünyayı zından edenlere ve gericilere karşı kalbi öfkeyle coşuyor, ezilen, sömürülen, azap ve ızdırap çeken bütün insanlara sonsuz bir şevkat ve merhamet duyuyordu. O çevresinin ve toplumun etkileri altında kalmadan durmadan kükredi. Kötümser oldu, sevindi, hayal kırıklıklarına uğradı. Fakat hiçbir zaman özlem duyduğu hür insan toplumu tezini savunmaktan yılmadı.

Yapılan saldırılar karşısında "Âşiyan"ına çekildi. Gürültüler içinde yıkılmakta olan imparatorluğun çöküşünü, bu çöküşü kolaylaştırmakta olan idare mekanizmasının çarkları arasında hür düşüncenin, insan haklarının ve özgürlüğün ezilişini derin bir acıyla, sonsuz bir azapla seyretti. Fakat hiçbir zaman hiçbir çıkarın sesi olmadı. Özlem duyduğu âlemin içinde yaşadı. Gerçeklere baktığı zaman ulaşmanın güç olduğunu gördüğü bu uzak hayale duygularıyla sarıldı. Her ütopist insaniyetçi gibi hastalığın nedenlerini, tedavisini bulamadığı için haksızlıklara başkaldırmakla yetindi.

Yaşadığı dönemin içinde Fikret'i incelediğimiz zaman onun niçin kötümser, niçin umutlu, niçin başkaldırıcı olduğunu anlayabiliriz. Fikret ölünceye kadar savunduğu ilkesinin yurtta en kuvvetli temsilcisi oldu. Onunla Mehmet Akif arasında başlayan fikir tartışmasının zamanımıza kadar gelmesi, bunun kişisel bir kavga olmadığını; özgür düşünce ile doğmanın, gericilik ve sömürücü sınıfın çıkarlarını güden ideolojiyle insani bir ideolojinin mücadelesi olduğunu göstermeye yeter. Gericilik yalnız tarihte kalmış bir sınıfın özelliği değildir. İlerici ilkelere ve ilerleme adımlarına karşı geçmişin köklerine sıkı sıkıya sarılan her zümre ve sınıf gericilik damgasını alnında taşır. Bu yüzden Fikret'e hücuma geçenleri gericiler safında görmek zorundayız.

Onun bu devrimci, savaşımcı kişiliğini, şiirlerinde görebildiğimiz ve kendisinin öğütlediği ana konuları şöyle özetleyebiliriz:

Zulüm, kendisine özgü güvensizliğin bir anlamıdır. Bunun içindir ki zulmün en büyük özelliği korkudur. Biricik besini de karşısındakinin korkusudur. Cesaretin karşısında korku yoktur. Onlar yaptıkları haksızlıklar yüzünden o kadar çürümüşlerdir ki bugün ancak sizin, benim, bizim bir araya gelip de sesimizi çıkarmayışımızdan güç alıyorlar. Onları bizim korkumuz yaşatıyor. Biz kendimizi toparlar, birleşirsek onların zulmü bir sırça köşk gibi yıkılıp gidecektir. İşte koca Fikret yetmiş yıl önce böyle haykırıyordu şiirleriyle.

Onun ölümünden bu yana tam seksen bir yıl geçti. O koca şair hâlâ çözmeye çalıştığımız aktüel çelişkiler içinde dipdiri bir bayrak gibi sallanıp duruyor önümüzde. Onu bu ölüm yıldönümünde saygıyla anıyoruz.

(*) Bu yazı Zihni T. Anadol'un Yön Yayınlarından çıkan Aydınlığa Omuz Verenler adlı kitabından alınmıştır.

Güller Fotoğraflar Yüzün

Giderken yüzünü burada bırakmışsın
Bembeyaz ipek bir şal içinde kan rengi gül
Bilerek yaptın yalnızlık sokulur diye
kuytularıma.

Resmini çizmeliyim
Çekilip loşluğuna, yeşil elmastır vadim
Yüzündeki naif anlamı yaratırken
Korkarım bir tek noktayı unutmaktan
yüzün hüznünün isyancı soylu yüzü
susarak yanıtlayan...

Fotoğrafını çekemedin diye/yok diye
fotoğrafın
Bilerek bıraktın yüzünü
boğulmasın diye yalnızlıktan...

Geceler uzar, sabrımla sabahı sağardım
arardım neresinde gizli yüzünün
çenenle alnın arasında devinen saflık...

İster ellerin buradaymış
yüzümle ellerin
ellerimle yüzün henüz
birlikte derlemediler gece çiçeklerini/ama
topladım/alnımda açan buselerini...

Cengiz Temuçin ASİLTÜRK

Dostluklarımız Yalnızlıklarımız

Afşar TİMUÇİN

Rahmetli anacığım bana çok kızardı. "Sen ne biçim adamsın oğlum, küt diye adamın yüzüne söyleyiveriyorsun, ayıp eğil mi?"derdi. Anacığım, benim pekçok yanıma alışamadığı gibi doğruculuğuma da alışamamıştı. "Ya söyleyeceksin ya da susacaksın anacığım, ortası yok bu işin"derdim. Annem bu huyumu ileride değiştireceğime inanıyordu. Kendisi kimseye gözünün üstünde kaşın var demezdi, neme gerek diye düşünür, doğrulardan sakınırdı. Bu yüzden bir tane bile gerçek dostu olmadı. Yüzüne gülenleri dost sanarak yaşadı ve öldü.

Benim kaç tane gerçek dostum oldu, bunu bilemiyorum. Ama ben dostluğu her zaman apaçıklık diye anladım .Beni eğlendirecek kimselere gereksinimim yoktu, ben insan olan insanı arıyordum. Yalnız kalmayı pek güzel becerebilen biri, ayrıca da yalnızlıkta daha verimli olduğunu sezen biri sokakta dost aramaya çıkmayacaktır Yıllar önce büyük oğlum kaygılanırdı. "Baba, günlerdir kimseyle tek söz etmedin, böyle giderse çıldıracaksın"derdi zaman zaman. Yalnızlıktan deliye dönmediğimi gördü. Kendiyle barışık insanların özel olarak birilerine gereksinimi yoktur

Yalnız kalmayı pek iyi bilirim ama dostluğa önem vermekten de geri kalmam. Dostlarımın benim gibi duyup benim gibi düşünmeleri gerekmez. Gerçek anlamda insan yüreği taşıyan her kişiyi kendime yakın duyarım. Ben sosyalistim, dostlarım da sosyalist olmalıdır gibilerden formüllerim yoktur benim. Dostluklarınızı dünya görüşleri gibi katı belirleyiciler üzerine kurarsanız hüsrana uğrarsınız. Dost bir hesapsız kişidir, önyargısız kişidir. Dostlar birbirlerinden bir şey beklemezler ama birbirlerine alabildiğine vermeye hazırdırlar

Ben yapay dostluklardan, dernek ya da kulüp dostluklarından korkarım. Kapalı toplumsal dizgeler içinde dostluk gerçekleşmez, ancak çıkar ortaklığı oluşabilir. Bu ortamlarda insanların birbirlerini gördüklerinde kocaman kocaman naralar atmaları sevginin büyüklüğünden değildir, boş bir gösteridir. "Vay, Hasan'cığım, ne haber yahu, özledik anam be!" Birbirlerini özlerler özlemesine de, birbirlerini bir kuru fasulyeyle olsun evlerinde ağırlamayı düşünmezler Dostların dışarıda buluşmaları benim sinirime dokunur Bizim için ya hep ya hiç formülü geçerlidir Şairin dediği gibi:"Ya hiç yokmuşsun gibi unutulursun\Ya bir dakka bile çıkmazsın akıldan."

Ben bir adamı evime çağırdım mı, rakısını elimle bardağına koydum mu, ona güzel lezzetler tattırmak için saatlerimi harcadım mı tamamdır. O artık benim dostumdur İlk gelecekler tedirgindirler. Gelmeyelim, zahmet vermeyelim gibi sözler gevelerler. Derim ki onlara:"Sakın tedirgin olmayın, istemesem çağırmam sizi; hem bize resmi konuk gelmez, gelenler dostlarımızdır, o da sofraya iki tabak daha koymak anlamına gelir ancak."Bizler yemekli yakınlıklarda çıkar elde etmeye çalışacak kadar bayağı insanlar değilizdir Dostlarımızın zaten bir çıkarı olamaz, şiirimizden başka insanlara verebilecek bir şeyimiz yoktur

Dostlar arasında pis insanlar dolaşırlar Bunlar kafalarında tilkiler, çakallar, fareler, yılanlar, köpekler gezdiren sefillerdir:oradan oraya söz taşıyarak dostların arasını açmaya çalışırlar."Bak senin için ne dedi biliyor musun, şöyle şöyle dedi. "Kaç kere dostlarıma söylemişimdir, bu tür adamlardan biri size gelir de "Afşar senin için şöyle dedi" gibilerden oyunlar çevirmeye yönelirse onları dinleyin, ama sonra konuşulanları bana iletin ve beni de dinleyin." Dostlarım pekiyi derler ama yapmazlar. Bir de bakarım içlerinden biri buruluvermiş. Zaman zaman birilerini sorarlar benden, ya hiçbir şey söylemem, susarım, ya da "Dünyanın en efendi adamıdır" gibilerden, "Alçağın biridir" gibilerden açık belirlemelerde bulunurum.

Rahmetli anacığım bir uyansa, huyumun değişmediğini görse ne çok üzülecektir Çünkü o doğruculuğumu gençliğime veriyor, ileride iyileşeceğimi düşünüyordu. Dünyanın en kolay şeyi bizim için bir insanı ölesiye sevmektir ve aynı zamanda bir çırpıda gözden çıkarmaktır Biz açıklıkların, apaçıklıkların insanıyız.

Geçenlerde bir arkadaşım, bir başka arkadaşımız için "O açık konuşamaz, senin gibi değil o, boynunu kessen doğrudan doğruya söyleyemez"dedi. "Patlasın, açık söylemiyorsa patlasın" dedim ben de. Açık söyleyemeyen dostu ne yapacaksın! Şu şudur bu da budur diyemeyecek kadar korkaksa bir adam, onun dostluğuna nasıl güveneceksin? Ben sözü dostumun dilinin altından cımbızla çekmeyi hiç mi hiç düşünmedim.

Her gün bana on kere yalan söyleyeceksin, sonra benim dostum olduğunu söyleyeceksin, olmaz bu. Dostlar birbirlerinin eksiklerini ya görmezden gelirler ya da gidermeye çalışırlar. Giderilemeyen olumsuz özelliklerine karşın sevebiliyor musunuz bir dostunuzu? O zaman siz gerçek dostsunuz. Bir dosttan yalancı diye uzaklaşabilirsiniz ama cimri diye uzaklaşamazsınız. Çünkü o istemeden, kendıne karşın, hatta kendini rezil ettiğini bile bile cimridir. Cimrilik bir hastalıktır, hastayı bırakıp gitmek olur mu! Yalancıyı, nadanı, arsızı, üçkağıtçıyı dost diye yanınızda gezdirir misiniz? Gerçek dost insani zayıflıkları bağışlamayı bilir.

Bir dostum benim değer vermediğim bir kurumdan ödül aldı, sonra da kendini kutlamamı istedi. Oysa ben ona daha önce o kurumdan ödül almamasını söylemiştim. Ödülü bal gibi aldı, ben bir şey demedim. Bunu bir insani zayıflık olarak değerlendirdim. Böyle bir zayıflık için dostumu gözden çıkaramazdım doğrusu. Ama dostum beni gözden çıkardı. Gerekçesi şuydu: dostlar aynı duyguları, aynı düşünceleri paylaşmalılar, dolayısıyla sen beni kutlamalısın, kutlamadığın yerde bu dostluk biter. Yapma etme dedim ama dinletemedim. Arkadaşım dostluğu kestiği gibi selamı sabahı da kesti. Şimdi beni gördüğü zaman yolunu değiştiriyor.

Ne olursa olsun geriye bir selamımız kalmalı. Yolda ayaküstü nasılsın iyi misin diye bir iki söz söyleyebilmeliyiz, sonra da kendi yolumuza gidebilmeliyiz. Dargınlıklara, küskünlüklere ne gerek var? Birine selam vermemek ne çirkin! Dostluklar yürümediği zaman geriye toplumsal bir gereklilik olarak arkadaşlığa benzer bir şey kalmalı. Bundan böyle hiç güvenemeyeceğiniz, hiç sevemeyeceğiniz biriyle de oturup bir çay içebilir, havalardan ve sulardan, siyasal durumun kargaşıklığından, pahalılıktan, gazetelerin boşluğundan sözedebilirsiniz. Bu ikiyüzlülük müdür? Hayır, değildir. Toplumsal yaşam bize sevemeyeceğimiz insanları saymamız gerektiğini öğretmiştir. Her insan değerlidir, biz ona dost gözüyle bakmasak da. Her şey eskisi gibi olsaydı daha iyi olmaz mıydı? Elbette olurdu. Ama eski güzellikleri yalanlar, ikiyüzlülükler, açık olamayışlar aldı götürdü. Şimdi artık saygıyla yetinme zamanıdır.

Dostlarım, ne olursunuz açık olun, açık açık eleştirin, açık açık olmaz deyin, açık açık sövün sayın. Kapalılık dürüstlükle bağdaşmıyor. Kim ne derse desin, her kapalılıkta bir saygısızlık yatıyor boylu boyunca. Gelin siz de açık olmayı öğrenin. Zararı yok, birileri size densiz desinler. İkiyüzlü olmaktansa densiz olmalı insan. Açıklık densizlik değil ya. Şu üç günlük dünyada değer mi kapalılığa?

İnsancıl'dan Yeni Bir Eser Daha...

Aydın ÖZTÜRK

Cumartesi Anneleri

Anımsamanın Zaferi

-Çıktı-

Ederi: 200. 000 TL.

İnsancıl Yayınları

Karınca İnsanlar ve Örgütsel Tavır

Müslüm KABADAYI

20 Mayıs 1996 Pazartesi günü Antakya'da bir imza günü vardı. Edebiyatımızın usta öykücülerinden Muzaffer İzgü, Barutçu Kitabevi'nde kitaplarını imzalıyordu. Biz, 21 Mayıs'ta da Antakya'da kalacağı konusunda bilgilendirildiğimizden o gün İnsancıl'da bir söyleşi yapma önerimizi iletmek istemiştik. Ne yazık ki 21'inde İzmir'deki imza gününe katılmak durumunda olduğunudan böyle bir olanak yaratamamıştık.

Muzaffer Ağabeyle kısa bir söyleşimiz oldu. Çukurova'nın verimli ve sıcak toprağından çıkan Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Abidin Dino ve diğer "Değerler" üzerine konuşuyorduk. O sırada ince ve uzun parmaklarıyla masaya vurarak diyalog kurmak isteyen biri karşımızda dikilmişti. Bu kesik ama güzel sesiyle konuşan delikanlıyı tanımıştım. O, hemen Muzaffer Bey'le konuşup meramını anlatmak çabasındaydı. Oysa şiirleri üzerinde daha önce bir konuşmamız olmuştu; ama o heyecanla beni anımsayamamıştı herhalde.

Muzaffer Bey'e bir şiir okumak istediğini belirtti ve "Seve seve dinleriz"cevabını alınca tüm dikkatini vererek şiirini dillendirdikten sonra, bunları bir kitap halinde yayınlamak çabasında olduğunu vurguladı. Bu konuda ne yapması gerektiğine dair bilgilenmek istedi. Çocuklara yönelik öykülerindeki incelikle Muzaffer Bey, "Evladım, sen hiç bu şiirlerini dergilere gönderip yayınlattın mı?" diye sordu. Delikanlı "Hayır, yayınlanmadı. Ama ödül alan şiirlerim var"dedi. Bunun üzerine kaşlarını çatarak ve gözlüğünün üzerinden bakarak Delikanlı'ya şunu söyledi usta yazarımızı "Önce bir dergi köprülerinden geçmelisin. İnsanlar seni okumalı, eleştirmeli ki, yayınevleri aracılığıyla kitabını yayınlatabilmelisin. Yoksa kendi çabanla bir kitap yayınlarsan elinde kalabilir. Belki çevrenin dışına da çıkamazsın."

Bu genç şair Ümit Hamurcu'ydu. Daha sonra adını başka bir yerden de hatırlar gibi oldum. Kütüphanemdeki kaynakları tararken HAFAD'ın yapığı bir yarışmaya katıldığını öğrendim. Mehmet Tekin'in yayına hazırladığı ve 1994'te Antalya'da yayınlanan "Şiir Demeti"ndeki şiirini okudum. Birden birçok şey film şeridi gibi kare kare gözümün önünden geçti. Daha sona da bir noktada tümü düğümlendi. Kültür ve sanat oluşturmanın kapitalizm koşullarındaki zorluğa ve alternatif yaratmanın yolları.

İnsancıl Antakya Temsilciliği olarak, bu alanda üç boyutlu çalışmamız oldu şu ana kadar. Birinci boyut, şiir, öykü, roman, deneme vb.türlerde ürünleri olan onlarca arkadaşımıza dil, teknik ve içerik yönünden tartışarak katkıda bulunma şeklinde gerçekleşiyor. İkinci boyut ise İnsancıl Antakya ve Adana Temsilcilikleri olarak çıkardığımız İnsancıl Güney Eki'nde birçok arkadaşımızın ürünlerine yer vermekle zenginleşti. Üçüncü boyut ise, iki kez düzenlediğimiz "gece"lerle genç şairlerimizi kitlelerin önüne çıkarmak olarak anlam kazandı. Şımdilerde ise, merkezi Ankara'da bulunan KAR-YA(Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Üretim Kooperatifi'nin Antakya Şubesi'ni oluşturmakla meşgulüz. Ki, bu Kooperatif aracılığıyla sanatsal-estetik niteliği güçlü olan kitapların yayınlanması olanağını yaratmak istiyoruz. İşte o zaman, okur-yazar bütünleşmesini, dayanışmasını örgütleme fırsatını da yakalamış olacağız.

Peki süreç bu iken, yaşanan sorunlar ne? Bir kez kapitalizm, büyük yayınevi ve tekeller elinde denetime aldığı kültür-sanatın piyasasını da oluşturmaktan geri kalmıyor. Topluma yozluğu dayatıyor. Peki, devrimci, halkçı ve sosyalist olduğunu iddia eden sanatçılar ne yapıyor? Çoğunlukla bireysel çabanın içinde kaybolup gidiyorlar. Ya piyasa oluşturanların yozlaşması içinde eriyorlar ya da dışe diş inatla örgütlü sanatı yaratma mücadelesi veriyorlar. Biz, ikincisinin onurlu bir yol olduğundan hareketle değişik kuşaktan sanatçılarımızı buluşturmayı, eleştirel bir ortam yaratmaya, daha önce İnsancıl'da yayınlanan bir yazımızda dillendirdiğimiz üzere "Bilinç ve İnanç Okulu"nu oluşturmayı hedefledik. Bunun meyvelerini Antakya'daki yeni gazete ve dergi çalışmalarında da görmekteyiz. Örneğin, Samandağı'nda sönmüş bir yanardağ gibi duran Ozan Telli Ağabeyimizin insani güzelliğini, gecelerimizdeki güzel şiirlerinde yeniden harladık. Harlattı. Biz Muammer Doğan arkadaşımızın iki metre karelik büfesine sığdarmaya çalıştığı o derin birikimlerini İnsancıl Bülteni ve Defne gazetesi'nde topluma sunduk. Sundu.

Lise öğrencisi ve deneme ustası olmak yolunda ilerleyen Serkan Mirioğlu, insanlarla olanaklarını paylaşmaktan mutluluk duyan ve sevdalı şiirlere gömülen Haydar Nur'a, sanatı çevresiyle güzelleştirmeye çalışan ve "Sevdam Gecemde Işık "şiir kitabıyla dipten yol alan Heysem Yolcu, içtenliği ve güzelliğiyle gecelerimize renk katan Seval Turunç, hep kendilerini var etmek için başkalarının var olmasını önemseyen insanlar olarak ortaya çıktılar. Resim çalışmaları, müzik merakı ve delidolu dostluğuyla Ali Taş'ı, çiçekler arasında etkinliklere büyük destek veren Leyla ve Niyazi Sakallı'ları, böbreğiyle yaşama mücadelesi veren ve İnsancıl'ın sevdalı emekçisi Yusuf Receboğlu ile gür sesli Nimet Dibo'yu, güzel insan Hasan Tür'ün İnsancıl'da gülümseyen yüzünü ve daha nice fedakar

insanı bir araya getiren bu ikinci yoldu. Yani devrimci sanatın insani gerçekçilikten feyz alan ortaklaşa hareket etme güzelliği... Bu güzelliğin içinden geçip soysuzlaşanlar ya da "kuru köktenciler"çıkarmadı mı? Çok... Ama onlar artık insanlık serüvenimizde yoklar. İnsanlaşma kalburunda elenmeden güzelleşenler devam ediyor yolculuklarına.

Şimdi bu yolculuktan çıkardığımız sonuçlar üzerinde durmak istiyoruz. Bir kez, her yalınlık bir yaşam kahramanlığıdır. Bu kahramanların maceraları, karakterleri yolun niteliğine göre şekillenir. Dramlar, trajediler ve komediler sahnelenir. İnsancıl Antakya Temsilciliği' nin serüveninde çok çarpıcı dramlar yaşandı. Yaşantılar zinciri bir kültür de oluşturmaya başladı. Nedir bu kültür?

Kurumsal ve birebir insan ilişkilerinde devrimci sorumluluk.. Kurum ve kişileri ciddiye alma. Programlı çalışma. İnsanlarla birlikte tartışarak program oluşturma. Güven verici disiplin yaratma ve faydacı ilişkilere karşı savaş açma. Bu konularda başarılı olunamayan anlar olmadı mı? Kuşkusuz oldu ve bunlar deneyim hanemize yazıldı.

Bu süreçte yaşanan önemli bir olguya değinmek istiyorum. İnsancıl emekçileri olarak ortaya çıkan sorunları yüzyüze konuşmayı çok önemsedik. Hem kendi aramızda hem de diğer kurum ve kişilere yönelik durumlarda buna özen gösterdik. Bazı haksız söylentiler ve karalamaları bu yolla aştık ve dayanışmanın yararı konusunda yoğunlaştık. Buna rağmen, özellikle devrimci yapılanmalar arasındaki anlamsız sürtüşmelerin aşılamadığını görmek bizi üzüyor. Neden böyle oluyor? Bir kez devrimciler, ilişki biçimlerini ve tartışma yöntemlerini gözden geçirip diyalektiği bir yöntem olarak uygulama konusunda titiz değiller. Diğer yandan insanlık tarihini özümleme, güncel olanla genelin bağıntılarını açığa çıkarma ve özellikle kitle çalışmalarında devrimci kültür oluşturma konularında yozlaşma yerine cepheyi genişletmekte ve kapitalist-emperyalist güçlerin manevra alanlarını daraltmakta strateji ve taktik geliştirmenin bütünselliğinden uzaklar. Böyle bir yönelimin gerçekleşmediği zaman ve koşullarda içe dönük mücadele de, geliştirici olmaktan çok köreltici ve parçalayıcı etkisini gösteriyor.

Tam bu noktada İnsancıl ile KAR-YA'nın konumlanışlarına değinmekte yarar var. Ben, politik örgütlenmelerde yaşanan "kaptanın herkesten önce gemiyi terketme"tavrına sıkça tanık olmuş biri olarak, kültür-sanat cephesinde yaşanan "terkedişler"i de garipsemiyorum artık. Ancak bu gerçeğin çok iyi sorgulanması gerektiğine inanıyorum. İnsancıl'da da bu soruna sıkça vurgu yapılıyor. Sevgili Kaan Arslanoğlu, Cengiz Ağabey yanında dışarıdan da bu eleştiriler yapılıyor. Yani İnsancıl'da 500'ü aşkın yazar-şair bugüne kadar yer aldığı halde bunların örgütlenme eğiliminin KAR-YA'ya yansımamasını değerlendirmek gerekiyor. Yine, İnsancıl yayınlarından eseri çıkan bazı "sanatçı"ların bugün çok uzaklarda olmaları.. Bu iki ucu sivri değnek misali nereden baksanız insana batan bir durum. "İnsancıl'da erkek yazar-şairler çoğunluk oluşturmaları, kadınların aktivetisinin yetersizliğinden mi yoksa yayın kurulunun tavrından mı kaynaklanıyor?" sorusu da ayrıca dillendiriliyor. Bu sorunun çıkışı yanlış bir noktadan kaynaklanıyor. Çünkü İnsancıl bir yazar-şair örgütlenmesi değil. "Kadınlar için kota koymak" gibi bir "ilkelik" İnsancıl için söz konusu olamaz. Ancak, İnsancıl'da çıkan şiir ve düzyazıların dili, içeriği "erkek egemenliği"ni yansıtamaz. Bu bakımdan bazı yazılarda "erkekçe söylem"in öne çıkması eleştirilmeli ve özellikle egemenlik ideolijisi gündeme getiren yazılara İnsancıl yer veremez. Vermemelidir. Bir örnekle yayın kurulumuzun dikkatini çekmek istiyorum. Ö.N.Soykan'ın Nisan 1996 sayısında çıkan "Kadın Erkek İkileminde Erkek Ağırlıklı Söylemler"yazısı. Bu yazıya ilişkin Deniz Kaftangil'in gönderdiği eleştiri yazısı da İnsancıl'da yayınlanmalıdır. Kuşkusuz eleştiri niteliği taşıyan bölümleriyle...(*)

İnsancıl'ın kadınların devrimci aydınlanma hareketine katılımı konusunda ciddi bir açılım yapması mümkündür. Neden mi bunu önemsiyorum? 8 Mart 1996'da Antakya'daki Melodi FM radyosunun "Kardelen" programına kurumlardan konuşmacılar çağrılmıştı. Önerdiğimiz İnsancıl Emekçisi bayan yolarkadaşlarımızdan Zübeyde Oruç'u da güçlükle ikna ederek programa katılmasını sağlamıştık. İnsancıl'ın kadın konusundaki politikasını bilmemek gibi bir sorunla karşılaştık. Oysa İnsancıl'ın "insani gerçekçilik" anlayışının, insanın erkek-kadın gerçekliğini de evrensel boyutlarıyla içeren bir özü var. Sorun nerde? İnsancıl'ın kadın emekçilerinin üretkenliğini, kendilerini insani temelde ifade etme kanallarını geliştirememiş olmakta... Antalya İnsancıl Temsilciliği'nde bu inisiyatif gelişiyor.

Tekrar İnsancıl-KAR-YA ilişkisine yoğunlaşmak istiyorum. "İnsancıl'da teorisyenler" arasında yer aldığı başkalarına ifade edilen Mustafa Bayram Mısır'ın KAR-YA'dan istifası öğreticidir .Bu içten mücadele ile geliştirici ve birleştirici olmaktan hâlâ uzak olduğumuzu gösteriyor. Hele Mustafa Bayram'ın İnsancıl'ı Devrimci Kültür-Sanat Platformu olarak görmediğini belirtmesi kaba deyimle "yediği kaba pislemek" anlamına gelmiyor mu? Bu tavra üzülüyorum ama bir önleminin alınması gerektiğine de inanıyorum. O da bir okur-yazar bütünleşmesiyle yayın-dağıtım ve üretim süreçlerini devrimci alternatif tarzda örgütleme mücadelesi verecek KAR-YA'nın "sözleşme" üzerindeki kimliğini, bilim-kültür ve sanat anlayışını netleştirmekten geçiyor. "Toplumcu gerçekçilik-insani gerçekçilik" tartışmasını bir kavram tartışmasından çok kavramlaştırma tartışmasıyla sonuçlandırmalıyız. Böyle bir sonuç, Mustafa Bayram Mısır'ın yaptığı gibi mektup yoluyla değil, küçük kurultaylarla, konferanslarla sağlanır. Örgütlü çalışma bunu gerektirir. Bu nedenle İnsancıl'ın da temsilcilikler ve yazar-şairleriyle değerlendirme toplantıları yapmasında yarar görüyorum. Toplu tartışmaların verimli olması için gündemlerin baştan belirlenmesi ve tüm katılımcıların iyi bir, hazırlıkla toplantılara gelmesi önemlidir. KAR-YA Yönetim Kurulu'na ve İnsancıl Yayın Kurulu'na hem ayrı ayrı hem de bi[illegible]kte yapılacak toplantılar için hazırlık yapmaları öneri[illegible]nde bulunuyoruz.

Başlangıç i[illegible] sonucu birleştirmek durumundayım. Muzaffer İzgü'[illegible] Ümit Hamurcu'nun yönelttiği soruya ihtiyaç duyurt[illegible]mak için örgütlü çalışmanın inanç, güzellik ve başarısını mutlaka hissetmeli ve hissettirmeliyiz.

(*) İnsancıl'ın Notu: Sözü edilen yazı hakaret, sövgü temeline dayandığı için İnsancıl'da yayınlanmama kararı alınmıştır.

Devlet Tiyatroları'nda Pazartesi Toplantıları

Nezih GENÇLER

'Agon' tiyatro dergisinin 5. ve 6., **'İnsancıl'** dergisinin Aralık 95 sayılarında; Devlet Tiyatroları için taslak örgütlenme alternatifleri ve DT Sanatçıları DT Gn. Müdürlüğü - TC Kültür Bakanlığı ilişki ve çelişkileri üzerinde durmuştum. Burada; DT Sanatçıları'nın, son yıllardaki demokratik inisiyatif, talep, hak ve platformlarını, etki ve tepkilerini özetlemeye çalışacağım.

Özerk ve demokratik bir yapılanmada, belirleyici olan; tabandan gelen etki ve tepkilerdir. Bir sanat kurumunda, sanatçı inisiyatifinden ve diğer çalışanların katılımından yoksun her reorganizasyon; başarısızlığa mahkumdur.

Son yıllardaki, Kültür Bakanlığı - DT Genel Müdürlüğü ilişki ve çelişkileri, değişik süreç ve katmanlarda yeterince dile getirildi. Sanatçı ve diğer çalışanlar düzeyinde yaşanan olaylar da, çeşitli platformlar ve basın-yayın organlarıyla kamuoyuna maloldu. Böylece, tabandan gelen demokratik direniş, talep ve kampanyaları, bunların sonuçlarını ve de en önemlisi; Devlet Tiyatroları'nı özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturma mücadelesinin dönüm noktası olan **'Pazartesi Toplantıları'**nı yakından izleyip, olup bitenleri öğrenme olanağını bulduk. Bu olanak, bazı meraklıların dedikodu ve tatmin aracı değil; her insanın, her vatandaşın, her 'tiyatro seyircisi'nin hakkıdır.

'Agon'un 6. sayısında da belirttiğim gibi;1992 yılında, *"Fikri Sağlar'ın bakanlığa başlamasıyla birlikte DT'de 'üçlü yönetim', 'geçiş yönetimi' gibi önemli zaman ve insan kayıpları dikkat çekmektedir. Başlangıçta, DT Sanatçıları'nın hazırlıksız ve inisiyatifsiz olduğunu, Gn. Müdürlük ve Bakanlık düzeyinde yürütülen demokratikleşme ve özerkleşme çalışmalarını geriden izlediğini görüyoruz."* Bakan; bir kısım Ankara DT Sanatçısı'nı, Büyük Tiyatro fuayesine toplayıp, göstermelik bir **"Koordinasyon Kurulu"** seçtirmişti. Bu kurul da; *bölgelere, 'yeniden yapılanma için, yeni yasa taslağı ile ilgili önerilerini ve seçtikleri temsilcilerini 10 gün içinde Ankara'ya göndermeleri'* çağrısını yaptıktan sonra -bu kadarcık "katılım"ı yeterli görüp- kendini feshetmişti. Biraraya gelen 'Bölge Temsilcileri', bir **"Yasa Hazırlama Komisyonu"** oluşturup, yeni yasa taslağı çalışmasına başladılar.

1992'de; 'Yasa Komisyonu'ndan başka, sanatçı inisiyatifi ve koordinasyon için sürekli bir girişim ya da oluşuma rastlamıyoruz.1992 yazında, **200 DT Sanatçısı, Bozkurt Kuruç'u Genel Müdürlükten istifaya davet etti**. Bozkurt Kuruç, basına verilen demeçlerle de "istenmeyen adam" ilan edilmişti. Yerine,1992 sonunda, Yücel Erten atandı. Bu sezonda, bir grup sanatçı, Gn. Müdürlük ile birlikte, **"Arada Bir"** adlı haber bülteni çıkardılar. Bu arada, 'Yasa Komisyonu', çalışmalarını tamamlayıp, taslağı, Gn. Müdürlüğe sundu. Bu 'Yeni Yasa Taslağı'; Genel Müdür'ün sanatçılar tarafından seçilmesine ve 'Birim Tiyatrolar'a dayalı, özerk-demokratik bir reorganizasyon içeriyordu.

1993 başlarında, İstanbul DT'nin **30 Sanatçısı, Pilot Uygulama** olarak bir **'Birim Tiyatro'** kurmak üzere, Gn. Müdürlüğe başvurdular. Daha sonra, yine İstanbul'dan **10 DT Sanatçısı**, birlikte çalışıp bir oyun sahnelemek üzere, Gn. Müdürlüğün olurunu talebettiler.1993 başı ve yazı, 'Yasa Komisyonu'nun, hazırladığı taslağı hukuk diline göre düzenleyip, Bakanlığa, oradan da Başbakanlığa göndermeye çalışan Gn. Müdürlüğün uğraşılarıyla geçti.1993-94 sezonunda; Gn.Müdürlük, **bölgelere, repertuvarlarını kendileri yapma** olanağını tanıdı.

1993 sonlarında, aylık **Devlet Tiyatroları bülteni** çıkmaya başladı. İstanbul 'Birim Tiyatro' pilot uygulaması, Gn. Müdürlükçe de uygun görülmüş ve desteklenmiş; 'Birim Tiyatro' başvurusunu yapan İstanbul DT Sanatçıları'nın da katkılarıyla,1994 başında, **DT, yeni bir sahne kazanmıştır**.10 İstanbul DT Sanatçısı'nın **talepleri** de Gn. Müdürlük'çe uygun görülmüş ve gerçekleşmiştir.

Yine 1993 yılı sonunda, Ankara DT Sanatçıları'nın, kendi aralarından seçtikleri "İnisiyatif Grubu" tarafından organize edilip başarıyla yürütülen **"Pazartesi Toplantıları"** DT tarihinin en önemli hareketidir. Kurumun, özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulması için olduğu kadar, günlük pratik sorunların da tartışılıp, çözüm yollarının arandığı, vazgeçilemez demokratik bir hak ve platform olarak gelenekleşen 'Pazartesi Toplantıları'; üzerinde titizlikle durulması, desteklenmesi, sahip çıkılması ve sürdürülmesi gereken yaşamsal bir kazanımdır. Benzer toplantılar, diğer bölgelerin sanatçıları tarafından da başlatılmıştır. Her 'Pazartesi Toplantısı'nın nasıl gerçekleştirilebildiği, 'İnisiyatif Grubu'nun toplantı çağrıları, toplantı gündemi ve tartışmalar kamuoyuna anlatılmalıdır. Bu güne kadarki ve bundan sonraki toplantıları belgelemek; **tarihi bir görevdir.**

1993-94 sezonu başından beri; gerek personel atamalarında, gerek repertuvar açıklamasında, Bakanlık müdahaleleri yoğunlaşmıştı. 'Pazartesi Toplantıları'yla; bir yandan, özerk-demokratik yapılanma ve 'Birim Tiyatrolar' sanatçılar arasında tartışılıp tabana maledilirken, diğer taraftan da, antidemokratik baskı ve müdahalelere karşı neler yapılabileceği tartışılıyordu.

Böyle bir ortamda, Genel Müdürlük, sanatçı inisiyatifini hayata geçirebilmek ve Bakanlık müdahalelerini asgariye indirebilmek için, DT Sanatçıları arasında bir **referandum** gerçekleştirdi. *Tarafınızdan seçilmiş bir Genel Müdür (Genel Sanat Yönetmeni) ve İl Müdürleri (Sanat Yönetmenleri) ile yönetilmek ister misiniz?"* sorusuna, sanatçıların büyük çoğunluğu **evet** yanıtını verdi. Dönemin Gn. Müdür'ü Yücel Erten; makul bir seçim takvimi oluşturulup, **DT Sanatçıları'nın seçecekleri** bir Gn. Müdür seçimine gidilebilmesi için, şartlı istifasını, Bakan'a sundu. Bakan, gayrıresmi Gn. Müdür adaylığı önceden belli olan Tamer Levent'i, vekaleten Gn. Müdürlüğe atadı. Seçim; Bakan'ın ve Tamer Levent'in "marifetiyle", ne yazık ki, tüm **idari ve teknik personelin de katılımı** sonucu, populist ve makyavelist bir "acele eğilim yoklaması" olarak gerçekleştirildi. Tamer Levent "seçilmiş" ve Gn. Müdürlüğe atanmıştı.

Bu durum; 'Pazartesi Toplantıları'nda, her yönüyle, derinlemesine eleştirilmişti. İllerdeki Sanat Yönetmenleri'nin de aynı popülist yaklaşımla seçtirilmek istenmesi üzerine, **200'e yakın Ankara DT Sanatçısı**; özerkliğin, sanatçıların meselesi olduğunu, *"sanatçıların referandumu ile kazanılmış bir hak olan seçimlerde, sanat yönetmenlerini sanatçıların seçmesi ve yönetim kurullarındaki teknik ve idari temsilcilerin de, ilgili kesim çalışanları tarafından seçilmesi" gerektiğini, "bunlar olmazsa, seçimlerde aday olmayacak ve oy kullanmayacak"*larını yazılı olarak kamuoyuna bildirmişlerdi. DT Sanatçıları'nın büyük çoğunluğu bu seçimlere katılmadı.

1993-94 sezonu sonlarında, Gn. Müdürlükçe, "Sanata Evet" kampanyası başlatıldı.1994-95 sezonunda, bölgeler, repertuvarlarını kendileri yapmaya devam ettiler.

1994-95 sezonunda, 'Pazartesi Toplantıları İnisiyatif Grubu', her toplantıdan sonra bir **Pazartesi Mektubu** çıkararak, tüm bölgelerdeki sanatçılara postalamaya başlamıştı. Bu, 'Pazartesi Toplantıları'nın bölgelerde de başlamasına katkıda bulunmuştur. Örneğin İzmir'de, Trabzon'da.

Bakanlık;1992'de, Bozkurt Kuruç'u görevden alırken, birtakım usul hataları yapmıştı. Bu yüzden, Gn. Müdürlük makamı;1994-95 sezonunda, Bozkurt Kuruç ile Tamer Levent arasında oynanan bir tahteravalli oyununa döndü. Sonunda, "ihale" Bozkurt Kuruç'ta kaldı. Bir grup Ankara DT Sanatçısı; *"yasanın çıkması uzun süre alacağı, içinde bulunulan krizin aşılabilmesi ve 'kan kaybı'nın önlenebilmesi"gerekçesiyle,* Gn. Müdür'ün, sanatçılar tarafından seçilmesini içeren *"Kamuoyuna Açık Mektup"* hazırladı ve DT Sanatçıları arasında imzaya açtı. Bunun yanında; tıkanma noktasına gelen kurumun nefes alabilmesi için, mevcut yasanın bazı maddelerinde değişiklik yapan bir taslak oluşturmak üzere, DT Sanatçıları tarafından seçilen bir **Yasa Tadil Komisyonu** kuruldu. Bu komisyon; *"Gn. Müdür'ün sanatçılar tarafından seçilmesi, Birim Tiyatrolar'ın hayata geçirilmesi ve bir sansür mekanizması olan Repertuvar Kurulu'nun kaldırılması"*ilkelerine dayalı bir **Tadil Taslağı** hazırladı. Bu sırada,'Kamuoyuna Açık Mektup' bildirisinin altındakı **DT Sanatçıları'nın imzaları 350'yi bulmuştu** (DT'n[illegible]0 Sanatçısı'nın tamamına ulaşılamadığı halde). 'Yasa Tadil Komisyonu' ve'Pazartesi Toplantıları İnisiyatif Grubu' temsilcileri, hazırlanan 'Tadil Taslağı'nı ve 350 imzalı bildiriyi, hem Gn. Müdürlüğe hem de Bakanlığa sundular ve gereğini talep ettiler.

Bölgelerin; iki yıl süren, repertuvarlarını yapma özgürlükleri,1995-96 sezonunda ellerinden alındı.

'Pazartesi Toplantıları' platformu; 93-94 ve 94-95 sezonlarında, sanatçı dinamizminin özgürleştirilip, tüm bu inisiyatiflerin hayata geçirilmesinde birinci derecede aktif rol oynamıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak; basın-yayın organlarının ve demokratik kitle-meslek örgütlerinin Bozkurt Kuruç'u istifaya davet etmelerinde ve DT'deki alternatif reorganizasyon arayışlarının kamuoyuna maledilmesinde, 'Pazartesi Toplantıları'nın belirleyici etkisi şüphe götürmez.

Bu mücadeleler yürütülürken, 'Devlet Tiyatro, Opera ve Balesi Sanatçı ve Çalışanları'nın demokratik örgütü durumundaki **TOBAV**'ın yöneticileri, abesle iştigal etti, ediyor. Pasifliği ve vurdumduymazlığı, '*Sanata Evet*' oportunizmiyle gizlemeye çalıştı, çalışıyor. Ülkemizin, toplumumuzun ve kültür-sanatın Orta Çağ karanlığına itildiği bugünlerde, *"ilericilik-demokratlık-solculuk"* maskeleriyle oynanan bu **küçük esnaf** oyunu; ayrıca üzerinde durulması gereken, ibret verici bir tutumdur.

Tüm bu gerçekler açık-seçik ortadayken:

Bozkurt Kuruç'un antidemokratik ve baskıcı uygulamalarını protesto ederek görevlerinden **istifa eden DT İl Müdürleri'ne ve onlara oy veren DT Sanatçıları'na**, Bozkurt Kuruç'u istifaya davet ettiği için hakkında soruşturma açılan ve devlet memuriyet tarihinin en büyük para cezasına çarptırılan Genel Başkan'larını destekleyen **Kültür-Sen'li DT Sa-**

natçıları'na, İl Müdürü'nü seçimle değiştirmek istedikleri için haklarında soruşturma açılan **Trabzon DT Sanatçıları'na,** keyfi ve merkeziyetçi uygulamalardan, baskıcı, antidemokratik yönetimden, haksızlıklardan, kayırmalardan, dolaylı-dolaysız sansürden rahatsız olduklarını her zaman ve mekanda dile getirmekten çekinmeyen **İzmir'in, Ankara'nın, istanbul'un, Bursa'nın, Adana'nın, Diyarbakır'ın, Antalya'nın**, kısaca, **DT'nin tüm Sanatçıları'na soruyorum;** özerk ve demokratik reorganizasyon için vazgeçilemez bir platform olarak gelenekleşen **'Pazartesi Toplantıları',1995-96 sezonunda neden hâlâ gerçekleştirilemedi?**

Bunda, **'Agon'** 6'da belirttiğim *("DT Sanatçıları'nın, kollektif aksiyondan ve örgütlenme geleneğinden yoksun olduğu, en basit temel haklar ve özgürlükler konusunda bile demokratik refleksler gösteremediği')* gerçekler, birinci derecede rol oynuyor olabilir. Ancak bu "gerçekler"in olumsuz etkisi, geçtiğimiz yıllarda da sözkonusuydu. Ama 'Pazartesi Toplantıları' 2 yıldır yapılagelmişti.

Tarihin her devrinde ve her toplumda, alternatifi ve yeniyi savunanlar, başlangıçta azınlıkta kalmışlardır. Bu nispeten bilinçli azınlığın; çoğunluğa, gerçek çıkarlarını göstermesi, onların iş içinde bilinçlenmesi ve sonrunların çözülebilmesi için, birlikte örgütlenmeleri gerekir. Bu biraz sabır gerektiren, çileli bir iş. 'Pazartesi Toplantıları'nı gerçekleştiren 'İnisiyatif Grubu'; gerekli sabrı, tutarlılığı ve kararlılığı sergilemekte zaaf mı gösteriyor?

Ya da; 93 ve 94 yıllarının DT Genel Müdür ve DT İl Müdürleri; bugünkülere göre daha baskıcı, antidemokratik bir yönetim anlayışına sahip, merkeziyetçi, keyfi uygulamalardan, kayırma ve sansürden yana olan yöneticiler miydi? DT Sanatçıları, onlara tepki olarak mı harekete geçip 'Pazartesi Toplantıları'nı kotarabilmişlerdi? 1995-96 sezonunda, daha *"özgürce"* sanat yapabildikleri *"demokratik"* bir yönetime kavuşunca da, toplanmalarına gerek kalmadı mı? DT'de; ne konuşacak bir konu, ne tartışacak tek bir sorun ve ne de çözüm bekleyen en ufak bir problem var! Öyle mi?

Yoksa, insancıl bazı korku ve çekinceler mi rol oynuyor bu savsaklamada ve vurdumduymazlıkta?

Bazı DT Sanatçıları'nın dillerine doladığı; *"özerklik, demokratiklik, Birim Tiyatro, reorganizasyon, seçim tartışmaları, Pazartesi Toplantıları yetti artık! Biraz da* ***san'atımızı icra edelim abi****"* tekerlemesi; statükoculuk ve gericiliktir. Bu ortamda ve mevcut yapı içinde nasıl sanat yapıldığı ve yapılabileceği bellidir. *"Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım"* mantığı ve *"salla başını al maaşını"*yöntemi ile kurumu kangrenleştiren **"devletçi" gericilik, "liberal" gericiliğin** özelleştirme duvarına çarpar. DT'de, her türlü geriliğe ve gericiliğe karşı, özerk-demokratik reorganizasyon alternatifleri tartışılıp netleştirilmeli ve daha fazla zaman kaybetmeden hayata geçirilmelidir. Bunun plattormu da; 'Pazartesi Toplantıları'dır. DT'de, evrensel gelişim doğrultusunda bir sanatsal üretim ve özerk-demokratik yönetim: DT Sanatçıları'nın akıl ve eliyle - inisiyatif ve güdümüyle gerçekleştirilebilir ancak.

Yarım Kalmış Sevinçler

döverek öldürmüşler kardeşim metin'i
yürek vurgunu hüseyin öğretmen
önümde solgun bir resim alnında kan izi
bilmem neden hep böyle yarımdır sevinçlerim
say ki dağlardayım seninleyim ama
yine bir yerinden bıçaklıyorlar yüreğimi
çiğdemlerimi postallar ezmiş
boynu bükük navruzlarımın

Hüsniye AYHAN

Sanat ve Sermaye

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Hiç sevmediğim dergilerden biri olan Varlık'ın son sayfasının en son bölümüne sığınan bir yazının ara başlığı Sanat ve Sermaye. Tuğrul Tanyol adlı "simyacı" yazmış bu inci gibi yazıyı Altmışdördüncü sayfaya nakşedilmiş bu ipince duyarlılıklarla bezenmiş "para-kültür" yazısını okuyunca, yüreğime zemzem suyu serpildi doğrusu..

Ben, paranın ne demek olduğunu çok iyi kavrayan ve uygulayan bir kara kazan olan Kapalıçarşı'da öğrenmiş bir birey olarak, doğrusu ne denli az ve yüzeysel bilgi donanımına sahip olduğumu şappadak anlayıverdim Tanyol'un görkemli yazısını okuyunca.

Abdi İpekçi Mektup Yarışması'nı kazanan Enver Ercan'ın genel yayım yönetmeni olduğu anlı-şanlı ve cumhuriyet bayraklı Varlık'ın, gün gelecek Doğan Holding sahibi pek saygıdeğer Aydın Doğan'ın altı milyarlık roman ödülü kapitaline değineceğini adım gibi bilmeme karşın, neden bu denli geç kaldıkları konusunda heyecan duymadığımı söyleyemem...

Burjuvazinin sorunsuz medya oluşturma operasyonunun büyük bir parçası olan basının ikitellileşmesi"nin kocaman bir parçası olan Doğan Medya Center'da deterjanlı elleriyle ödülünü alan Enver Ercan'ın düşünce yoldaşı olan Tuğrul Tanyol, kültür ve sanatın anamalcı dizge tarafından içselleştirilmesini arzu ediyor

" Ne yazık ki Türk sermaye çevreleri kültür ve sanat konularında bir bilince sahip değiller Ama kültür ve sanat adamlarının onlara bu eksikliklerini sık sık anımsatmaları gerekiyor En azından sırtından trilyonlar kazandıkları bu halka karşı böyle bir borçları bulunduğunu öğrenmeliler, anlamalılar "

Yukarıdaki paragraf bana değil, Varlık'ın kalemşörü Tanyol'a ait. Kültür sanatın halklaşması gibi bir sorunsalı olmayan Tanyol ve Varlık, insana karşıt yayımlarını sürdürüyor

Yaşar Nabi Nayır öldükten sonra, bir ara umutlanır gibi olmamıza karşın ne var ki, Nayır'ın çizdiği gerici noktadan ileriye bir açılım sağlayamayan Varlık, Kemal Özer ekibinin ilerici sürecinin dışında hiç bir zaman halk için savaşım vermedi.

Anamalcılığın daha çok alınteri sömürmesi bağlamında kültürel ve sanatsal düzlem oluşturma gibi bir derdi bulunan Varlık, uygulayıcılarının kalemlerinin çarpıtmasından yararlanarak, başta"İkitelli Medya üstü olmak üzere, bir takım bağlaşıklarla ballı börekli ilişkiler içerisinde. Doğan Medya Center'da ödülünü alırken sorulan:"Mektup ne size göre?" sorusuna verdiği yanıtta:" Benim için hala en saf iletişim aracı."diyen Varlık'ın en üst noktasındaki Enver Ercan, aynı sütunlarda bakınız ne diyor "Ödül alan mektubu yarışma için yazdım. "Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu. .Hem saf ve araya kimseyi sokmayan bir iletişim aracı tanımında bulunacaksın, hem de yarışma için özel hazırlanmış mektup yazacaksın. Pes doğrusu.

Benim bildiğim çağdaş anlamda bir ödül,işlevsel olma gibi bir derdimiz varsa, o kişi yada o olayın belleklerden silinmemesi için kotarılır Örnekse, her ne denli devrimci bir insan olmasa da Abdi İpekçi, faşist kurşunlara hedef olmuş bir basın "şehidi"dir. Faşizme karşı bir eylem ve söylem geliştirme süreci yaratması gereken ödül, tamamıyla al gülüm-ver gülüm sarmalına endekslenmiştir

Salt bu ödül bile şunu göstermektedir: Faşizme karşı kapitalist yaklaşımlarla bir milim bile kavga verilemez. Hemen her türden gericiliğe olduğu gibi faşizme de ancak Marksçı bir düşünüş ve eyleyişle karşı konulabilir...

Sanat ve kültür insanlarını anamalcılığın daha "insani"sömürüsüne dayanak oluşturan "güruh olarak" algılayan Tanyol, Ercan ve Varlık'ın tüm bireyleri, bu düşüncelerini temellendirmek için binbir yola başvurmaktan erinmiyorlar

"...Doğan grubu o ödülü yine versin, ama o ve diğer sermaye grupları örneğin İngiltere'deki Art Council türü bir kuruluşun gerçekleştirilmesine katkıda bulunamazlar mı? Türk kapitalistlerinin bu görevi halka ve kültürlerine borçlu olduklarını anımsatmayı sürdüreceğim."

Roman ödülü için kalemini sivrilten ve anamalcılığın danışmanı gibi devinen Tuğrul Tanyol ile Enver Ercan ne de çok birbirine yakışıyor değil mi? Tıpkı tek yumurta ikizi gibiler maaşallah.

Sosyalizmi Akşehir Gölü'ne çalınan bir kaşık yoğurt mayası sanan zavallı sözde sosyalist yazarların payanda oluşturduğu Varlık, bu sol gösterip sağ vuran ünlüleri sayesinde anamalcılığın düşlerine hizmet etmeyi daha rahat sürdürebiliyor. Hem Marksçı olduğunu savlayan bir günlük gazetede yazılar yazacak, insanların sosyalist olması gerektiğini ileri süreceksin hem de Varlık'ta işadamlarına danışmanlık yapan insanlarla omuz omuza devineceksin. Hem Marksçılığı insancıllaştırma savaşımı veren dergilerde irdelemeler yapacak ve hem de anamalcılığın yeniden üretilmesi için mürekkep harcayan/ insan harcayan Varlık'ta düşünce bahçeleri yeşertmeye çabalayacaksın. Olmaz böyle bir şey Dünyanın hiç bir yerinde bu türden bir şey olamaz. Ama bizim topraklarımızda olabiliyor Bir yazar, bir düşünce insanı ayın belli günlerinde sosyalist, belli günlerinde nasıl kapitalist mantıkla deviniyor?Bir türlü usum almıyor doğrusu...

At iziyle it izinin birbirine karıştığı süreçlerin tipik bir uygulaması olan günümüz kültür ve sanat eylemliliği, tam da bu anlaşılmaz noktada yol ayrımına doğru hızlı bir biçimde ivmeleniyor Eskimiş ve kaşarlanmış aldatıcıların yerine alttan gelen yeni kuşak, sosyalist düşünüşten bir milim ödün vermeden, eski kuşaktan satın alınamamış olan düşün insanlarıyla birleşip, tarihin tekerinin yeniden (ve her zaman) doğru dönmesi anlamında üretime geçiveriyor...

İhanet çetelerine tek bir önerim var: Çok sevdiğiniz Nars'ın yaptığı gibi, son kez aynaya bakın: Yüzünüzdeki ihanet çizgilerini çok net biçimde göreceksiniz.

Milliyetçiliğin Paranoyası

Tunca ARSLAN

Bir insanın, başkalarını kandırmaya çalışması kötüdür. Bundan daha kötü olanı ise insanın kendini kandırmaya çalışmasıdır Birinci durumda, "kandırılma" durumu gerçekleşse bile "kandırılan" açısından gerçeğe ulaşma şansı henüz yitirilmemiştir Kendini kandıran insan ise gerçeğe ulaşma fırsatını büyük oranda kaybetmiş demektir Bir çıkmaz sokağa ilk adımını atmıştır, kendini kandırarak yürümeye devam ederse geri dönüşün de çok zor olacağını görecektir.

İnsancıl'ın Haziran 1996 tarihli sayısında yayımlanan "Turan Dursun, Kulleteyn ve Kürtler" başlıklı yazıyı okuyunca, yazıda imzası bulunan Baran Aydın'ın, yukarıda değindiğim her iki biçimiyle de "kandırmaya çalışma" eylemi içinde bulunduğunu düşündüm. Hatta yazarın "kendini kandırma aşaması"nı tamamladığını da farkettim.

Baran Aydın, yazısından anladığım kadarıyla, tümüyle etnik ve dinsel nedenlerden ötürü Turan Dursun'a öfke duyuyor ve Dursun'un belgesel-roman tarzında tarzında kaleme aldığı "Kulleteyn"i "Kürtlere küfür kitabı" olarak niteliyor "Kitapta baştan sona kadar Kürt halkına küfürler var Kürtler aşağılanıyor, yeriliyor, ilkel görülüyor" diyen yazar bu iddiasını her fırsatta tekrarlıyor Hem de bıktırıcı biçimde! Hep aynı şeyi söyleyerek, ne kadar çok tekrarlarsa kendini ve başkalarını kandırabileceğine inanarak: "Kürtler birçok yerde aşağılanıyor. Kitap, sanki Kürtler'i aşağılamak ve onların ilkelliklerini sergilemek için yazılmış" "Dursun, kitabının birçok yerinde bir ulusa hakaret ediyor. Kürtler'de sanki ahlak kuralları yokmuş gibi yansıtıyor" "Bir toplum kültürel ve ahlaki değerlerinden arındırılarak, hayvani bir yığın gibi gösterilmeye çalışılıyor" "Kürtler'in aşağılanmasına kitabın hemen her sayfasında rastlamak mümkün" "Dursun, bu çalışmasında insanları Kürtlerden nefret ettirmeyi aklına koymuş. Ana kurgusu bunun üzerine" "Amacı roman yazmak değil, Kürtlere küfür etmek, Kürtleri aşağılamak, horlamak" "Kürtleri aşağılayıcı bu tür sıfatlar kitabın tümünde var Zaten ama tema bu" "Bu tür yaklaşımlar kitabın birçok yerinde var Dursun, önce Kürtleri aşağılıyor sonra da Kürtlerle yaşamayı da katlanma olarak aktarıyor" "Dursun bir kere Kürtleri aşağılamayı kafasına yerleştirdiği için, bu konuda aklından geçen ne varsa döküyor" "Bir ulusu aşağılamak, küçük düşürmeye çalışmak ana temaları oluşturuyor" "Roman kahramanlarını konuştururken Kürtleri her fırsatta aşağılamayı ihmal etmiyor" (Alıntılar çoğaltılabilir, ama bu kadar "bıktırıcılık" yeterli! Zaten yazının "ana teması" da anlaşılmış oldu sanırım.)

Bunlar tümüyle mesnetsiz iddialardır, hezeyandan kaynaklanmaktadırlar ve ancak İBDA-C'nin dergilerinden birinde değil de **İnsancıl**'da yayımlanmış oldukları için "şaşırtıcı" kabul edilebilirler. Hele de yaklaşık üç sayfalık yazıda tek bir kanıtla desteklenememişlerse... Ancak yine de söz konusu yazı Türkiye sosyalistleri açısından büyük bir önemi taşıyor! Bu da İslamiyet'i de bir ilham kaynağı olarak gören kimi Kürt milliyetçilerinin "ruh halini" çok net gösteriyor olmasından kaynaklanıyor. İşin tam bu noktasında vurgulanması gereken bir şey daha var Baran Aydın daha açık yazmalı ve Turan Dursun'un yaşamı pahasına mücadele ettiği, kendisinin ise savunduğu "kültürel ve ahlaki değerlerin" neler olduğunu tek tek belirtmeliydi. Bunların "şeriatın değerleri" olduğunu açıkça savunmalıydı.

"Kulleteyn" yayımlanalı tam altı yıl oldu. Aradan geçen sürede 14 basım yaptı, Turan Dursun'un diğer yapıtlarıyla birlikte yüzbinlerce insana ulaştı, "anlaşıldı" ve Anadolu aydınlanmasının meşalelerinden biri oldu. Çünkü Turan Dursun, ülkemizde İslamiyet'i en iyi bilen insanlardan biriydi. O koskoca karanlığı yakından tanımış, yıllarca medreselerin taş odalarında yaşayarak öğrenmiş, müftülük yıllarının ardından ateizme ulaşmış ve tüm bilgisini Türkiye'nin emekçi sınıflarının hizmetine sunmuştu. Adını Şafii mezhebine göre içinde ne olursa olsun kirlenmeyeceğine inanılan yaklaşık 13 tonluk su barındıran bir havuzdan alan "Kulleteyn" Turan Dursun'un kendi yaşamına bakışı, kendi gerçeğini aktarışıdır Anlattıkları, bizzat yaşadıklarıdır ve asıl olarak materyalizmin

metafizikle, dinci gericilikle savaşını içerirler. Daha kitabının önsözünde kurallarını binlerce yıllık ilkelliklerden alan şeriatın ne olup ne olmadığını, insanları ne duruma getirdiğini, şeyh, ağa, molla üçlüsünün işlevlerini, ışık sızmasın diye örülen kalın duvarları anlatacağını belirtiyor Turan Dursun ve şöyle diyor: "Kulleteyn,12 yaşıma değin olan yaşamımın romanıdır. İsterseniz `roman' demeyin; `romanlaşan' gerçek. Kahramanı olan `Türko' benden başkası değil."

Baran Aydın'ın bütün takıntılarının kaynağı olan "Türko"luk meselesi ise romanın henüz başlarında,13. sayfasında anlatılıyor: "Babası `Türk' olduğu için `Türko' diye çağrılan çocuk. " Benzer bir konuya Şule Perinçek'le yaptığı röportajda da (**Turan Dursun Hayatını Anlatıyor, Kaynak Yay., Üçüncü basım Kasım 1993, s. 17-18**) değiniyor Turan Dursun: "Evet, babam Türktü, anam Kürttü. Fakat anam babamın yanında Kürt olduğunu pek söylemezdi, korkardı. Babam sürekli anamı kınardı, anamın yakınlarını kınardı. İki de bir sorardı:

Kürtler hep eşkiya olur değil mi?

Anam başlardı: He vallah doğru.

Kürtler çok kötüdür değil mi?

He vallah doğru.

Babam her ne derse anam, `He vallah doğru' derdi. Sonradan anama dedim ki, `Ana, niye babama sen hep he vallah doğru' derdin? Öyle görmüş öyle söylüyor. Çok tatlı bir insandı anam. Bir de ilericiydi. Birkaç yıl oluyor, öldü. Ben dinsiz olduktan sonra, anamı bir değişim içinde gördüm, çünkü konuşuyordum. Ama babam beton gibidir. Hiçbir şey işlememişti, olduğu gibi kalmıştır."

Baran Aydın'ın şöyle demesi mümkün: "Bakın gördünüz mü Kürtleri nasıl aşağılıyor. Kürt olan annesinin Türk olan babasından korktuğunu söylüyor. Kürtlerin hep `He vallah doğru' dediğini iddia ediyor. "Diyebilir gerçekten de!

"Kulleteyn"i henüz okumamış olan **İnsancıl** okurlarına, bu küçük örneğin yapısını, Baran Aydın'ın "Kürtlere hakaret var" dediği her satıra, her cümleye uyarlamalarını öneriyorum. Kitabı okuyanlar ise zaten farkındalar durumun...

Romanın "Kürtleri aşağılamak" vb. için yazıldığı iddiası tümüyle uydurmadır. Yakından tanıma olanağı bulduğum ve tüm çalışmalarını satır satır okuduğum Turan Dursun'un "Türklük-Kürtlük" diye bir ayrıma gittiği iddiası, ancak böyle bir ayırım ve halklar arasında düşmanlık körüklemek peşinde olanların ortaya attığı bir safsatadır. Turan Dursun'un tek bir düşmanı vardır: Şeriat karanlığı. Onu da "hakaret ederek" değil, tümüyle bilimle, kendi kaynaklarıyla çürütmektedir.

Son olarak, Baran Aydın'a bir soru yöneltmek istiyorum... "Ezik Kürdün nesini seveceksin? Köle Kürt sevilmez, lanetlenir. Bu kadar köleliği kendisine yakıştıran bir halkın sevilmeyeceği inancındayım... Kürtlük geriye çeken bir ayak bağı gibidir..." diyen Abdullah Öcalan, (**Abdullah Öcalan'la Görüşme, Doğu Perinçek, Kaynak Yayınları, Ekim 1990, s. 28 ve s. 32**) ne türden bir "hakaret" hali içinde acaba?

Kapitalizm Kumaşından İki Pantolon

Ceplerinde hiç para taşımazlar
paranın tekelci kodomanları.
Çünkü ne harcarken, ne kazanırken
ellerine değmez para onların.

Cepleri ne işe yarar öyleyse?

Bizim tamtakır pantolon cepleri
bozuk para gibi öfke doludur.
Yumruklarımızın kuluçkasıdır...

Saklanır onların ceplerindeyse
bugünümüzü ve yarınımızı
kaşla göz arası çalan elleri.
Eşgali bilinen bir hırsız gibi
saklanır haklı bir korku içinde.

Bülent CELAL

İnsancal'a Mektup

Turan Dursun'u Eleştirmek

Merhaba İnsancıl ve İnsancıl dostları, ilgiyle izlediğimiz dergimizin her sayısı ulaştığında birçoğumuzun gözlerinde mutluluktan kaynaklanan bir parıltının varlığına inanmışımdır hep. Bunun belki de en önemli sebebi bilgiye olan açlığımız ve hayata bakarken, durduğumuz noktayı ancak bilgiyle anlamlandırabileceğimiz düşüncesidir

Sayın Cengiz Gündoğdu'nun bizi çok etkileyen, düşündüren ve bu topraklarda yaşayan yarı-aydınlar olarak bizi sorumluluğumuzu ve görevimizi hatırlatan sözlerini burada yine dile getirmek istiyorum. "Dünyada ilk felsefe okulu Ege Bölgesinde ASSOS'da açılmıştır. 21 yüzyılın Aydınlanma hareketi bu topraklarda filizlenecektir"

Aydınlanma hareketinin pırıl pırıl bir temsilcisi vardır. Bu temsilci Turan Dursun'dur. Bu mektubu yazmamın nedeni geçen ayki (Haziran Sayı:68) dergimizde Sayın Baran Aydın'ın "Turan Dursun Kulleteyn ve Kürtler" başlıklı yazısıdır. Ben yöneltilen eleştirileri üç şıkta topladım. a-) Turan Dursun'un gözlemleri ile ilgili eleştirileri b-) Eserden yola çıkarak yazarın dünya görüşünün eleştirildiği bölümleri c-) Eserin içeriği ile ilgili (Kürt dilinin özellikleri ile ilgili vb...) sayfa numaraları verilerek yapılan eleştirileri.

a-) beni burada çelişiye düşüren konu Kulleteynlerin yapılış biçimleri. Kim doğru söylüyor? Sayın Dursun mu? Sayın Aydın mı? Kitabın önsözünde herşeyi olduğu gibi çekinmeden, gizlemeden anlattığını belirten ve olayı bizzat yaşayan Turan Dursun'un yalan söylediği iddiasına katılmıyorum. Ayrıca merak ettiğim bir konu da Sayın Aydın'ın "değer yargılarından" ve "gelenek ve görenekten" ne anladığıdır Eserde anlatılan bölgenin geri kalmasının birçok nedeni vardır Ama söz konusu değer yargıları toplumsal ilerlemenin önünde engel olan, dini ve milliyetçi duygularla yoğrulmuş kavramlardır. Sonucu oluşturan nedenlerden bir tanesidir. Dikkat çekecek kadar baskın bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle değer yargılarına hakaret havada kalmaktadır. b-) Dinin olmadığı bir dünya için mücadele eden ve bu özlemini her zaman ifade eden, din yüzünden beyni, yüreği ve duyguları zincire bağlanmış insanoğluna aydınlık düşünceleri ile yol gösteren ve bütün insanlığa kucak açmış bir insana Hanefi mezhebinin propogandasını yaptığı ırkçı olduğu yolunda suçlamalarda bulunmak bana mantık dışı geldi.

Sayın Aydın, ayrıca sürekli Kürt halkına hakaret iddiasını tekrarlamanız ve Türklüğün yüceltildiği düşüncesi de inandırıcı değil. Anadili Kürtçe olan ve askerliği sırasında Türkçeyi düzgün konuşmayı öğrenen bir insanın eleştirileri yönelttiği ortamı dikkate almıyorsunuz. Ayrıca sizin yazınızda "karı değiştirme" ile ilgili bölüm beni şaşırttı. Anadolu insanının cinsel fantezilerinin zenginliği filmlere, romanlara konu olmuşken kapalı kapılar ardında nelen neler olduğu ama bunların hep o "namusluluk" kisvesi altında saklandığı bilinirken sizin buradaki savunma biçiminiz ilginç doğrusu.

Turan Tursun'un eleştirileri dinin, gelenek ve göreneğin, değeri olamayan değer yargılarının içinde ister kürt, ister türk, ister çerkez olsun herkes için geçerli. Kürt halkına hakaret iddiasını öyle hakaret ve öfkeyle savunuyorsunuz ki, İstanbul'un fetih törenlerinde Fatih'in torunları olmakla aşka gelip kan-ter içinde kadırgaları çeken o insanların gözlerindeki milliyetçilik histerisini yazınızda hissettim. Ben her türlü milliyetçiliğe karşıyım. Peki ya siz? Gördüğüm kadarıyla hayır Garip bir biçimde-imkansızı gerçekleştirerek-aslında İslamın ve onun yozlaşmış geleneklerinin ezdiği, perişan ettiği insanların içinden Kürt halkını soyutlayıp asıl konuyla bizce hiçbir ilgisi olmayan milliyetçilik kavramına sarılmış bulunuyorsunuz. Asıl önemlisi değer yargılarını dönüştürebilmektir. Bence eleştirinin yıkıcı değil yapıcı olması gerekir. Geçmişte Turan Dursun'u eleştirenler ne yazık ki ona tehditleri ve sövgüleri savurarak seviyesizliğin en çarpıcı örneklerini vermişlerdir. Baran Aydın bana göre bazı bölümlerde iyi niyetten uzak bir hava içinde.

Kitap eleştirisinin bir "eleştiri" sınırlarını zorlayıp kitabın yazarı Turan Dursun ile ilgili asılsız iddiaları içeren bir hakaret noktasında gezindiğini düşünmekteyim.

Mustafa CANBEK/İstanbul

Nihat ATEŞ

Günışığı Şiirleri

-çıktı-

Bulunmaz Yayıncılık

Dost Körpe: "Romantiklere İlgi Duyuyorum"

Berrin TAŞ

Dost Körpe'nin çevirdiği kitabı okudum... Percy Shelley'in "Yalnızlığın Ruhu" adlı şiir kitabını. Daha kitabı açıp okumaya başlar başlamaz şiirin ritmini... dilini sevdim. Sözcüklerin seçiminden... şiirin içerik ve biçiminden anlaşıldığı gibi sanki yeniden yazılmış... özen gösterilmiş bir çalışma bu. Şiir çevirmek zordur... nasıl bir yöntemle çalıştığını bize anlatır mısın?

Yöntemim herşeyden önce şiiri hissetmeye, içerdiği dünyayı algılayışıma kendi bakış açısıyla biçim vererek ortaya çıkan bütünü ruhsal, duyumsal ve zihinsel ortaklıkların elverdiği ölçüde değerlendirmeye dayanıyor. Bu yüzden çevirilerim yalnızca şairin değil, benim dünyamın da izlerini taşıyor ve sessiz bir tanıklığın ötesinde bir yeniden biçimlendirmenin ürünleri olarak varoluyorlar. Bu bağlantı kurulduktansonra kafiyelerin oturtulması, kullanılan sözcüklerin seçimi gibi teknik sorunlarla ilgilenmek kalıyor geriye.

Bir şiir kitabı çevirmek... Shelley'i çevirmek nerden aklına geldi. Özel bir nedeni var mı.

Romantiklere ilgi duyuyorum. Ayrıca günümüzde hiçbirinin kitaplarının piyasada bulunmayışı tuhaf geliyor. Shelley'i ve daha sonra William Blake'i (her ne kadar Blake'i bu akıma dahil etmek mümkün olmasa da) çevirmek hem bu boşluğun giderilmesi yolunda bir adım, hem de bu şairlere duyduğum yakınlığın bedenlenmiş bir ifadesi benim için. Aslında Keats'i ya da Coleridge'i de çevirebilirdim, ama Shelley'nin evrenindeki herşeye damgasını vuran o güzellik tutkusu, kusursuzluk arayışı ve masumluk bana karşı koyamayacağım kadar yakın geldi ve bu çeviriyle başlama kararını almama yol açtı.

Okuduğum çeviri kitaplarında çoğunlukla dikkatimi çeken şey şu... sanki satır satır çevrilmiş izlenimi veriyor kimi kitaplar... yani çevirmenler çevirdikleri kitabı hiç anlamaya çalışmıyorlar. Sanki sözlükte o sözcüğün karşılığını bulup onu tıpkı şiirin aslındaki yerine yerleştiriyorlar. Bu da o kitabı kendi anlatım dilinden uzaklaştırıp... kitapla ilgisiz başka bir şey yapıyor. Sözgelimi Neruda'yla ilgili en az altı ayrı çeviri okudum. Kimi kitaplarda şiirlerin anlamı değişiyordu... şairin söylediklerinin tam tersi bir anlam çıkıyordu. Kemal Özer'in çevirisinde de aynı özeni gördüm... aradaki farkı anladım. Bu anlamda senin dilin özenli... çevrilen dili iyi bilmek... farklı anlamlara gelebilecek sözcükleri araştırmak gerekebilir. Sen ne söyleyeceksin bu konuda.

Ne yazık ki günümüzde çeviriye (ve çevirmen seçimine) gerekli özenin gösterilmediği durumlara rastlıyoruz. Özellikle şiir çevirilerinde (bazı çevirmenlerin aynı zamanda şair olmalarına karşın) hem kısıtlı bir şiir anlayışı, hem şiirin bir metin olmanın ötesinde bir duygu ve anlam bütünü olarak dönüştürülmesi gerekliliğinin gözardı edilişi, hem de çevirinin yapıldığı dile hakim olunmayışı ortalıkta donuk ya da kof bir şekilde iddialı çevirilerin görünebilmesine yol açıyor. Vasfi Mahir Kocatürk'ün "Ömer Hayyam'ın Rubaileri" çevirisini ele alalım. Ömer Hayyam'ı ana dilinden okumam mümkün değil, ama Kocatürk'ün çevirileri bana gerçekten şiir tadı veriyor ve Hayyam'ın dünyasına rahatça girebilmemi sağlıyorlar. Oysa okuduğum, günümüzde yapılmış şiir çevirilerinin bir kısmında bu rahatlıktan çok sevdiğim şairlerin büyülerinin ellerinden alınmaları ve yoksullaştırılmaları, hatta şiirlerindeki anlamların gözden kaçırılıp yanlış çevrilmeleri karşısında duyduğum rahatsızlığı yaşıyorum. Nietzche'nin dediği gibi: "Bir dilden başka bir dile çeviri de en zor olan şey[1] anlatım biçiminin temposudur. Çevirmenin çeviride hatalar yapması bir şeydir, metnin algılanamayışı (ya da aktarılamayışı) tamamen farklı bir şey. Sanırım bazı şiir çevirmenlerimiz (özellikle genç olanlar) sanatçının kimliği yönünden alçakgönüllü olması gerektiğini, "Ben şunun çevirmeniyim!" övüncünün çeviri anlayışını kısıtlayıcı bir zihniyetin ürünü (ve ifadesi) olduğunu anlamadıkları ve dikkatlerini yaşamsız isim ve cümlelerden sözcüklerin onların yalnızca birer göstergesi oldukları canlı dünyalara yöneltmedikleri sürece bu tatsız çevirilerle karşılaşmayı sürdüreceğiz.

"Yalnızlığın Ruhu"nu türkçeştirirken yeniden yazdığını düşündün mü hiç... ya da şairi çok iyi anladığını... onunla özdeşleştiğini...

Elbette. Kavrayış ve duyumsamalarımızdaki ortaklıkların çokluğu beni bu çeviriyi yapmaya yöneltti ve ortaya çıkan çeviriden tatmin olmamı sağladı. Kendimi hiçbir zaman bir şairin ya da yazarın "çevirmeni" olarak düşünmedim. Bana, bir yazar ve

şair olarak, bir başka yazar ya da şairle dostça bir ilişkiye giriyormuşum gibi geldi hep. Ayrıca okuyucunun da bu ilişkiyi paylaşmasını istedim. Bu duyguyu koruyabilmek için maddi amaçlı çevirilerimi takma isimle yapma kararı aldım.

Kitabını okurken konuşma dilinde pek kullanmayacağımız sözcükler buldum. Sözgelimi "kayra" "kürü" "bitüm" sözcükleri. Ben aslında kitap çevirirken geçirdiğin iç süreci merak ediyorum. Sözcükleri seçerken kararsız kaldığın... sese... ritme uymayan sözcüklerin yerine başka sözcükler aradığın oldu mu. Ya da şöyle söyleyeyim... hem seçtiğin sözcükler şiirin aslını yansıtacak... hem türkçeye aktarılırken uyum bozulmayacak. Zorluk burda sanıyorum... neler söyleyeceksin.

Sözcük seçiminde titiz davranmak zorunlu. Örneğin Poe'nun "A Dream Within A Dream"ini "Düş İçinde Bir Düş" olarak çevirmek kanımca hatalıdır "Rüya İçinde Bir Rüya" daha uygun düşer, çünkü "Rüya" sözcüğü daha eski olsa da (hatta tam da bu eskilik çağrışımı yüzünden) bu şiirdeki o melankolik, geçmişe yönelik ruh halini diğerinden daha iyi vermektedir. Ayrıca ritme de daha iyi uyar, çünkü "Düş" sözcüğü ritimde kesinti yaratmaktadır. Aynı sözcüğün uzun şiirlerde farklı yerlerde farklı anlamlarda kullanılması da epey güçlük yaratan sorunlardan biri. Bu sorunu çözmek bütünüyle çevirmenin dikkatine ve şiirle kurduğu ilişkinin yoğunluğuna bağlı.

Çevirmeyi düşündüğün başka şiirler... şairler var mı. Sürdürmeyi düşünüyorsun sanıyorum

Bir "Romantik Şairler Antolojisi" hazırlamak isterdim, ancak buna daha zaman var gibi görünüyor. Dylan Thomas ve Edgar Allan Poe çevirmekten zevk alacağım şairler arasında.

Eklemek istediğin bir şey var mı.

Evet. Süreyya Evren'in "Genç Şairler Ve Yazarlar Kitabı"nın bana ayrılan bölümünün kaynakçasında bu kaynakçada yer almayan, dergilerde çıkmış ya da kişilerin elinde bulunan tüm yazılarımı reddettiğimi bildirmiştim. Ancak bu listenin eksik çıkması reddetmediğim bazı yazılarımı reddetmiş gibi görünmeme yol açtı. Burada bu hatayı düzeltmek ve listede görünmedikleri halde reddetmediğim yazılarımın bir listesini vermek istiyorum:

N- **Öykü**, Düşler, Sayı: 9, Mart-Nisan 1995.

Camus Ve İlk Adam- **Deneme**, Düşler, Sayı: 9, Mart-Nisan 1995.

"Geri Döndüler", Ticari Bir King Filmi Daha- **Deneme**, Sinema Gazetesi10 Ekim 1992.

Söyleşi, Cumhuriyet Dergi, Sayı: 277, 30 Haziran 1991.

Yayınevlerindeki Küçük Tiranlar- **Deneme**, İnsancıl, Sayı: 47, Eylül 1994.

Edgar Allan Poe Üzerine Yeni Notlar/ C. Baudelaire- **Çeviri**, Düşler, Sayı: 8, Ocak 1995.

Otostopçu/ Roald Dahl- **Çeviri**, Düşler, Sayı: 8, Ocak 1995.

Kew Bahçeleri/ Virginia Woolf- **Çeviri**, Düşler, Sayı: 7, Mayıs 1993.

Depeche Mode: Vefa Ve Sadakat Şarkıları- **Deneme**, Stüdyo İmge, Sayı: 10, Mayıs 1993.

Juliana Hatfield: Neyseniz O Olun- **Deneme**, Stüdyo İmge, Sayı: 15, Kasım 1993."

Ben ki Bahar

Ben ki bahar
yine çiçek, yine yaprak
yine yeni
yine yeniden başlamak
kışta yorulmuş
düşte vurulmuş
vurulmuş da düşmüş sanılan.
Ben ki bahar
mayısla başlamışım
vermeye çiçeklerimi.
İçim dışım kan kırmızı
ellerim yeşil...
önüm ardım gökkuşağı
sözlerim yılların özeti
sevgiler yolluyorum
dağlardan ormanlara.
Ben ki bahar
yeniden doğacak
yeni insana merhaba.

Ayhan ERGÜN

Zeki Sarıhan: "Hayat Öğretmen Dünyası'nın tezlerini kanıtlamıştır."

Yılmaz Elmas

Zeki Sarıhan'la tanışmamız sanırım Çaltı'nın çıktığı 1962-1964 yıllarına raslar. Çaltı'yı Oğuz Koyutürk yayınlıyordu. Derginin yönetim yeri, Samsun Eczanesi'nin bir odasıydı. O yıllarda henüz Akpınar (Köy Enstitüsü) ilköğretmen okulu'unda öğrenciydi. Zeki Sarıhan. İlk karşılaşmamızda Zeki'nin yanında kardeşi Ayhan'da vardı. Ertan Sarıhan o yıllarda Samsun-Çarşamba köylerinde öğretmenlik yapıyordu. Yakın akrabaydı Sarıhan'lar. Ertan Sarıhan'ı "Kızıldere" baskınında yitirdik. O baskından tek camlı kurtulan Ertuğrul Kürkçü olmuştu. Ertan Sarıhan toplumumuza eğitimimize, öğretmen örgütçülüğüne katkıları olacaklardan biriydi.

Zeki Sarıhan'la öğretmenlerin örgütlü savaşımında (TÖS, TÖB-DER, Eğıt-Der, Eğit-Sen, Eğitim-İş) birbirimizi tanıdık. Giderek dostluğumuz da gelişti. Ankara'ya uğradıkça kendisini arıyordum. O da İstanbul'a uğradıkça beni arıyordu.

Yayınladığı kitapları imzalı olarak bana ulaştırdı.

"Öğretmen Dünyası" dergisini çıkarmaya başladı. (1980) Ayrıca, arkadaşlar aynı adla bir yayınevi kurdu. Özellikle "Öğretmen Dünyası" dergisinde yapılan ilginç araştırma ve soruşturmalarıyla günlük gazetelere haber olmuştur. Köşe yazarları köşelerinde söz etmişlerdir. Dergi yayıncılığını inatla sürdürerek bu günlere taşımıştır. "Öğretmen Dünyası"nı. Dergide öğretmenlerin eğitim, özlük, meslek ve örgütlenme sorunlarına, kültürümüze, yazınımıza [illegible]geli olarak yer vermeyi başarıyla sürdürmüştür.

Kurtuluş Savaşı Günlüğü ve Çerkez Ethem yapıtlarıyla ilgi çeken Zeki Sarıhan, araştırmlarında belgeselliğe önem vermiştir.

Kendisini, kendi kaleminden izleyerek tanıyalım.

Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz?

1944 yılında Ordu iline bağlı Fatsa ilçesi Beyceli köyünde doğdum. Köy şartlarında orta halli bir ailenin çocuğuyum. Dokuz yaşımdayken babam öldü. Köy ilkokulundan sonra Ladik Akpınar İlköğretmen Okulu'nu 1964 te bitirdim. Halkçı düşüncelerle bu okulda tanıştım. Üç yıllık köy öğretmenliğinden sonra 1967'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe Bölümü ne girdim. Bu okulun öğrenci derneği başkanlığı ve kısa bir dönem Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği Başkanlığı yaptım. Öğrenci hareketleri nedeniyle okuldan temelli atıldıysam da Danıştay kararıyla geri döndüm. 1970'te mezun oldum. 1971'de öğretmen iken Bakanlık emrine alındım, aynı günlerde tutuklandım. Mamak'ta 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından 9 yıl üç aya mahkûm edildim. 3 yıl 2 aylık bir hapislikten sonra 1974 Af Yasası'yla çıktım ve yeniden öğretmenliğe döndüm. Birçok sürgün, Bakanlık ve valilik emrine almalar ve idari cezalar yaşadım. Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı'nı bitirdiysem de bu iki kademe almamdan başka bir işe yaramadı. 1983 te 1402 sayılı yasa ile meslekten çıkarıldım. 1986 da kısa bir tutukluluk daha yaşadım. Aynı yıl mesleğe döndüm. 1992 de Ankara 50. Yıl Lisesi'nden emekli oldum. Evliyim ve iki oğlum var

İlk yazılarınız ne zaman ve nerelerde, yayımlandı?

İlk yazım İlköğretmen Okulu'nun basılı dergisi Akpınar'da çıktı. Bir kitap tanıtma yazısıydı. Öğretmen Okulu öğrenciliği yıllarında Samsun'da çıkan Çaltı ve Eğitim dergileriyle Yeşil Fatsa gazetesinde yazılarım yayımlandı. Kendimiz de okulda Mart 1964'te Sorun adlı bir dergi çıkardık ama okul yönetimi engellediği için tek sayıda kaldı. Öğretmen Okulu'ndan mezun olurken öğrenciler adına yaptığım konuşma TÖDM'nun aylık yayın organı Birlik'te yer aldı. İlk yazılarım bunlardır.

Yapıtlarınızda eğitim ve öğretim sorunlarıyla birlikte tarihimize ışık tutacak belgeler kazandırmış durumdasınız. Bu yöneliş nasıl oldu?

Yakın tarihimize, özellikle Kurtuluş Savaşı tarihimize yönelişim Mamak'ta başladı. Emperyalizm çağında başarıya ulaşan ilk ulusal kurtuluş savaşının sorunları, yöntem ve yönelişlerini, bugünkü bağımsızlık ve devrim mücadelemize ışık tutması amacıyla araştırdım.

Köy Enstitülerini, Köy Enstitülü yazar ve ozanları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Köy Enstitüleri, Türkiye'nin ulaşabildiği en ileri ve özgün eğitim kurumlarıydı. Bir hayli gecikilmiş olarak köye eğitim yoluyla kapitalizmin ve Kemalizmin ulaştırılması için açıldılar. Ancak Enstitülerde eğitim ve ideoloji, bu çerçeveyi aşarak köylünün yalnız feodeller değil, kapitalistler tarafından da sömürülmesine bir karşı duruş biçimine bürününce kapatıldılar. Enstitü mezun profili, halkçı bir aydındır. Enstitü çıkışlılar, Türkiyenin eğitim, kültür ve sanatına büyük bir katkı getirmişlerdir

İnatla yürüttüğünüz Öğretmen Dünyası dergisini biraz anlatır mısınız?

Öğretmen Dünyası, Ocak 1980'de yayıma başladı. Bu soruları sorduğunuz Mayıs 1996'da 17 yayın yılında bulunuyor. Yayınına hiç ara vermedi. Halkçı bir eğitimi ve öğretmen haklarını savunuyor. Derginin yayıma başladığı 1980'de, öğretmen örgütü TÖB-DER faaliyetten alıkonulmuştu. Zaten örgüt, iç çekişmeleri ve dünyaya yanlış bakışı nedeniyle kendi kendini de bitirmişti. Sol gruplar birbiriyle kavgalıydı. Öğretmen Dünyası'nın temelini de bu gruplardan biri olan Yurtsever Öğretmen Grubu" attı ama öyle görü-

nüyor ki, bu grup bu kavgalar içinden en önce sıyrılıp olgunlaşan bir gruptu. Bütün öğretmenlerin kardeşliğini içtenlikle savunuyordu. Öğretmenlerin sağcı-solcu da demeden tek bir çatı altında birleşmesini savunuyordu. Gerici eğitime karşı mücadele ediyor, öğretmenlerin bir haberleşme organı da olmaya çalışıyordu. 1980 öncesi önyargıları yıkılan ve olgunlaşan bir çok öğretmen, dergisi ile işbirliği yaptı. Onun kadroları arasına girdi, yazı yazdı, okuyucusu oldu. Bir kısmı ise, grupçu tavılarını sürdürdü. Hayatın, Öğretmen Dünyası'nın savunduğu temel tezleri kanıtladığı kanısındayım. Onun 17 yıldır yaşamasının asıl nedeni budur. Öğretmen Dünyası,1980 öncesinde yaygın Sovyet tezlerine yaslansaydı bugün yaşayamazdı. O gücünü de, politikalarını da Türkiye öğretmenlerinden aldı. Öğretmen Dünyası gerçekte, bir iki kişinin değil, baskılara boyun eğmeyen Türkiye öğretmenlerinin bir başarısıdır. Bu kadar uzun süre ayakta kalmasının bir nedeni de bir iç yönetmelikle demokratik işleyişini sağlamış olmasıdır.

Dergi yayıncılığı ve yayıncılıkta sor... ...mız sizce nelerdir?

Okumaya ilginin az olduğu bir ortamda dergi yayıncılığı çileli bir iştir ama zevklidir de. Çünkü, söyleyecek bir sözünüz var, ve onu insanlara ulaştırıyorsunuz. Bizim dergilerimiz, yalnız ilgisizlikle değil, baskılarla da karşı karşıyadır. Dergicilik ancak ısrarlı ve disiplinli bir çalışma ile yapılabilir. Yoksa büyük heveslerle kurulan her dergi, bir süre sonra kapanır. Her derginin ve dergicinin konumu farklı. Profesyonelce çıkanlar var, amatör olanlar var. Bir sermayeye veya sermaye grubuna dayananlar var. Yalnız okuyucu desteğiyle yaşayanlar var. Bizim deneyimlerimizi aktarmak gerekirse, biz hep amatör olarak çalıştık ve okuyucumuza güvendik. Sıkıntılı zamanlarımızda da okuyucumuza başvurduk. O, bizim tutumuzu görünce desteğini esirgemedi. Kitap yayıncılığı da ilkeli davranmak, disiplin ve kararlılık ister. Bu işte deneyim ve uzmanlaşmak ister. İyi ürünler yayınlayıp okuyucunun güvenini kazanacaksınız. Sonra yayımladığınız kitabın okuyucuya ulaşmasının yollarını da arayıp bulacaksınız.

Ülkemiz için nasıl bir eğitim ve öğretim öneriniz olabilir? Milli Eğitim Bakanı olsaydınız, eğitimi ve öğretimi nasıl örgütlerdiniz?

Bizim düşüncelerimizde bir insanın Milli Eğitim Bakanı olması, halkın iktidar olması demektir. Halk iktidarının hedefi ise "Halkçı eğitim"dir. Bu eğitimin belli başlı unsurları şunlardır: Eğitim ana okulundan üniversite bitirmelere kadar bütünüyle parasızdır. Öğrenim görenlerin bütün eğitim giderlerini de devlet karşılayacaktır. Eğitim, bütünüyle bilimsel esaslara göre düzenlenecektir. Aynı zamanda emperyalizme karşı yurtsever, içteki milliyetlerin birliğini ve barışını savunacaktır. Eğitim, bireyin yeteneklerini ortaya çıkarmaya, ancak bunların halk için kullanılmasına hizmet edecektir. Bu eğitim, modern tekniklerle verilecektir. Eğitim yöneticilerini başta öğretmenler olmak üzere eğitim çalışanları seçeceklerdir. Herkes, anadilinde eğitim yapma hakkına kavuşacaktır. Özel okullar ve dersaneler devletleştirilecek halka mal edileceklerdir. Eğitim, bir kâr alanı olmaktan kurtarılacaktır.

Yayın sırasına göre, bu güne kadar yayımlanmış kitaplarınız nelerdir?

Kurtuluş Savaşı Günlüğü adlı kronolojik kitabımın ilk cildi 1982'de, ikinci cildi 1984'te, üçüncü cildi 1986'da çıktı. Sonra bunlar yeni baskılar yaptılar. Dördüncü cildi ise bu sıralar yazdığım sırada(Mayıs 1996), baskıya girmek üzereydi. İkinci kitabım, **Unutulmayan Öğretmenler** ile üçüncüsü **Vatan Türküsü**(İstiklal Marşı Tarihi ve Anlamı) da 1984'te çıktı. **Çerkez Ethem'in İhaneti**'nin ilk baskısı 1984'te, ikinci baskısı 1986'da yayımlandı. **Dünyanın Bütün Çiçekleri-Öğretmenlik Şiirleri** adlı derlememin ilk baskısı 1984, ikinci baskısı 1991'de, **Biz Hazırız** adını taşıyan ve eğitimle ilgili yazılarımdan seçmeleri içeren altıncı kitabım da 1991'de basıldı. **Mehmet Akif** adlı bir kitabım baskıda. **Öğretmen Sizi Çok Seviyor** adını verdiğim öğretmenlik anılarımdan oluşan bir kitabımın müsvettesi de üç yıldır yayıncı yayıncı geziyor.

İleriye dönük çalışmalarınız nelerdir?

Asıl yapmak istediğim, Kurtuluş Savaşı'nı çeşitli yönleriyle araştırmaktır. Gerek Kurtuluş Savaşı Günlüğü'nün çok emeğe ve zamana mal olması, gerek hayatın dayattığı çeşitli ihtiyaçlar, bu isteğimin gerçekleşmesine şimdiye kadar engel oldu. Şimdilik, günlük bir gazetede haftalık yazılar yazıyorum. Öğretmen Dünyası'ndaki görevimin sürüp sürmeyeceği, yazı kurulunda her yıl tekrarlanan seçim sonuçlarına bağlı. Bazı haftalık ve aylık yayın organlarında da yazıyorum. Bugün yapmakta olduğu işleri, daha düzenli bir biçimde yapmak isterim, kalıcı yapıtlar ortaya koymak isterim.

Eğitim tarihinin yazılmasında görev alsanız, kimlerden yararlanır, kimlere yer verir, neler yapılmasını isterdiniz?

Eğitim tarihini yazma yöntemi, herhalde yazılı kaynaklara başvurmadır. Burada kişi ayırımı yapmak mümkün de değildir. Bir araştırıcı, o güne kadar ilgili alanda ortaya çıkmış bütün verileri, materyali taramak ve kendince önemli gördüklerini ya da bütününü incelemek ister. Kişilere başvurma, ancak yakın dönemlerle ilgili olabilir.

Grevli, toplusözleşmeli sendikal hakların elde edilmesi için neler yapılmalıdır?

Türkiye öğretmenleri, bu haklarını elde etmek için pek çok ve çeşitli şeyler yaptılar. Diğer memurlara da öncülük ettiler. Doğrusu harikalar yarattılar. Bunun meşruluğunu kamuoyuna da kabul ettirdiler. Yalnız, Türkiye gibi yalnız kendi pazarını sömürerek palazlanabilen, hatta kendi halkının sömürülmesinde yabancılara ortaklık ve aracılık eden işbirlikçi ve kan emici bir burjuvazinin iktidarda olduğu ülkede, bu hakkın kolay kazanılamayacağını da hayat gösterdi. Daha uzun ve zorlu bir mücadeleyi sürdürmekten başka çare yoktur. Kitle çizgisi izleyerek, haklılığı koruyarak, kitlelere öncülük yaparak..

Eğitim kurultayı, kimlerle nasıl gerçekleştirilmeli ve hangi konulara öncelik verilmelidir?

Eğitim-Sen'in 1997 yazında toplamayı planladığı kurultayı kastettiğinizi sanırım. Daha hazırlık aşamasında ben, bu kurultayla ilgili iki kaygımı bir yazımda belirttim. Birncisi bu kurultayın finansmanını bir Avrupa sendikasından elde etme düşüncesiydi. Bunu son derece yanlış buluyorum. Türkiye'de son yıllarda Avrupa ve Amerika parasıyla insan hakları ve demokrasi mücadelesi vermek moda oldu. Birçok kitle örgütü, yabancılara avuç açıyor ve yardım adı altında uzatılan oltalara doğru koşuyor. Bunu, emperyalizme karşı duyarlılığın körleşmesi olarak değerlendiriyonım.

Hiçbir yardım karşılıksız değildir Türkiye öğretmenleri, kendi kaynaklarıyla bir eğitim kurultayı düzenleyemiyorlarsa, kurultay düzenlemekten vazgeçmelidirler TÖS de,TÖB-DER de şimdikiler gibi yapmamıştı. Avrupa ve Amerika parasıyla(velev ki oralardaki öğretmen kuruluşlarından gelsin bu paralar) kurultay toplamak, bu işe öncülük yapanlara onur veremez. Zeten, bu yöntemlerle Türkiye öğretmenlerine önderlik de edilemez. Kurultaya ilişkin ikinci kaygım, bunun toplanmasında grupçu eğilimlerin ön plana çıkmasıdır Bildiri sunacak kişiler için "senin adamın, benim adamım" düşüncesi gözetilirse hiçbir yere varılamaz. Genel olarak baktığımızda Eğitim-Sen'in mücadeleci bir öğretmen kitlesini kucaklamış olmakla birlikte, Türkiye'nin eğitimci birikimini kucaklayamadığını, kucaklamaya niyetli de olmadığını söyleyebiliriz. Bu yılın 17 Nisan'ında Sendika Genel Merkezi olarak Köy Enstitüleri hakkında iki çift laf etmekten kaçınan, Ferit Oğuz Bayır'a şükran şilti veren öğretmen kuruluşlarının arasına katılmayan bir anlayış, Türkiye'nin hangi eğitim birikimine dayanarak eğitim kurultayı düzenleyecek ve oradan hangi sonuçları bekleyecektir? Eğitim-Sen Genel Merkezi, bugün kendisini grup çekişmeleri ve seçim kazanma dairesi içine hapsetmiş bulunuyor Genel kurulda öyle görünüyor ki yönetimdeki gruplar değişse de bu anlayışlar terk edilemeyecektir Öğretmen hareketinin bu bakımdan da olgunlaşması belki yıllar alacaktır Bugün bir eğitim kurultayının ilk ele alacağı konu, paralı eğitim ve eğitimde özelleştirmedir Çünkü, bu konuda cumhuriyetle kazanılan bütün haklar emperyalist sermayenin saldırısıyla karşı karşıyadır. İkinci olarak eğitimde amaçlar sorunudur AB'ye girmeye çalışan hükümet, Avrupa Sermayisi'nin ve TUSİAD'ın isteği doğrultuda eğitim için yeni bir kalıp çizme eğilimindedir, o da sermaye için üretimde bulunacak ama halkın hakkını savunmayacak "dünya ile (emperyalizmle anlayınız) barışık bir toplum yaratmaktır. Türkiye öğretmenleri ise eğitimde amaç olarak en başa bağımsızlığı koymalıdırlar Böyle bir anlayışla düzenlenmeyen eğitim kurultayı, ayrıntılar üzerinde oyalanır. Türkiye'nin iç kaynaklarına dayanması koşuluyla, böyle bir kurultay toplanacaksa, bunun belki başka bazı eğitim örgütleriyle birlikte yapılmasında ve bütün eğitim topluluğunu kucaklamasında yarar vardır.

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın adı ve çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

"Çağdaş Eğitim" sözünün bir şey ifade etmediği kanısındayım. Bu ifadeyi geçmişte zaman zaman hepimiz kullandık. Ama artık en çok sermayedarlar kullanıyorlar ve bununla emperyalist bir dünya ile bütünleşmiş eğitimi kastediyorlar. Biz halkçı eğitim ifadesini kullanmalıyız. Halkçı eğitim, bizim amaçlarımızı daha iyi ifade ediyor Vakfın adı, yalnızca "Tonguç Vakfı" "Köy Enstitüleri Vakfı" ya da Tonguç ve Köy Enstitüleri Vakfı" olabilirdi. Olanak varsa, Vakfın genel kurulunda bu değişikliğin yapılması iyi olur. Çalışmalarına gelince, şimdilik iyi gittiği kanısındayım. Diğer meslek kuruluşlarının çalışmalarına katılıyorlar, kendileri bazı etkinlikler düzenliyorlar Vakfın yapacağı şey, kanımca parasız, laik eğitim ihtiyacını gündemde tutmak, bu amaca yönelik araştırmalar ve yayınlar yapmaktır

Düşsüz

ağaçlar kuşsuz ve kül rengi
dokunuyor yüzümdeki yalnızlığa
yaz bitti, yaz
dağıldı deniz
(ama arada bir şey mi vardı
biri mi oldu hep)
sitemsiz sessizliğimi bırakıyorum
fırtınalara

hüzün
ve gitmek zamanıdır
tarihi geçmiş
buruşuk bir biletle
(kimse yok muydu hep
arada kalmadı mı bir şey)
çıplak iki insan fotoğrafı bırakıyorum
kumdaki kösnül ayak izlerine

geçiyorum bir kıyıdan ötekine
bir ölü nasıl geçiyorsa dünyadan
dümdüz
ve düşsüz
(düşsüz müydü o yaz
o yaz düş müydü)
ağaçlar kuşsuz ve kül rengi
yaz
bitsin
dağılsın deniz.

Vecdi ERBAY

İki Tarz-ı Hayat

Remziye ARSLAN

Günlerdir acıya bulanmış şiirsel imgeler birikiyor yüreğimde. Beynim ise, acının ve her türden duygunun kuşattığı yüreğimin örsünü aklın çekiç darbeleriyle dövüyor, yüreğin ve aklın tezgahında işlenmiş gerçeğin açtığı yollarda kan ter içinde yürüyenleri düşünüyorum sonra, aynı anda yaşamı ve yanı sıra ölümü düşünüyorum.

Günleri, bir yaşama fermanı gibi boynuna takıp, yapma umutların ardından oradan oraya koştururken ezilip dökülen, adına yaşamak denilen o yapışkan sıvıyı tuhaf bir kayıtsızlıkla ciğerlerine çeken "sıradan" insanın, o hep olumsuz anlamlar yüklediği ölümü(!)

Bie ölüme övgü yazısı değil bu. Ama saçlarından sürüklenen bir hayatın karşısında, ateşler içinde doğrulup dikilen, ölümü yedeğine almış hayatların övgüsü sayılabilir. İki farklı hayatın övgüsü sayılabilir İki farklı hayatın "yüzleştirilmesi" de denilebilir buna.

Yaşam sorulardadır, insana va hayata dair sorulmuş meraklı sorularda. Soruların bittiği ya da yanıtların aranmadığı her yerde ölüm kol gezer.

Kaybettiklerimiz, öldürülenler, onlar, soru sormayı bilenlerdi. Soruları çoğaltmayı bilenler. Neden?, Niçin?, Nasıl?, Ne hakla? ve büyülü yanıtların yönlerdiği yaşamlarını, öfekenin ateşi aydınlatıyordu. Yalan ve zorbalıkla aralarına giren öfkenin ateşi. Hayatın hırçın, doyumsuz bir deniz gibi ta ortasına çektiği, orda... açıklarda kudurmuş dalgalarla boğuşan çocukları(!). Kıyıdakilerin iğdiş bir umursamazlıkla seyre daldığı bir isyan şöleninin konukları(!). Tadımlık mutluluklar almaya gelmemişlerdi hayatttan ve kanamalı bir yürekti hayatla arlarına giren. Acılar yudumlayıp düşler büyüttüler Duyarlılık bahçesinden kan rengindr çiçekler devşirdiler durmadan.

Yüz vermediler yeni zaman masallarının aslı yok umutlarına. Bu yüzdendi hüznün kazılı olduğu yüzlerini her yere taşımaları. Umursamadıklarıydı başkalarına kalan; ham hayaller, obur düşler. Dünyayı yüreklerinin omuzunda taşıyan geleceğin işçileri. Göklerimizden müjdeler uşuşturan posta güverciniydi onlar. Bir bir vuruldular, yol kenarlarında bulundu soğumuş cesetleri. Çokçası yalnız oldular. Ama bir yalnızlık adasının sığınmacıları değil. Dört duvarla sarmalanmış yaşam öyküleri değildi geride bıraktıkları. Ölüm ile yaşamı uzlaştırdıkları yaşantıları, terk edişlerle bölündü sık sık. Bazen bir tel örgü, bazen de uzak yolculuklar ayırdı onları pembe gülüşlü çocuklardan, şefkatli bakışlardan ve sevdikleri şehirlerden. Onlar; fırtınada yola çıkanlar, yalnızlıklar, yoksunluklar, özlemlerle ödediler bedelini, öte yakada yaşamanın. Onlar; alışamayanlardı.

Ama alışanlar da var Bir ölüm dansının illeri koynunda seyircilerdir onlar Kentlerin içinde ama kentlerden yıldızlar kadar uzakta, yaşamak adına, zamanı eskitip dururlar Artık birer kan kalelerine dönmüş olan kentlerin kalebentleridir onlar. Vampir çiçekler gibi açan vitrinlerin önünde görebilirsiniz onları. Ahmak hayallerin izi suratlarında.

Belediye otobüsleri ya da banliyö trenleriyle başlar günlerinin hikayesi. Bir karınca telaşıyla yayılırlar tüm yönlerine doğru kentin. Görünüşe bakılırsa, her şey yolunda gibidir. Herkesin yapacağı bir iş, gideceği bir yer vardır sanki. Ama kaçının yüzüne, kaç kapı kapanır bilinmez. Kent, paylaşmıştır keyfince işi ve işsizliği, açlığı ve tokluğu, konutu ve konutsuzluğu, sevinci ve kederi. Kocaman, zonkiayan bir yara gibidir kent, kanar durur bütün gün, makinalarda, yollarda, kuyruklarda, evlerin içinde ve dışında. Böylece tüketir gündüzü. Geceye kapılarını açınca kent, "rahatlar"(!). Çünkü gecenin kuyusuna fırlatmak mümkündür artık bütün "kötülükler"(!). Çünkü, gecede gündüzün kovulmuşları; duvar diplerinde "ayyaşlar", "fahişler" köşe başlarında, yıkıntılarda evsizler, "tinerci" çocuklar parklarda.

Eşyalarla yeniden buluşmanın ilk kanıtı "simülasyon makinası"nın düğmesine basmak olur Çekik perdelerin ardında, kara bir kutudan fısıldanan pembe vaatlerle avunurken yürekler, akşam yemeği hazırlıkları. 'Haber-Şov'un eşliğinde karın doyurma faaliyeti gerçekleştirilir Doygunluk duygusu ardından yakılmış sigarlar tüttürülürken, sıra "terör" haberlerine gelmiştir Devlet "büyükleri"nin hamasi nutukları arasında, "Güvenlik kuvvetleriyle teröristler arasında çıkan çatışmada. " diyen cümlerle başlayan "ölüm tuzağı"nın, bilmem kaçıncı örneği, hep aynı soğuk alışkanlıkla izlenir

"Kahramanlık türküleri"den sonra artık eğlenceye geçilebilir(!). İletişim teknolojisinin olanaklı kıldığı kanal bolluğu sayesinde, ruhların "gıdasız" kalması gibi bir tehlike söz konusu değildir(!). Her bıydan insana hitab edebilecek "eğlence" türleri mevcuttur çünkü; müzik programları, pornografik serpiştirmelerle yarışma programları, illede komedi dizileri. Böylece, ekran karşısında geçirilmiş bol kahkalı, neşeli birkaç saat sonunda, bir sonraki günün ve ondan sonrakilerinin de, aynı gönül "ferahlığı", aynı ruh "dinginliği" içinde geçirilmesini sağlayacak "katharsis"in yolu kusursuzca döşenmiş olur(!).

Ne dersiniz? Ölüm hangi yakada?

Ne Gün, Ne Güzel Bir Gündü Günlerden

Üstün AKMEN

Doğa bir tuhaf. Çevre pırıl pırıl, sessiz ve garip. Ege'nin Bodrum ilçesinde pek çok şeyden, hatta her şeyden uzak; üstüne üstlük anlamlı bir gün olarak başladı gün.

Cilveli mi cilveli rüzgâr sabahın ilk saatlerinde yaprakları oyuklu, çiçekleri başak şeklinde mavi ve eflatun mineçiçeklerini şööfüyle bir savurdu. İlerleyen saatlerde üç dilimli yaprakları, kırmızı zeytinsi meyveleri ile azametli yüzlerce kartopu uyanmaya başlamıştı. Tam o sırada; güzel büyük ve kırmızı çiçekli çarkıfelekler duvar kenarlarında gülümsemelerini yineliyorlardı.

Bodrum, bugün saat onbire doğru belirginleşti. İnsanlar saat onbire doğru, gece düşlerinden yavaşça arındı, gerindi, ayıldı. Saat onbirde ilçeyi, civardaki benekli ballıbabalardan yayılan nane, lavanta çiçeği, kekik karışımı bir koku sardı. Kimi insanların vücutlarında bulunduğuna inandıkları maddesiz yaşam ilkeleri, kırışıklarını bir kez daha silmekteydi. Gevşediler, rahatladılar, çözüldüler.

Tam bu sırada çan biçimindeki boruçiçekleri olağan gevezeliklerine yeniden başladı. Sabah pek suskundular, çünkü o an kenarları mavi bir çizgi ile çevrili, beyaz mı beyaz çiçekli gündüzsefalarından "mustarip"tiler. Öğle saatlerinde insanların anı, tasa bilgiçlik gibi safralarını içlerindeki gemilerin bordalarından denize atabilecek kadar rahat oldukları gözlemlendi.

Akşamüstü, deniz kıyısındaki binalar "akşamüstü güneşi" ile yıkandı. Balkonlardan sarkan renkli küpeçiçekleri bu gün gelişecek çılgın aşkları muştuladı. Dokunulduğunda yaprakları pörsüyen küstümotu, temiz duyguları simgelerken; rozet biçimindeki yaprakları ile şemsiyeyi anımsatan çuhaçiçekleri, oluşabilecek "ilk" aşkları anlattı. Horozibikleri uzaktan bakıldığında sadece sabırsız bir gölge gibiydiler. Hoş kokulu melisalar etrafa huzur salgıladı. Yeşilimtrak, beyaz, güzel kokulu muhabbetçiçekleri "tevatür"olmuş bir "tevazu" içindeydiler.

Aysel, yüksek bacaklı bar iskelesine tırmanırken, içki hazırlama hizmeti yapan genç kıza, hafif boğuk, kalın ve çatallı sesi ile: "Kız Melike, tarassut kulesi gibi burası ayol" diye seslendi.

O sırada sadece denizin şıpırtısı. İçki tezgâhının ilk müşterisi Aysel. Aysel etrafını sarmalayan bir ışık sezdi belli belirsiz. Ay ışığının, çevresi ile hiçbir yoruma olanak tanımayan bir uyum gösterdiğini düşündü. Gözlerini kapattı ve galiba yeni, yepyeni bir tansık bekledi.

Rakısından ilk yudumu, sigarasından üçüncü nefesi çektiğinde İstanbullu Ayşe ile kocası Hüsnü çıkageldi. Aysel: "Herif gene şarhoş," diye içinden geçirdi. Ayşe: "Benim panolarım hazır mı?" diye sordu, Aysel'in yanına yaklaştığında.

"Pano" dedikleri ne ki? Aysel kumaşları kırpmakta, onları keten tüvallere hiç mi hiç teyellemeden, yapıştırmadan oturtmakta ve dikiş makinasında fırt fırt dikerek çaputları önleri ebruli çiçekli Bodrum evlerine, batan güneşli Bodrum akşamlarına, yalnızlık yüklü kalabalık Bodrum gecelerine dönüştürmektedir. "Pano" dedikleri budur işte.

"Hazır şekeeer" diye yayarak yanıtladı Aysel. Sözcükler ağzından kimi zaman kırılarak çıkıyor, çoğu kerre de bilinçli olarak yayılıyordu. Sözcüklerini mutlaka küçük ya da gevrek bir kahkaha izlemekteydi. Bu kerre de öyle oldu. İçinden sanki çağıl çağıl bir çağlayan aktı.

Ayşe, yeni Bodrum akşamına özenle hazırlanmıştı. Kahverengi uzun giysisi, uygun sarı takıları ile Aysel'i gülümsetti. Neredeeen nereye... Aysel, Rumelihisarı'nda Nursel ile denizin birbirleriyle dövüşen küçük akıntı parçalarına taş atışlarını; taş plaktan Müzeyyen'i dinleyen babasının kahvesine tuz dolduruşunu, kısa kesilmiş saçı ile Nevzat'ın kendisini denize ittiğinde nasıl içinin tuz dolduğunu bir bir anımsadı.

Yaseminlerin beyaz, sarı, pembe çiçeklerinden yayılan hoş koku herbir yanı sarmaktaydı. Hüsnü: "Gene inanılmaz bir akşam" diye düşündü. Lokantalar, barlar, kahvehaneler telaşla canlanıyordu. Bodrum gündüzünün üzüntüsünden, kahrından silkindi. Bitkinin zedelenmiş yaprağı gibi kendi kendini onardı, yeniledi.

Ayşe, bardaki mumların toplu ışığı yardımıyla "pano"yu inceledi. "Pano"daki Bodrum evinin duvarının tam ortasında; minik, yuvarlak ve çalışır halde bir saat vardı. "Saat çalışıyor" dedi Ayşe. "Neden çalışmasın ayol şekeeer. O durursa biz de durmayacak mıyız" diye yüksek sesle konuştu Aysel. Ayşe, yanıtı "yavan" bulmakla birlikte gülümsedi. Yeni gelen ünlü aktör Metin, içkisini almıştı. Tüfekçi'lerden Zümrüt Hanım da sırt ve kol dayayacak yeri olmayan yüksek bar iskemlesine oturdu. Barın geniş kenarındaki genç çift, ıtır ve sümbül kokularından paylarına düşeni aldı. Genişletilmiş biçimde uzun uzun öpüştüler. Kenardaki masalardan birine doğru belini tutarak ilerleyen orta yaşlı adam; içten, gerçek ve kendine özgü bir tavırla iskemleye sanki çöktü. Besbelli omurları

ağrıyordu ki, otururken yüzü buruş buruş oldu. Bir içki söyleyip kısa bir hayale daldı. Gece yağmuru gibi yorgun ve bir yaz gününün "rehaveti" ile solmuş düşünceleri ikinci içkide tazelendi, canlandı.

Aktör Metin, Aysel'e Bodrum'lu olup olmadığını sorduğunda: "Sonradan olma" yanıtını aldı. Aysel'in elmacık kemiklerinin tepeleri, önündeki mumun ışıltısında parlıyordu. Kocası gözlerinin önüne geldi. Kol düğmelerini ne çok yitirirdi yaaa...

Pazar günü dışında her gün kol düğmesi aramak... Sevecen yüzünü iyice anımsamak, hatta duyumsamak istedi, ama sisli bir camın önündeydi sanki "Rakıdan mı ne!" diye düşündü. Sevecen... evet, evet sevecendi, ama o denli de ciddiydi doğrusu. Yüksek okulda öğretim üyesi olmanın verdiği ciddiyet, giderek evin içine değin sinmişti. Uyumsuzdu da. Oysa çok kişili bir dünya istiyordu Aysel. Gözü birden Tüfekçi'lerden Zümrüt Hanım'a kaydı: "Yetmişinde, ama orta yaşlılığa öyle bir yapışmış ki, kimseye bırakmıyor" diye geçirdi içinden. "Karının dudakları neredeyse kulaklarına değecek" diyerek ve için için gülerek sürdürdü düşüncesini. Sonra gene içinden ekledi: "Çektirmekten..." Birden sınırlarını zorladığı aklına geldi. "Her gün kendime neden eskimez bir eğri çiziyorum acaba" diye mırıldandı. Oysa doğruyu pekâlâ görmekteydi.

"Ne zamandan beri Bodrum'dasınız?" Olağan üstü güzel ses tınısı ile Aktör Metin konuşmuştu. Aysel'in gözlerinin önüne onbeş yıl öncesi geldi oturdu. On beş yıl önce yüksek öğretim üyesi koca, evde pişen bamyayı beğenmemişti. Beğenmemişti de, üç kez geğirip şöminenin karşısına kurulduğunda yanına çağırdığı Aysel'e cebinden çıkardığı kenarı altınlı inci küpeleri armağan etmişti. Hem de daha sonra alnından öperek. Galiba yaş günüydü. "On beş yıldır şekeeer" diye yanıtladı Aysel. Sarhoş Hüsnü: "Nasıl oldu gelişin, kalışın" gibi birşeyler söylemeye çalışıyordu. Aysel, Ayşe'ye: "Seninki gene Sanskritçe konuşmaya başladı ayol" diye seslendi. Gülüştüler. Sonra birden ciddileşti Aysel: "Nasıl mı oldu?" dedi.

Altınlı yıllardan, yıldız döşenmiş yollara geçişini anımsadı. Kendisinden on yaş gençti Cengiz, on beş yıl önce. Bodrum'un doğal dekorunu oluşturan insanı, insanları seyrederken tanışmışlardı. Gölköy'de portakal ağaçları arasında bir pansiyon... Aysel orada kalıyordu. Deniz, uyku, akşamları işte bu içki tezgahının başı. Tanıştılar. "Yıldızları senin yoluna döşeyeceğim" diyordu Cengiz. Aysel inanmış mıydı, yoksa altınlı yıllardan mı bıkmıştı. Anımsamak istemedi. Ansızın içinde uyuklamakta olan binlerce tohumun uyandığını duyumsadı. Cengiz ile altı ay beraber oldular. Sonra...

"Yahu ne garip!" dedi "Bu akşam buraya akşam hiç habersiz, hem de birdenbire iniverdi." Ve ekledi "Çoğumuz aynanın gerçeğini göremiyor. Oysa ne gün, ne güzel bir gündü, bugün günlerden..."

Yüksek bacaklı bar iskemlesinden indi, küçük el çantasını koltuğunun altına sıkıştırdı. Gerçek benliği, bir yaşam görüşüne varmak isteyip, unutmayı yeğlerken; düşünen benliği hâlâ yanlış bir yol tuttuğu korkusundaydı. Son yıllarda alakoymaya, korumaya çalıştığı aşamalarının salt ortaçağ kentsoyluluğu, kuşkular, acılar ve boğuntular olduğunu anımsadı aniden. Yürüdü, gitti...

Umut Gülüşleri

"karanlık herşeyi saklar"

dediklerine bakma

akşam karanlığında gel

umut terini hiçbir yere silmeden

...

soluk taşlı kaldırımlara

otur

Ancak o zaman duyabilirsin

yorgun bedeni

işçilerin gülüşlerini

Sana umut terini

silmeden gel dediysem

onlar umut terini

silmeden getirir

birbirlerinin gülüşlerinde

...

asıl karanlıkta görülür

umut gülüşleri

Özlem BACAK

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Haziran Salı

Anma etkinliklerine pek katılmam. Alışagelmişliği sürdürürler de ondan. Anma etkinliğinde, anılan kişi, durmadan yüceltilir Ölümü trajik bir noktaya getirilir hani nerdeyse toplu ölüm önerilir Bir tarihte konuşmacının biri sormuştu. O öldü, biz niye yaşıyoruz. Ben de dayanamayıp söz atmıştım "Beyefendi en azından onu anmak için yaşayalım, lütfen buna izin verin" Siz isterseniz kendinizi öldürün" demiştim de herkes homurdanmıştı. Sonradan anarşistin, bozguncunun teki demişler bana.

Şuna bak. Adam "O öldü, biz niye yaşıyoruz"diyor Ben niye yaşıyorum dese anlarım. Çok istiyorsa, git, kendini öldür Ne diye ikide bir "O öldü, biz yaşıyoruz" deyip duruyorsun. Neyse.

Dün, **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde Nazım Hikmet'i andık. Tabii, o öldü, biz niye yaşıyoruz havasında değil. Önce Zühtü Bayar konuştu. Zühtü Bayar, Nazım Hikmet'in bilinmeyen bir yanını gündeme getirdi. Bilim kurguyla ilgilenmiş Nazım Hikmet. Güneş-Toprak adlı bir filmi bile varmış. Zühtü Bayar'ın güzel konuşmasından sonra Balaban'ı dinledik. Balaban anılarlar şiirlerle anlattı Nazım Hikmet'i. Daha sonra Hüseyin İlbey, türkü okudu. Kendi beslediği türküleri okudu. En son, **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** Nazım Hikmet'ten şiirler okudu

Burda Balaban'ın bir anısını anlatmak istiyorum. Balaban'a bir palto armağan etmişler "İyi"demiş Balaban, "Buna hapishanede giyerim" "Hayır"demiş Nazım Hikmet, "Hapishaneye girmek amaç değil. Sen resim yapmalısın. Çeneni tut. Çenenden ötürü hapishaneye girme. Sen hapishaneye gireceksen, resimden ötürü hapishaneye girmelisin."

Dün **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde Nazım Hikmet anıldı. Alışagelmişlik kırıldı Boş sözler söylenmedi.. duygu kurcalaması yapılmadı. Nazım Hikmet' le birlikte güzellik yaratıldı

7 Haziran Cuma

Bir şarkı "Gün batar/Kuşlar döner/Dönmez bu yoldan beklenen" Bu şarkının güzelliğinde düş kuracaktım. Tam bu sıra tatsız haberler geldi. **İstanbul Kanatlarımın Altında** adlı film Kayseri'de yasaklanmış. Kültür Bakanı da bu filmi yasaklayan Belediye Başkanını "tebrik"etmiş.

Türkiye'de böyle tekil olgular toplandıkta şöyle bır tümel yargıya varmak mümkün. Türkiye Halkı, düşünce özgürlüğüne... yaratma özgürlüğüne karşı.

Kişi, bir eseri beğenmeyebilir Ama işte tam bu noktada o eserin okunmasını gösterilmesini istemeliyiz. Böyle olmuyor Türkiye'de. Bır eserı beğenmedik mi... o eser, bize göre güzel değılse işte böyle yapıyoruz. Tabii bu noktaya bir günde gelmedik. Eleştirelere düşmanca baktık. Bu düşmanlığın acısını çok yaşadım ben, sağı solu eleştirdiğim için. Çok az da olsa böyle olmayanlar da var Oğlak Yayınları'nın yöneticisi Raşit Bey Önceki yıl Ankara TÜYAP'ta Sanatta Star Sistemi sanatçıları konusunda tartışmıştık. Bu yıl, Ankara TÜYAP'ta beni görmeye geldi. "Demek düşman olmadınız bana" dedim. "Yoo hayır Neden düşman olayım" dedi. Sevindim "İşte böyle olmalıyız Raşit Bey"dedim.

Bizler, yazarlar böyle olsaydık, bu, bizi okuyanlara da yansırdı. Bunu başaramadık. Sonunda bu noktaya geldik. Bakın, bütün yazarlar bir olup bu filmin sansürlenmesine karşı çıkamıyoruz.

Ama biz **İnsancıl**'da bu eleştiri işini gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Buna **İnsancıl** terbiyesi diyoruz. Geçen hafta **Şiir İşliği**'nde **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde Nihat Ateş'in şiirini eleştirdik. sert eleştirdik. Buna şaşıran bir dinleyen Nihat Ateş'i kutladı. Nihat Ateş, "Ben **İnsancıl** terbiyesinden geçtim. Hiçbir eleştiriye düşman diye bakmam" dedi.

Arkadaşlarıma şunu söylüyorum hep. Sizi bir eleştirdikte kesinlikle kızmayın Bu eleştiri baştanbaşa yanlış olsa bile. Sizi eleştiren sizin düşmanınız değildir Şu bilinmeli. Türkiye'de edebi-politik eleştiri bastırılmasaydı bugün çok ileri bir noktada olurduk. Sözgelimi, **İstanbul Kanatlarımın Altında** filmi yasaklanmazdı. Burda işin bir tatsız yanı daha var Belediye Başkanı bu filmi görmemiş.

Bir eser sansürlemek insanlaşma sürecinin durdurulması. Görmediğin bir eseri sansürlemek insanlaşma sürecinin geriye çekilmesidir İkinci tatsız habere geliyorum Habitat için İstanbul'a gelen konuklar Konut Hakkı için yürüyüş yapmak istemişler İnsanı süreçler için. insan hakları için yürümek isteyenlerin hemen engelleceğini bilmiyor bu konuklar Tabii iki adım sonra polis çıkmış karşısına yürüyüşçülerin. Yabancılaştırmanın insanı ne durumuna getirdiğine bakıyorum. Gülüyorum. Konut hakkı, insan hakkı diye yürüyor yürümek istiyor insanlar Polis engelliyor bunu. Oysa biliyoruz. Biliniyor Yürüyüşü engelleyen polislerin de konut sorunu var Konut sorunu olan polis, konut hakkı için yürüyenleri engelliyor İşte yabancılaşmanın canlı.. somut bir göstergesi.

Peki, bu, böyle sürüp gider mi. Gitmez. Gün gelir, bugünün engellcileri de giysilerini... coplarını tabancalarını çıkarıp atar konut hakkı. insan hakkı için yürür O zaman kaşanelerinde yangelip oturan sömürücüler insan emeğine. insanın bütün güzel özlemlerine elkoyan o kapitalistler o yüreksizler o vic-

dansızlar napar bakalım.

Böylesi tatsız... aradabir gülümseten haberlerin içinde bile o şarkıyı yaşıyorum. "Gün batar/Kuşlar döner/Dönmez bu yodan beklenen" Şimdi bir düş kuracağım. İki yanı iğde ağaçlı toprak bir yolda bir insan.. Akıp duran derenin sesi... gün batıyor kuşlar dönüyor... Sonra.. sonrasını ben de bilmiyorum. Düş bu... bakarsınız yağmur yağar... yağmurla yürürüm... sonra bir yıldıza giderim. Elma yerim yıldıza giderken.

8 Haziran Cumartesi

Türkiye'de insanlaşma sürecini başlatmak zor Çok zor. Bugün gazetede gördüm. Ercan Kanar'ı, iki polis koltuklamış. Napmak istemiş Ercan Kanar Hapishanelerdeki insanlık dışı tutumu kınamak için telgraf çekmek istemiş.

Telgraf çekmenin nasıl bir sakıncası olabilir On kişi. yirmi kişi, yüz kişi yetkililere telgraf çekecek. hapishanelerdeki insanlık dışı tutumu kınayacak. Soruna böyle bakıldıkta Ercan Kanar'ın koltuklanmasına... tartaklanmasına... gözaltına alınmasına şaşırır insan. Öyle ya, ne var bunda. Altı üstü bir telgraf.

Ama sorun bu değil. Sorun şu. Türkiye'de kapitalist sınıf, insanlaşma sürecini durdurdu. Bu durum uyarına gelirse sorun yok. Kapitalist sınıfın ölçütleriyle yaşar gidersin. Hayır Ben insanım. İnsanca yaşamak istiyorum. Üstelik herkesin insanca yaşamasını istiyorum dersen, karşına cop çıkar, yumruk çıkar, kurşun çıkar.

Mücadelenin temel noktası bu.

Şimdi şöyle düşünelim. Bir savcı... bir yargıç... b polis... bir şöför... bir hekim bir belediye başkanı insanca yaşamak istemez mi. istemiyor mu. Kı şöyle diyebilir Ben, insanca yaşamak istemiyorum Bir avuç kapitalist, insanlaşma sürecini durdurdu diye son derece mutluyum. Mutluluğum bozulmasın diye, insani mücadele verenlerin hakkından gelmeye kesin kararlıyım. Polissem, onun kafasını kıracağım. Gardiyansam hapishane bekçiliği yapacağım. Belediye başkanıysam film yasaklayacağım.

Hayır Böyle bir düşünce mümkün değil. Bir avuç kapitalist, bütün çalışanların haklarını ele geçirecek... politikacılık oynacak, bizler, yazarlar, yargıçlar, savcılar, polisler, gardiyanlar birbirimize gireceğiz.

Bu yabancılaşmayı kırmalıyız. Kırmak zorundayız. Bu yabancılaşma kırıldıkta hep birlikte güzel bir dünya kuracağız. Bu bilinmeli. Söylüyorum. Savcılar yargıçlar polisler gardiyanlar, sömürücülerin.. insanlaşma sürecini durduranların öldürücü aygıtı olmayın.

10 Haziran Pazartesi

Dün, **Bulunmaz Kültür Merkezi**'nde bir panel vardı. **SİP ve Kültürel Beklentiler** Paneli ben yönettim. SİP'ten Emin Karaca'yla Semih Çağlar katıldı. Karaca'yla Çağlar güzel konuştular Bu yüzden kültürbilgi düzeyi yüksek bir panel oldu Ama sevinemedim cumartesi günü İstanbul'da olagelenler yüzünden. İnsani haklar için. Beyoğlu'na çıkanları yine polis... yine dövmüş. İnsani haklar için yola düşenleri dövmeyi... gözaltına almayı tasarlayanlar bu işi eyleyenler Anadolu'da kötü tarih yazıyor Şu bilinmeli. Böyle bir tarihin insanlığa milim katkısı olmaz. Bütün bu tasarımlar bu eylemler Türkiye'yi ciddi bir karanlığın içinde boğar. İnsan, yine bir yolunu bulur, aydınlığa çıkar ama bu topraklarda değil. Oysa Beyoğlu'nda yürümek isteyenler insanca bir Türkiye. aydınlık bir Türkiye istiyor Türkiye, ancak bu biçimde insanlaşma sürecine katılır. Yoksa, onu öldür, bunu döv, öbürünü hapset. Olmaz. Her türlü zorluklara karşın ilerleyen insanlaşma sürecinin dışında kalırsın.

Türkiye felsefi. estetik birikimden yoksun kişilerin elinde. İnsanın... hepimizin talihsizliği bu.

Tam burda şunu da söylemeliyim. **Düşünceler ve Pırıltılar** adlı bir kitap okudum. Yazarı Sri Aur Obindo. Zühtü Bayar çevirmiş. Aurobindo şöyle diyor "Nerde seni dehşete düşüren felaketlerle yüzyüze gelirsen, bil ki bu felaketlerin içinde kesin ve büyük bir yeniden yaratış oluşuyor"

Bu yaratışı hissedemiyor felsefi... estetik birikimden yoksun yöneticiler

12 Haziran Çarşamba

Sabah gazetede o haberi okurken güldüm. **İstanbul Kanatlarımın Altında** filmi yasaklandı ya Kayseri'de, yasaklayacılar üste çıkma mücadelesi veriyormuş. **Gündem** gazetesi, "Bu işi biz yaptık. Filmi biz yasakladık" diyormuş. Nizam-ı Alem Ocağı, "Hayır **Gündem** gazetesinin bu işte etkisi yok. Filmi biz yasaklattık" diye karşı çıkmış **Gündem** gazetesine

Kayseri'de yasaklayacıların üste çıkma mücadelesi sürerken Belediye Başkanı şöyle demiş ..lmin gösterimini ben yasakladım .Bu şeref bana ait"

Bir sanat eserinin yasaklanmasının sans... ..nmesinin onur sayıldığı dönemler geride kaldı am.. bu kişiler o geri dömeni yaşıyor Bilinç durumu bu. ..eri ideoloji, bu kişilerin bilincini geri bilinç durumunda dondurulmuş. Nesnel durumla geribilinç durumu çaşıyor burda. İşte bu çatışmadan komedi çıkar

Bu kişilerin romanı yazılmalı. Beşyüzyıl öncesinin idelojisiyle bilinci dondurulan. yirminci yüzyılda beşyüzyıl öncesini yaşayan kişinin komedisi son derece güzel olur Kadınları kapatma. filmleri... romanları sansürleme... dünyayı beş yüz yıl geriye götürme amacıyla diye kanter içinde bir mücadele.

Biliyorum. Bu kişilere nesnel dünya son derece anlamsız gelir. Sultan Murat eşcinselmiş.. yahu nasıl olur Sultan Murat'ın saçı uzunmuş . yahu nasıl olur O bilinç asla anlamaz bunu. Böyle filmler çevrildikçe dünya ters dönecek diye korkar Kadınlar evde oturmalı. Dışarı ç.. an kadın iyice kapanmalı. Erkekler arkasız iskemlelerde kahve önlerinde nargile içmeli.. onu bunu çe... ... Felsefe. bilim.. sanat hemen yasaklanmalı. Yoksa dünya tersine dönecek. Döndü bile.

Tabii bu geri bilinç durumu, insanileşme sürecini durdaramayacak. Biri bunların romanını yazarsa, filmini yaparsa insan dünya durdukça gülecek bunlara.

Yoksa unutulup gidecek hepsi.

14 Haziran Cuma

Bilim ve Ütopya dergisinde bir yazı (Haziran.-1996. Sayı. 24) Doğruluk Kuramları. Yazarı Cemal Yıldırım. Yazar, yazısının bir yerinde şöyle diyor "Filozofların temelde başlıca (belkide tek)kaygısı doğruya ulaşma, doğru olanla yanlış olanı ayırt etme, doğruluğun anlamını belirleme olmuştur, denebilir Gerçi Antik Çağıda "sofist"denen kimi filozoflarla başlayan kuşkucu dahası, kimi kez düpedüz inkarcı bir gelenek de vardır "

Önce şunu söyleyeyim. Cemal Yıldırım doğru yerden bakmıyor felsefeye. Bunun için sofistlere inkarcı diyor Ayrıca yanlış bir yöntemle, birdenbire

gümüze geliyor. Şöyle diyor. "Günümüzde de doğruluğu kişisel inançla, dinsel doğmalarla ya da yerleşik değer yargılarıyla özdeştirenler vardır" Cemal Yıldırım, böylece günümüzde, "doğruluğu kişisel inançla, dinsel doğmalarla ya da yerleşik değer yargılarıyla özdeşleştirenleri, sofistlerle özdeşleştiriyor.

Sofistler günümüzde yaşasaydı "dinsel doğmalara ya da yerleşik değer yargılarına" karşı çıkarlardı. Antik Çağda da yaptıkları bu. Nalther Kranz şöyle der sofistler için "Tek tek insana değer verilmesi, hakim olan dinin, devletin, geçerlikte olan hukukun bağlarından kurtarılması(...)sofistlerin öğretilerinde bir baştan öteki başa uzanan temel düşünce bu idi.(...)Sofistlik için antik" aydınlama devri, denir ve bu haklıdır"

Günümüzde de doğruluğu kişisel inançla özdeşleştirenlere geldikte... Cemal Yıldırım bu konuda da yanılıyor. Kişisel inanç, bir insan için varılabilecek kolay bir nokta değildir. Bugün Türkiye'de kişisel inancı olabilen tek bir kişi bile gösterilemez. Biz, kişisel inanç diye yerleşik... üste[illegible] doğruluğu kuşkulu genel yargıları savunuruz. Bir[illegible] e buna kişisel inanç deriz. İnsanın kişisel bir i[illegible] anca varabilmesi için, en azından beşbin yıllık bir tarih[illegible] ciddi bir biçimde hesaplaşması gerekir. Bu hesaplaşmadan sonra ancak belki kişisel bir inancımız olabilir. Bunun son derece zor olduğunu bildiğim için ancakla belkiyi hemen yanyana kullanıyorum.

Bu açıdan bakıldıkta günümüzün donmuş bilinçli bağnazlarıyla, Antik Çağı hallaç pamuğu gibi atan sofistleri özdeşleştirmeyi son derece yanlış buluyorum. Ekonomik... teknik koşulların elverişsizliğinde bile, Platon'un "son derece tutarlı, doğruluk felsefesi baskın çıkmasaydı... insan sofistlerin izinde gidebilseydi, bugün daha ileri bir noktada olabilirdik.

Şu bilinmeli. Anadolu'da aydınlanma sofist geleneğin tutuşturulmasıyla başlayacak. Çünkü biz bu ülkede oluşan değer yargılarının... doğruluk yargılarının tek doğru yargı olduğuna inanıyoruz. Bütün dünyanın buna uymasını bekliyoruz. Yalın bir örnek. Bu ülkede bir çalgı aygıtını... sazı bile doğru dürüst eleştiremiyorum. Saz dedim mi saçlar dimdik oluyor. Bu ülkenin yazarı bile sarsılmaz doğruları söylediğine inanıyor. En küçük bir eleştiride kin duyuyor[illegible] stelik bu kinini yıllarca taşıyabiliyor. Bu ülke [illegible] başa ürkütücü... bilinç dondurucu doğmalarla yaşıyor.

Bağnazlıkla ilgili bir anımı anlatayım. Sivas kırımından sonra **Evrensel Kültür Merkezi**'nde bir toplantı yapıldı. Bu ülkede adına yazar denen Pınar Kür konuştu, sonra bu ülkede adına felsefeci denen Füsun Akatlı konuştu... sonra bu ikisi kimseyi dinlemeden çekti gitti. Ne kadar inanmışlar düşüncelerinin doğruluğuna. Kimseyi dinlemeden gittiler. Bu, bağnazlık değil de nedir.

Şunu söylüyorum. Bu ülkede bütün doğmalara karşı ciddi bir saldırı başlatılmalı. Bütün doğmalar yerlebir edilmeli. Zühtü Bayar'ın çevirisiyle şöyle diyor Sri Aurobindo. Eğer, insanlığın ilerlemesini istiyorsan, önceden üstünde düşünüp de, bir kanıya vardığın bütün düşüncelere karşı çıkmalı, onları elinin tersiyle bir kenara itmelisin. Düşünce, ancak bu yolla donmuş halinden kurtulur ve yaratıcı, yapıcı gücüne yeniden kavuşur. Bu ypılmazsa, düşünce mekanik tekrarlardan kurtulamadığı gibi eylemini de doğru bir yolda gerçekleştiremez."

Antik Yunan'da, doğruluğu eğriliği tartışılsa bile sofistler bunu yaptı, önceden üstünde düşünüp de bir kanıya varılan düşüncelere karşı çıktılar. Bir anlamda **Bilim ve Ütopya** dergisi bunu yapıyor şimdi. **Bilim ve Ütopya**'da birçok sorun eni konu tartışılıyor, doğmalar şurdan burdan kurcalanıyor. Bunu ciddiyetle, samimiyetle önemsiyorum. **Bilim ve Ütopya** dergisi ciddiyetle, samimiyetle desteklenmeli. Sözgelimi bu sayıda Prof. Dr. Hikmet Gökalp'ın önemli bir yazısı var. Sinsi kurdun, aksiyonu nasıl kemirdiğini anlatıyor. Şöyle diyor Gökalp "Yazımızın başında, özgür aksiyonu kemiren ince kurtlardan da bahsetmiştik. Gerçi tarihi maddecilik proleteryanın özgür aksiyonunu deneysel bilime sokmuş bulunuyor, evet ama dünya proleterden ibaret değil ki, burjuvası var, köylüsü var, onların aksiyonunu da bu ince kurtlardan temizleyip özgürlüğü kavuşturmak gerek."

İşte aydınlanmanın özeti bu. Aksiyonu, ince kurtlardan temizlemek.

Şimdi Cemal Yıldırım'ın yazısında sözünü ettiği bir başka noktaya değinmek istiyorum. Cemal Yıldırım doğru için şöyle diyor. "Örneğin dünya yuvarlaktır önermesi dünya gerçekten yuvarlaksa doğru, değilse yanlıştır. Burada doğruluğu belirleyici olan önerme değil, ilişkin olduğu doğrudur. Doğru önerme, ilişkin olduğu olguya denk düşen bir önermedir"

Cemal Yıldırım'ın dediği doğruysa "doğru önerme, ilişkin olduğu olguya denk düşen önermeys[illegible] dünya dönüyor önermesi yanlıştır. Çünkü dünyanın dönmediği bir olgudur ama, dünyanın dönmesi olgu değildir. Ayrıca güneş doğuşu, güneşin batışı bir olgudur. Ama bu olguya denk düşen önerme son derece yanlıştır. çünkü güneş doğmaz, güneş batmaz.

Hem fizik bilimlerde hem toplum bilimlerinde olgu-doğruluk ilişkisi son derece tartışmalıdır. Sözgelimi, son 1 Mayıs'ı alalım. Burda olgu nedir... önermeye denk düşecek olgu nedir. İnsanoğlu, doğmayan güneşe doğuyor... güneş doğdu diyecek "olmayan" bir olgu oluşturmuş, sonra bunu dille biçimlendirmiş. Bilim tarihi böyle örneklerle doludur. Burdan yola çıkarak şunu söyleyebilirim. Olguya denk düşen önerme genellikle doğru değildir. Çünkü çeşitli ilişkiler bir olgu oluşturur. Sözgelimi, dünyanın biçimi, güneşin biçimi... dünya ile güneş arasındaki dönme ilişkisi bir olgu oluşturuyor. Bu olguya bakarak güneş doğdu ya da battı diyoruz. Ama doğru söylemiyoruz. Çünkü o olgu nesnel gerçeği yansıtmıyor. Dünyanın dönüşü de böyle. Ben hiçbir şekilde algılamam dünyanın dönüşünü. Dünyanın dönmeyişi bir olgudur bana göre. Bu olguya göre davranırsam, dünya dönmüyor demem gerekir. İnsanlar binlerce yıl olgulara göre düşündüler. Olguyu algıladılar, algıladıklarına doğru dediler. Böylece olgusal bilinç oluştu. Bu bilinçle yaşadılar. Yaşıyorlar.

Aydınlanma mücadelesinde olgusal bilincin de kırılması gerekiyor.

19 Haziran Çarşamba

Türkiye'de durup dururken suçlu olabilirsiniz. Çünkü Türkiye'nin ekonomi politiği durmadan suçlu üretiyor. Burdan şuraya geliyorum. Türkiye'de hiç kimseyi suçlu diye görmüyorum. Ama mutlaka suçlu gerekiyorsa, bugün Türkiye'de ona buna suçlu diyenleri suçlu diye görüyorum.

Şimdi hapishanelere geliyorum. Kapitalist sisteme göre söylüyorum. Hapishanelerde iki tür suçlu var. Bir adi suçlular. Yankesiciler, dolandırıcılar, hırsızlar, a-

dam öldürenler... şunlar bunlar. Bunlar Türkiye ekonomi politiğine boyun eğen... Türkiye'de geçerli ahlaka boyun eğen kişiler. Sözgelimi kimi kişileri dolandıran bir dolandırıcı, bir banka kurup çok insanı dolandırsaydı suçlu olmazdı. Daha önce söyledim. Banka kurmadan onu bunu dolandırmak kapitalist sisteme göre haksız rekabettir. Bu suçtur.

Siyasilere geldikte... Siyasiler ekonomi politiğe uymayan... bunu değiştirmeye kalkan... insanın insanca yaşamasını isteyen insanlar. Böyle bir amaç için yola çıkanlar nasıl suçlu olabilir.

Bunun için siyasilerin birini bile suçlu saymıyorum. Ama suç üreten... durmadan suç üreten Türkiye bu insanlara suçlu diyor. Peki konuşalım. Bugün Türkiye sorunlarla çalkalanan bir ülke. Onlar, bu sorunların çözümü için yola çıktılar. Bu yüzden sistem onlara "Sen suçlusun" dedi.

Biri çıkacak. "Ben insanım. İnsanca yaşamak istiyorum" diyecek, "şu şu sorunları çözün" diyecek, yöneticiler sorunların çözümünü savsaklayacak... kimi insanlar, "Dur, bu sorunları biz çözelim" dedikte suçlu olacak. Böyle şey olur mu. Türkiye'de kim böyle bir suçu insani açıdan... felsefi açıdan temellendirebililir. Hiç kimse.

Şu bilinsin. Böyle suçlar sistemin işleyişinden çıkar. Ama bu işleyiş ergeç çöker. Altı parça tabak porselen yüzünden Lale Oraloğlu suçlu oldu. Ama o suç, sistemin yüzkarasıydı. Çöktü.

Hadi diyelim bunu bugünden yarına değişterecek gücünün yok. Peki ama hapishanelerde siyasilere uygulanan insanlık dışı işlemlere ne demeli. İşte bu yüzden açlık grevleri başladı. Bütün hapishanelerden duyurular geliyor. Bu duyuruların birinde "zafer, yeni bir yaşam, insani ve özgür bir dünya kurmak için savaşanların olacaktır" deniyor. Şimdi amacı bu olan bir insana suçlu denebilir mi.

Açlık grevleri karşısında "Devlet pazarlık yapmaz" deniyor. Devletin tarihini... geçirdiği evreleri bilen bunu söylemez. "Devlet pazarlık etmez", beşyüz yıl öncesinin görüşü. Bugün birçok insan göremese bile devlet sönüşe geçti... devlet sönüyor. Şöyle ya da böyle devlet sönecek... çekilecek tarih sahnesinden. Belli bir sınıfın siyasi, hukuki, es...k örgütlenmesi devlet, şu suçtur, bu suç değildir, sen za...rlısın, sen zararlı değilsin, sen güzelsin, sen ç... in...vemeyecek.

Şu biliniyor. Özgürlük mücadelesi, insani hayat mücadelesi devlete karşıdır. Devlet ya pazarlık ede ede söner... ya da devrilir gider. Bunu "devlet adamları"nın içine sindirmesi gerekir.

İnsanın, özgür hayat... insani hayat isteğinin karşısında hiçbir güç duramaz.

22 Haziran Cumartesi

Bir türkü "Benim sadık yârim kara topraktır" Aşık Veysel'den. Şimdi sağ olsa yine böyle mi söylerdi Aşık Veysel. Sadık yâr... toprak kalmadı. Türkiye'de kapitalistleşme sadık yârimizi... toprak aldı elimizden. Kapitalistler bir karış toprağı bile bırakmadı insana. Ya fabrika yaptı... ya bina. Kalakaldık olduğumuz yerde... topraksız.

Şu bilinmeli. İnsan, bu durumu çözümleyecek. Bütün toprakları kapitalistlerin elinden alacak. Dünya yeniden kurulacak. Peki kapitalistler nolacak. Bütün toprakları insanın elinden alan... suları kirleten... yeşili yokeden... bütün dünyayı deterjanlı çamaşırhaneye çeviren kapitalist sistem, bir yüzkarası... utanç bir verici bir durum olarak yazılacak tarihe.

Tabii bize çok şaşıracak geleceğin insana... dahası bize acıyacak. Bunlar ne biçim insanmış diyecek... Bütün suların kirlendiği... deterjanlı bir dünyada nasıl yaşamışlar... bu durumu değiştirmek için niçin olanca güçleriyle mücadele etmemişler diyecek.

Biz, kapitalistlerin kirlettiği dünyayı temizlemek için mücadele edeceğimize birbirimizi yokediyoruz. Bakın neler oluyor Türkiye'de. Cumhuriyet'de bir başlık "Coplar bu kez Ankara'daydı" diyor. Güvenpark'ta eylem yapan tutuklu aileleri sürüklenerek gözaltına alınmış, Polis, CHP Kadın Kolları Üyesi Göknur Özkara'yı saçlarını yolarak dövmüş.

Bu duruma üzülmeliyiz. Bu duruma çok üzülmeliyiz... çok... çok ama üzülmeliyiz. Şunun için. Polis, çocuğu açlık grevinde ölüme giden annenin üzüntüsünü hissetmediği için. Nasıl olur da bir insan, çocuğu için üzülen annenin üzüntüsünü hissetmez. Çocuğu için yollara düşen annelerı coplar. Ankara'da bütün bunlar olurken bu olayların başlatıcısı Mehmet Ağar... Adalet Bakanı, hiç üzülmeden... kılı kıpırdamadan bakanlıkta oturuyor.

Annelerin acılarını hissetmeyenlerin bu durumu mutlaka çözümlenmeli... bir insanın bu kerteye nasıl gelebildiği bilimsel açıdan saptanmalı.

Bugün **Cumhuriyet Bilim Teknik**'te okudum. Bir gün gelecek nesneler insanı hissedecekmiş. Sözgelimi halı yorgunluğumu anlayacak... su, nas... istiyorsam öyle akacakmış.

Belli, kimi kişiler insandan umut kesmiş. Hiç olmazsa nesnelere duygu yü...yelim demiş. Ne kadar acı... İnsanın, hem kend... ın... hem öbür insan uzaklaştırıldığı bir dönemdeyiz. Bu doğru. Ama insandan umut kesmemeli. İnsanı insanı hissettiği bir dünya için vargücümüzle mücadele etmeliyiz.

25 Haziran Salı

Türkiye'de birkaç gündür olagenler şunu gösteriyor. Anadolu topraklarında bir iç savaş çıkartılmak isteniyor. Gün gün... adım adım bir içsavaş koşulları oluşturuluyor. Hani bir söz vardır, insanlar konuşa konuşa anlaşırlar derir. İşte bu konuşma yok ediliyor. Gel konuşalım dedikte silah sıkılıyor. Bunun anlamı şu. Benim sana s... yecek tek bir sözüm yok... ayrıca seni hiçbir biçimde dinlemeyeceğim. Ya pısarsın... ya susarsın ya da ölürsün. Bu durumda ölmemek için... pısmamak... susmamak için silaha sarılacaksın. Ötesi kolay.

Şımdi bu durumda son derece dikkatli... son derece soğukkanlı davranmak gerekiyor. Türkiye'de içsavaş çıkartmak isteyenler, saniyede suçlu duruma düşürürler insanı. HADEP'in kongresinde Türk Bayrağını indirmek düpedüz bir kışkırtma. Milyonları ayağa kaldırabilecek bir kışkırtma.

20. yüzyılın sonunda Anadolu insanı, tarihte kanlı... kara sayfaların yazıcısı olmamalı. İşte bunu önerenler... kanlı bir tarihin yazıcısı olmamak için... aydınlık bir yurt için son derece dikkatli olmalıyız.

27 Haziran Perşembe

Önceki gün baktım, bütün İstanbul bayraklarla donatılmış. Evler... işyerleri... resmi kurumlar. Önce anlamadım. Haziran'da bayrak asılacak gün yok bildiğim. Sonra ayıktım. Hani HADEP'in kongresinde bayrak indirildi ya, her yerin bayrakla donatılması buna tepkiymiş.

Bu bayrak asma. yürüyüşler, Türk milliyetçiliğinin sağlıklı gelişmediğini gösteriyor Hep bunu söylüyorum zaten. Milliyetçilik sağlıklı gelişmez. Tabii aynı durum Kürt milliyetçiliği için de söz konusu. Türk bayrağını indirip, Kürt bayrağı asmanın hiçbir olumlu yanı yok. Burda durum son derece net. Hem Türk milliyetçileri, hem Kürt milliyetçileri seviniyor Ama bu sevincin Anadolu insanına nasıl bir yıkım getireceğini göremiyorlar Belki görüyorlar da aldırmıyorlar Şöyle düşünüyor olabilirler Benim bayrağım dalgalansın da isterse milyonlarca insan katledilsin.

Cumartesi günü **Genç Ekin Kültür Merkezi**'nde bir konferans verdim. Kapitalizmde İnsan İlişkileri" Konu milliyetçiliğe geldi yine. Şunu söyledim. İnsan, üretimde aldığı yere ayrılır İşçi. kapitalist. memur esnaf. tüccar Bunun dışında Türklük... Kürtlük. Müslümanlık. Hıristiyanlık... alevilik. sunnilik... yanlış bilinç durumudur Bizler bu yanlış bilinç durumlarını kırmalıyız.

Şimdi olan şu. Hem bu yanlış bilinç durumları devam etsin, hem de birlik olsun istiyoruz. Olmaz. Olursa baskıyla olur Türkler şöyle der "Arkadaş, bu topraklarda benim bayrağım dalgalanacak" Kürtler soruyor "Peki, benim bayrağım nerde dalgalanacak"

Al, işte bir bayrak savaşı. Bu savaş burda bitmez. Kürt milliyetçisi "Atı biz evcilleştirdik" diyor. Türk milliyetçisi de "Hayır"diyor, "ben evcilleştirildim" Al, işte at savaşı. Bu böyle gider sonunda Türklerle Kürtlerle birbirine girer evler yıkılır Anadolu kanla ateşle darmaduman olur Bu işten emperyalizm kazançlı çıkar. Tabii şimdi onlar Alman ya da... Belçika'da.. Fransa'da... İngiltere'de. Rusya'da... Amerika'da silah yapımcıları.. silah satıcıları için için seviniyorlar. 60 milyonluk bir pazar var önlerinde.

Bu işin sonunda Anadolu karanlığa gömülür. Böylece bütün Balkanlar'da... Bütün Orta-Doğu'da ışıklar söner. Emperyalizm ballı börekli hayatını söndürür.

Emperyalizm biliyor. İnsanı aydınlanma Anadolu'da başlayacak. Şimdi bu önlenmek isteniyor.

28 Haziran Cumartesi

Günler geçip gidiyor.

Bir arkadaş... Baha. Hani babası öldüğü gün İnsancıl'a gelmişti. Ağlıyordu. "Fazla ağlama, ben öldükte napacaksın" demiştim. Baha, geçen gün düşünde görmüş beni. Sevindim. "Anlatsana" dedim "nasıl gördün. napıyordum" Baha duraladı önce, sonra "Siz ölmüşünüz Cengiz abi" dedi. "Nasıl öldüm, anlat bakalım" dedim.

Nasıl öleceğimi merak ederim. Türkiye'de çeşitli ölümler var En başta trafik... görünmez kazalar Sonra biri çekip vurabilir Herhangi bir gösteride copla... sopayla da ölebilirim.. Daha sonra olağan ölümler. Kalp durması... beyin kanaması.

Şimdiye kadar birkaç kez yüzyüze geldim ölümle. Hepsinde ölümün gözünü kararttım. En son hastanede... aralık ayında kesip biçildikten sonra, ilk kez ölüme teslim oldum. Yorgundum. Çok. Hayatımda rastladığım ihanetler bezdirmişti beni. Ölümün karanlık dalgalarına bıraktım kendimi. Fırsat bu fırsat şuracıkta ölüver dedim.

Öl. Sessizce.

Olmadı. Şimdi yaşıyorum.

Baha devam ediyor düşünü anlatmaya. Ben ölmüşüm ya... koşa koşa dergiye gelmiş. Bir bakmış herkes çalışıyor "Cengiz abi öldü, haberiniz yok mu" demiş "Var Evet Gündoğdu öldü. Ama **İnsancıl** çıkmalı.. **İnsancıl** yaşamalı" demişler.

Buna sevindim. Evet, **İnsancıl** yaşamalı.

Baha devam ediyor. "Dizgi odasına gittim. Pencereden bakıyorum. Ağlamamak için kendimi tutuyorum" Buna canım sıkıldı. "Neden kendini tutuyorsun. neden ağlamıyorsun" dedim. "Ne bileyim, düş bu" dedi.

Şunu düşündüm. Düşle hayat arasında ayrım pek öyle kesin değil. Kendi payıma neler neler geçti başımdan, düşte görsem inanmazdım. Baha diyor ya, "Ne bileyim düş bu" Hayatta da öyle değil mi. Niye böyle yaptın dedikte "Ne bileyim, hayal bu, oldu" demiyor muyuz.

Ölüm üstüne yazarken Kallimakos'un bir şiiri geldi aklıma. Güzel bir şiirdir o. Aradım, buldum. Kallimakos, Halikarnassoslu Ozan Herekleitos'un ölümü üstüne yazmış bu şiiri. Oktay Rıfat çevirmiş.

Şiir şöyle "Öldüğünü söylediler, Herakleitos/ Tutamadım kendimi ağladım. O güzel/ Günler aklıma geldi. konuşa konuşa/ Akşamı ettiğimiz Halikarnassos'ta/ Sen de mi bir avuç toprak oldun sonunda!/ Ama şiirlerin, yaşayacak/Herşeyi, herşeyi dize getiren Hades/ Şok, onların kılına bile dokunamaz"

Kallimakos'un ölümü üstüne şiir yazdığı Herakleitos, düşünür Herakleitos değil Şair Herakleistos'un bir şiiri kalmış günümüze. Öbürleri kaybolmuş. Ama tek şiirin kılına bile dokunamamış Hades.

Ben şair değilim. Şiir yazmadım. Hiç. Hades, benim denemelerimi... güncelerimi kısa sürede hallaç pamuğu gibi atar Bundan ötürü üzülmüyorum. Gelecekle ilgili kendim için sorunum yok. Ama geleceğin güzel olacağına inanıyorum. Bütün bu sıkıntılar bitecek. insan, insanı sömürmeyecek... insan öbür insanı hissedecek. Ordusuz... polissiz... devletsiz, herkes insanlığın bayrağı altında kardeşçe yaşayacak.

Şairler, şiirleriyle yaşasın. Çünkü onlar estetik yaşantımızı zenginleştirdiler. Bu zenginlik geleceği de etkileyecek. Bakın, ben, binlerce yıl sonra Kallimakos'la konuşuyorum.

Kallimakos'tan bir şiir daha "Megakles'in mezarını her görüşümde/ Katlandığın acılar aklıma gelir de/ Yüreğimin ucu sızlar, mutsuz Kallios"

İşte böyle. günler geçiyor Radyoda bir şarkı "Ey hilal kaşlı ağlıyor musun/Kirpiğin yaşlı"

1 Temmuz Pazartesi

Bugün Niyazi Berkes'ten laiklik konusunda alıntı yapmanın tam zamanı "XIX yüzyıl başlarından sonra o zamana değin İslam tarihinde görülmemiş bir ideoloji gelişmesi ve bunun İslamlığın kendisi olduğuna inanılması başladı. Bu ideolojinin içinde din sözünden geçilmediği halde, aslında o bir din sorunu değil, bir siyasal sorunu çözümünü amaçlayan bir ideolojidir"

"O dönemin bellibaşlı kişileri yeni endüstri uygarlığının anlamını, tarihsel rolünü, kapitalizm denen yöntem yapısını bilmekten çok uzak kişilerdi. Bu ekonomik sistemin başka ülkelere uzanması ile ondan emperyalizm denen bir dünya siyaseti gelişmekte olduğunu anlamakta ise büsbütün uzaktılar. Onu Hıristiyan dünyasının yeni bir Haçlı Seferi sanıyorlardı. Bu din saldırısını karşı yapılacak şey, global bir din direnişi olmalıydı. Kısa süre içinde bütün İslam dünyasında "İttihad-ı İslam" "Panislamcılık"denen bir akım ve ideoloji meydana geldi"

Bu alıntılardan sonra şunu söylemek gerekiyor Laik Cumhuriyet'in ciddi bir insani kazanım olduğunu anlamayan solcular, yakında "laik cumhuriyeti" gerçekleştirmeyi gündemlerine alabilirler

Altıyüzyıllık tarihinde Osmanlı'da. Anadolu'da tek bir düşünür.. tek bir bilim insanı çıkmadı. Böyle bir toplumda, kendine solcuyum, marksisttim diyenlerin bile insani kazanımları anlamamasını anlıyorum.

Sözde kuramsal tartışmalarla faşizmi islamın bir ideoloji olarak faşizme desteğini göremeyenler Nazım Hikmet'in **Yaşamak Hakkı** adlı yarım kalmış romanını okusunlar. Ressam Rodigo, söyle konuşur. **Yaşamak Hakkı** romanında "Ben, hayatı, rengi, eşyanın şekillerini ve manasını, güzel kadın etini ve koyu şarabı severim. Sonra, iyiye, daha iyiye, güzele, daha güzele karşı dehşetli bir hasretim vardır Bana öyle geliyor ki bu hasret mükemmel şeydir, sinyorita. işte faşizm bu hasreti öldürüyor Faşizm ölümün methiyesini yapıyor, hayatın en inanılmaz kıvılcımını, zekayı, aklı sevmiyor."

Şarabı yasaklayan... kadını örten... heykelleri kaldıran islam ideolojisinde antiemperyalist öğeler bulan marksistlerin bu romanı ciddiyetle okumalarını öneririm.

3 Temmuz Çarşamba

Sivas kırımının üçüncü yılı. Dün, **Mecidiyeköy Kültür Merkezi**'nde Sivas Kıyımı'yla ilgili bir panel vardı. Ben de konuşmacıydım. Öbür konuşmacılar Ali Yaşar, Zeki Coşkun, Ali Esin'di. Katıldığım panelleri anlatmıyorum, öbür konuşmacılara haksızlık yaparım kaygısıyla. Panelde şunu vurguladım. Sivas'ta kıyım yapanların arkasında 30 milyon, kırk milyon vardı. Herkes bunu bellesin.

Panel doyurucu oldu. Bizler konuştuktan sonra ara verildi. Aradan sonra Sadık Gürbüz türkü söyledi. Sadık Gürbüz'den sonra Gülsen Tuncer şiir okudu. Gülsen Tuncer güzel şiir okuyor

Arada Musa Ağacık, "Hocam çok karamsarsın. Sen konuşurken eridim... bittim" dedi. Hiç karamsar olmak istemezdim. İyimserlik şu noktada çok zor benim açımdan. Olguların ardındaki hakikata baktıkta koyu... zorbalıkçı bir karanlığa gittiğimizi görüyorum. Acıyla... üzüntüyle. Emperyalizmin oyunlarını bozamıyoruz. sık sık tuzağa düşüyoruz.

Sivas bir tuzaktır Din kabuklu faşist bir tuzak. İnsan, ağır bir darbe yemiştir Sivas'ta. Bu ülkenin yarıdan fazlası desteklemiştir Sivas'ı.

Bunu görmeliyiz. Bunu bellemeliyiz.

Gördük mü... belledik mi. Hayır. Görmedik. Bellemedik. Bakın, şunu anlatmalıyım. Emekten yana bir kültür cephesi oluşturalım dedik Bir kooperatif kurduk. Adı **KAR-YA**. Bir ögütlenme. kültürde bir örgütlenme **KAR-YA**. En başta şunu söyledim. **KAR-YA** bir kurum olacak. **İnsancıl**'la organik bir bağıntısı olmayacak. Sanki bunu söylenmemişcesine Fevzi Gümüş, Uğur Karabağlı, Gülgün G. Arıgümüş. bir üyemiz **İnsancıl**'ı suçlayan yazılarla dolu bir bülten çıkarıyorlar **İnsancıl KAR-YA**'yı gölgeliyormuş.

Şunu söylemeliyim. Benim kısır söz atmalara hiç zamanım yok. Ben, **KAR-YA**'nın **İnsancıl** dışında son derece başarılı olmasını istiyorum. Hiçbir şekilde de **KAR-YA**'nın **İnsancıl**'ın platformu olmasını istemedim. Böyle bir amacım olsaydı, bunu en başta söylerdim. Ben sinsi politikalar güden bir insan değilim. Bütün bunların ötesinde **İnsancıl** hiçbir kurumun platformuna gereksinme duymamıştır bundan böyle de duymayacaktır

Böyle bir kooperatifin kurulması için yıllarca mücadele et. sonra kooperatif kurulsun. Ondan sonra olagenler

O Uğur Karabağlı ne kadar nazikti **İnsancıl Temsilciliği** kurulduktа. Ya Fevzi Gümüş nasıl sevgiyle bakardı bana. Gülgün G. Arıgümüş'e geldikte... Bir tatsızlık gelmişti Arıgümüş'ün başına. Biri çıkıp "Arıgümüş benim öykümü çaldı" demişti o tarihte Arıgümüş, "Kim ne derse desin aldırmam, sizin görüşünüz önemli benim için" demişti. Bu Arıgümüş neler yazmış benim için, okurken afalladım.

Şu işe bakın. Bir örgüt kuruldu. Dostlarımız düşman oldu bana. Ben. birçok arkadaşım biz **İnsancıl Emekçileri** gölge olmuşuz **KAR-YA**'ya

KAR-YA'dan çekilme konusunda hemen karar vermedim. **KAR-YA** yönetim kurulundan üç arkadaşımız Sedat Yılmaz, Ayhan Ergün, Kaan Arslanoğlu Ankara'ya gittiler Dün Arslanoğlu şöyle dedi bana "Hiçbir vicdan azabı çekmeden istifa edebilirsiniz"

Şu işe bakın, bir zaman arkadaşım olan kişiler şöyle demiyor bana. "Cengiz abi... öyle derlerdi bana. biz hem seni hem **İnsancıl**'ı, hem seni suçlayacağız. Böyle bir bülten hazırlıyoruz. İşte yazılarımız, sen de bir **KAR-YA** üyesisin. Yazılları oku. İstersen karşı yazını yaz" Bu hakkı bana vermiyorlar Alelacele yazılmış yazılarla suçluyorlar beni.

Bu ayıptır.

Onları bu ayıpla başbaşa bırakıyorum. **KAR-YA**'dan istifa ediyorum. **KAR-YA** konusunu kapatıyorum Peki neden mücadele etmiyorsun denebilir İşte benim karakterim. Ben bir zamanlar arkadaşım olan kişilerle mücadele edemem. Bunu yakıştırmam karakterime. Hem ne mücadelesi vereceğim. Ben **KAR-YA**'nın kuruluşuna bir beklentiyle önayak olmadım. Ta baştan söyledim, "olur mu abi" demelerine karşın. "Ne Berrin Taş'ın ne benim kitaplarımız **KAR-YA**'dan çıkmayacak. Ne kişi olarak, ne **İnsancıl** olarak hiçbir beklentimiz yok **KAR-YA**'dan. **KAR-YA İnsancıl**'ın uzantısı değildir olmamalıdır" Bunu net söyledim. Çok net söyledim. Ayrıca bütün konferanslarımda yeri geldikte bunu belirttim.

Neden böyle yaptım. Çünkü emekten yana mücadele verse bile bana kızan.. bana hasım olan kişiler var Bunlar **KAR-YA**'ya girsin istedim. **KAR-YA** emekten yana mücadele veren bütün dürüst insanları toplasın istedim. Dahası en başta kurucu bile olmak istemedim. Bütün bunlara karşın suçlandım. Olacak iş değil. Tartışarak. kardeşce konuşarak çözümlenebilecek basit sorunları suçlamayla çözülmez bir noktaya getirdiler

Ben **KAR-YA**'ya onla bunla laf yarıştırmak.. onla bunla mücadele etmek için önayak olmadım. Madem **KAR-YA**'nın önünde bir engelmişim. Ben çekiliyorum.

Bu akşam **Mezopatamya Kültür Merkezi**'nde Sivas'la ilgili bir panel var Orda da konuşacağım.

İnsancıl'dan Not/ Baskıya girerken bir tatsız haber daha Adalet Ağaoğlu trafik kazası sonucu ağır yaralanmış. Pek üzüldük. Adalet Ağaoğlu'nun tez elden sağlığına kavuşmasını diliyoruz

Bilim ve Ütopya

Türkiye'de bilim de var, ütopya da...

Tekelcilik, ülkemiz medyasında canavarlaşıyor. Bu ortamda *Bilim ve Ütopya*'nın özel bir yeri var. *Ütopya*'nın gerçekten de gerçek olabileceğini gösteren güzel bir kanıt...

İlhan Selçuk (Cumhuriyet 3.8.1995)

Magazine boğulduğumuz bir zamanda bu tür dergiler gerçekten önemli bir işlev yerine getiriyor. Herkese okumalarını öneririm *Bilim ve Ütopya*'yı. Vakit öldürmemiş olurlar.

Ahmet Oktay (Milliyet 20.4.1995)

Bu mecmuaya girmekle büyük mutluluk duydum. *Bilim ve Ütopya* umarım 50 seneler sürer.

Muazzez İlmiye Çığ (Sumerolog)

8-10 bin satıştan söz ediliyor, gerçekten büyük başarı. İmece usulü çalışmanın başarısıdır bu. *Bilim ve Ütopya* gerçekten çok önemli bir dergi.

Prof. Dr. Yaman Örs (Ank. Ünv. Tıp Fak.)

Hepimiz *Bilim ve Ütopya*'ya yardım edelim. *Bilim ve Ütopya* Türkiye'de bir bayrak olarak daha da yükseklere çıksın.

Prof. Dr. Eren Omay (İTÜ Uçak ve Uzay Bil. Fak.)

Bana ayrılan köşede dilediğim gibi, gönlümce yazıyorum. Bana Türkiye'de hiç kimse bu olanağı vermedi, kendi üniversitem de dahil.

Prof. Dr. Ahmet İnam (ODTÜ Felsefe Bölüm Bşk)

Bu Ütopya ne oluyor diye, üzerinde durdum. Umut anlamına geldiğini, insana geleceğe dönük bir umut, sevinç ve sevecenlik verdiğini gördüm. Bilim ve umudun yan yana olduğunu gördüm *Bilim ve Ütopya*'da.

Prof. Dr. Nihat Bozcuk (Hacettepe Ünv. Rektör Yard.)

Sayın Muazzez İlmiye Çığ *Bilim ve Ütopya*'daki yazılarıyla uykularımı kaçırdı. 74 bin Sumer tabletinden 70 bini okunmamış durumda. İnsanlık bu tabletleri okuyacak. Benim özlediğim Türkiye'de 100 bin tinerci, 100 bin malborocu, 300 bin uyuşturucu kullanan olacağına, 10 bin Sumerolog, 20 bin hititolog 5 bin Frigya araştırıcısı olmalı.

Dr. Doğu Perinçek (İşçi Partisi Genel Başkanı)

Abone koşulları: 6 Aylık 650.000 Yıllık 1.250.000
Avrupa ve Ortadoğu yıllık 60 DM,
Amerika ve Uzakdoğu yıllık 60 $
Abone bedeli için:
Ender Helvacıoğlu Türkiye İş Bankası İstanbul-Kızıltoprak Şubesi
TL. Hesap No: 1071 343539 Döviz Tevdiat Hs: 1071 3645336 Posta Çeki: 673654
Yazışma Adresi: Yol Sokak, Polat Celil Ağa İşhanı, Kat:5
Mecidiyeköy / İstanbul" **Tel:** (0212) 212 10 66 **Fax:** (0212) 288 48 05

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri / Berrin Taş	100.000 TL
Dinlenen Cadı / Nihat Ateş	100.000 TL
Açık Gece / Ömer Bilge	100.000 TL
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	100.000 TL
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	100.000 TL
Saklı / Süleyman Sırrı Kazdal	125.000 TL
Havass'ın Sözleri / Halid Özkul	125.000 TL
Bir Saksılık Dünya / Ayhan Ergün	150.000 TL
Abc Denemesi / Aytekin Arık	150.000 TL
Cumartesi Anneleri-Anımsamanın Zaferi/Aydın ÖZTÜRK	200.000 TL

Öykü Dizisi

Arka Balkon / Kezban Özbay	100.000 TL
İnsan Eli / D. Mehmet Şekeroğlu	100.000 TL
Martısız Deniz / Semiha Uçuk	150.000 TL
Uzaydan Gelen Kadın / Semiha Uçuk (2. baskı)	150.000 TL

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer Baytaş	250.000 TL
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL
Kişilikler / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL

Deneme - Eleştiri Dizisi

Şiir Gündemi / Sennur Sezer	100.000 TL
Yanılmanın Gerçekliği / Kaan Arslanoğlu	150.000 TL
Eleştiri / Cengiz Gündoğdu (2. baskı)	150.000 TL
Işığa Doğrulum / Berrin Taş	150.000 TL
Bir Dilcinin Günlüğünden - Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi / Yusuf Çotuksöken	150.000 TL

Gezi - Anı Dizisi

Gezi Notları -1 / Semiha Uçuk	150.000 TL

Felsefe-İnceleme Dizisi

Felsefe Bir Sevinçtir / Afşar Timuçin	200.000 TL
Nazım Hikmet'in Şiiri /Afşar Timuçin	250.000 TL

İnsancıl Dergisi 1. Yıl Cildi (Tükendi)	
İnsancıl Dergisi 2. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 3. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 4. Yıl Cildi	1.500.000 TL
İnsancıl Dergisi 5. Yıl Cildi	1.500.000 TL

Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

Postaçeki Hesabı: 666 043
Banka Hesabı (TL) : T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 1137 - 38678 (Berrin Taş Adına)
Banka Hesabı (Döviz): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İst. 301 003 179 305

İnsancıl Yayınları İstanbul Beyoğlu'nda Pandora Kitabevi, Kadıköy'de Mephisto Kitabevi'nde, Beşiktaş'ta Kabalcı Kitabevi'nde, Beyoğlu'nda Bulunmaz Kültür Merkezi'nde bulunmaktadır.